

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ROCZNIK XXXIII — ZESZYT 3
LIPIEC — WRZESIEŃ 1965

WARSZAWA

WYDANO Z ZASIĘKIEM MINISTERSTWA KULTURY I SZTUKI

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

KWARTALNIK
WRAZ Z DODATKIEM

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ZAST. REDAKTORA: ZBIGNIEW DASZKOWSKI

SEKRETARZ REDAKCJI: JAN Z. BRUDNICKI

Kolegium redakcyjne:

J. AUGUSTYNIAK, J. BAUMGART, A. BOCHEŃSKI, Z. KEMPKA,
S. KOTARSKI, R. PRZELASKOWSKI, K. REMEROWA, H. WIĘC-
KOWSKA

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE jest opracowywany
w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. Redaktor:
H. SAWONIAK

Adres Redakcji:

Warszawa - Ochota, Hankiewicza 1. Biblioteka Narodowa tel.
22-46-21

Adres Administracji:

Warszawa, Konopczyńskiego 5/7 tel. 27-08-47

Rękopisów Redakcja nie zwraca. Autorowie nie zawiadomieni
do trzech miesięcy o przyjęciu ich prac mogą je odebrać w Admini-
stracji w ciągu roku.

Na życzenie autorów i na ich koszt Redakcja sporządza nadbitki
z drukowanych w czasopiśmie artykułów.

Cena pojedynczego numeru zł 24.—

Prenumerata roczna (wraz z dodatkiem) wynosi zł 96.—

Członkowie SBP zgłaszający prenumeratę za pośrednictwem Za-
rządów Okręgów SBP mają prawo do prenumeraty ulgowej.

Wpłaty dokonywać należy na konto czekowe PKO I-9-120056 lub
Narodowy Bank Polski IV O/M-1528-9-4205. Administracja Wydawnictw
SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty).

Pyotr Novodvorskij

PAMIĘCI BOGDANA HORODYSKIEGO *

Bibliotekarstwo polskie a wraz z nim kultura polska poniosły bolesną, niepowetowaną stratę. Ubył bowiem jeden z jej czołowych przedstawicieli. W pełni sił twórczych odszedł od nas na zawsze w dniu 24 maja 1965 r. Bogdan Horodyski: wysokiej klasy naukowiec, wnikliwy badacz, ceniony pedagog, utalentowany pisarz, doskonały organizator, ofiarny działacz społeczny, zasłużony, długoletni przewodniczący Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Przypomnijmy ważniejsze etapy Jego drogi życiowej. Bogdan Horodyski pracował w latach 1932-1944 w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej, prowadząc jej dział zbiorów specjalnych. W okresie 1945-1956 kierował Zakładem Rękopisów Biblioteki Narodowej. Od grudnia 1956 do marca 1962 r. pełnił obowiązki dyrektora Biblioteki Narodowej. W latach następnych jako zastępca dyrektora tej Biblioteki kierował jej podstawowym członem, tj. Książnicą. Zajmował się także pracami przygotowawczymi związanymi z budową nowego gmachu Biblioteki. Jako wybitny znawca rękopisów polskich i zagadnień paleografii otrzymał w 1955 r. tytuł docenta. Prowadził zajęcia dydaktyczne z dziedziny bibliotekarstwa na Uniwersytecie Łódzkim i Warszawskim.

Jako aktywny członek naszej organizacji zawodowej w r. 1949 objął kierownictwo referatu wydawniczego w SBP i sekretariat, a od 1950 r. redaktorstwo *Przeglądu Bibliotecznego*, organu naukowego Stowarzyszenia. Wybrany po raz pierwszy w 1957 r. przewodniczącym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich pełnił tę zaszczytną funkcję aż do zgonu. Praca społeczna była pasją Jego życia. Za Jego niespełna trzech z rzędu kadencji Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich poważnie się rozwinęło: poszerzyły się szeregi organizacji, zwiększyła się znacznie liczba członków, rozrosła się i pogłębiła praca na szczeblu centralnym i w okręgach, podjęły prace liczne komisje, sekcje i zespoły specjalistyczne, zorganizowano wiele narad, konferencji i zjazdów o zasięgu krajowym i międzynarodowym, poważnie wzrósł prestiż bibliotekarstwa polskiego na terenie międzynarodowym, jak i w kraju.

Działalność społeczna i organizacyjna Zmarłego wykraczała poza ramy Stowarzyszenia: był członkiem Rady Kultury i Sztuki, wieloletnim przewodniczącym jej Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa, członkiem Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, wiceprzewodniczącym Rady Naukowej Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, członkiem Rady Naukowej Ośrodka Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN, członkiem-założycielem Towarzystwa Miłośników Książki.

Na kilka dni przed śmiercią Bogdana Horodyskiego odwiedziłem Go w szpitalu. Był w bardzo dobrej formie. Chodził. Na nic się nie uskarżał. Nawet zmęczenie ustąpiło z Jego twarzy. Nic nie zapowiadało katastrofy. Nikt z nas nie uświadamiał sobie, że to ostatnie spotkanie. Rozmowa dotyczyła spraw bieżących i perspekty-

* Przemówienie mgra Edwarda Assburego I Wiceprzewodniczącego Zarządu Głównego SBP na plenarnym posiedzeniu Zarządu w dniu 12 czerwca 1965 r. w Krakowie.

wicznych, a zwłaszcza 50-lecia Stowarzyszenia. Dawał wskazówki, które okazały się ostatnimi. Na pożegnanie powiedziałem: „Życzę, aby Pan jak najszybciej pozbył się tych dolegliwości. Czekają ważne sprawy. Jest Pan nam bardzo potrzebny. Cieszy się Pan, Panie Bogdanie, wprost wyjątkowym, powszechnym uznaniem i pełnym zaufaniem wśród ogółu bibliotekarzy. Czekamy wszyscy niecierpliwie Pańskiego powrotu...”.

Dzisiaj wiemy, że — niestety — Bogdan Horodyski już nie wróci do nas. Ale jednocześnie jesteśmy głęboko przekonani, że Jego benedyktyński trud, dokumentowany pracą społeczną, naukową, badawczą, pisarską, edytorską i organizacyjną, na pewno będzie owocował. I stanie się cennym drogowskazem dla tych wszystkich, którzy z równie głęboką wiedzą, umiłowaniem zawodu i gorącym sercem zechcą pójść w Jego ślady.

Bogdan Horodyski dobrze się zasłużył sprawie rozwoju bibliotekarstwa polskiego i dobrze się zasłużył sprawie rozwoju, poszerzania i pogłębiania ruchu społeczno-zawodowego w tej dziedzinie.

BOGDAN HORODYSKI

O „PRZEGLĄDZIE BIBLIOTECZNYM” *

[...] Tematyka [społeczno-polityczna na łamach naszego czasopisma] kryje się we wszystkich zagadnieniach związanych z naszymi dążeniami do lepszej, sprawniejszej działalności bibliotek. Nasz stosunek do przemian światopoglądowych zachodzących w społeczeństwie polskim wielokrotnie znajduje swój wyraz, a przypuszczamy, że posiada on większą wartość niż sloganowe, deklamatorskie deklaracje. [...]

Nie znaczy to bynajmniej byśmy nie poczuli się do pewnych braków w tematyce naszego czasopisma. Napewno brak w nim odzwierciedlenia prac nad ustawą i postulatów w tej sprawie, ale może to i lepiej, skoro dopiero w tyglu nieskończonych dyskusji z Wydziałem Prawnym Ministerstwa Kultury i Sztuki krystalizuje się nowe spojrzenie na potrzeby organizacyjne bibliotek w Polsce. Opinia bibliotekarska była zresztą szeroko informowana o poszczególnych fazach prac nad projektem ustawy, tyle że nie tylko na łamach *Przeglądu*, a w toku licznych dyskusji organizowanych przez Stowarzyszenie w całym kraju. [...]

Chciałbym jednak równocześnie wyrazić wdzięczność Zarządowi Okręgu Warszawskiego za zorganizowanie, a recenzentowi za wyczerpujące zagajenie dyskusji nad *Przeglądem Bibliotecznym*. Jestem związany z tym pismem właściwie od 1948 roku, kiedy to pilnowałem jego druku w Warszawie. Mija zatem długie 17 lat mojej służby problematyce naukowej bibliotekarstwa polskiego w niezwykle bujnym okresie jego rozwoju. Taka ogólna ocena przydatności naszego czasopisma jest równocześnie oceną wysiłków i sprawności redakcji.

* Fragmenty wypowiedzi na zebraniu dyskusyjnym zorganizowanym przez Zarząd Okręgu Warszawskiego w dniu 16 grudnia 1964 r. (przyp. Red.).

JÓZEF KORPAŁA
Miejska B-ka Publ.
w Krakowie

BIBLIOTEKI POWSZECHNE W DWUDZIESTOLECIU POLSKI LUDOWEJ

Dwadzieścia lat Polski Ludowej — to okres głębokich, prawdziwie rewolucyjnych przemian we wszystkich dziedzinach życia narodu i państwa. Zmiany i, nowe zjawiska w życiu kulturalnym naszego narodu określa się najczęściej skrótowo mianem: rewolucji kulturalnej. Rozumie się pod tym terminem zarówno szerokie upowszechnienie dóbr kulturalnych, demokratyzację kultury jak i kształtowanie nowego modelu życia kulturalnego w duchu socjalizmu. „Decydujące znaczenie dla charakteru przemian kulturalnych i dla ich ukierunkowania miało związanie od początku całości budownictwa ustrojowego, i w tym kulturalnego, z ruchami masowymi, z aktywizowaniem politycznym mas, z kierowniczymi funkcjami w tym procesie politycznych organizacji ruchu robotniczego i radykalnego chłopstwa, przy wiązaniu od początku z tymi ruchami postępowej inteligencji”¹.

Bodaj czy nie największe rezultaty w procesie tak pojętej rewolucji kulturalnej uzyskano w dziedzinie organizacji bibliotek i upowszechnienia czytelnictwa. Dane statystyczne, dotyczące zarówno ilości placówek, rozwoju różnych sieci bibliotecznych, wielkości księgozbiorów i ogólnych zasobów książek w bibliotekach, jak i zakresu oraz zasięgu działalności usługowej — są prawdziwie imponujące. Tutaj zajmujemy się jednak wyłącznie dorobkiem bibliotekarstwa powszechnego w okresie dwudziestolecia. Sytuacja społeczno-gospodarcza w początkowym okresie, gdy władze Polski Ludowej przystępowały do zakładania zrębów nowej państwowości, była dla poczynań kulturalnych wręcz katastrofalna. Mimo to już w listopadzie 1944 r. resort oświaty podjął akcję zabezpieczenia opuszczonych księgozbiorów i bibliotek. Dzięki współdziałaniu władz szkolnych udało się przejąć znaczny zasób książek polskich opuszczonych czy to wskutek działań wojennych, czy też w związku z wykonywaniem reformy rolnej. Zabezpieczono również pewną liczbę książek niemieckich, zwłaszcza na ziemiach odzyskanych. Najważniejszym sukcesem całej akcji było uratowanie i odzyskanie znacznych księgozbiorów polskich wywiezionych przez Niemców w 1944 r. na Dolny Śląsk i na Zachód².

Mimo trudności wojennych, jeszcze przed pamiętną ofensywą styczniową 1945 r. na początku grudnia 1944 r. prezes Rady Ministrów w Lublinie odręcznym pismem polecił resortowi oświaty opracowanie projektu ustawy bibliotecznej. Kiedy po wyzwoleniu Warszawy przedstawiciele władz Polski Ludowej nawiązali kontakt z bibliotekarzami warszawskimi, którzy w czasie okupacji prowadzili dyskusje nad przyszłą organizacją bibliotekarstwa polskiego, prace nad ustawą pótoczyły się szybko i już w kwietniu 1945 r. projekt ustawy w opracowaniu Józefa Grycza był gotowy do szczegółowych dyskusji.

Z chwilą zakończenia działań wojennych podjęto intensywne prace nad odbudową i rozbudową bibliotekarstwa. Był to okres niezwykle ciężki, bo trzeba było przystępować do prac organizacyjnych dosłownie na zgliszczach i ruinach. Z dawnego

¹ S. Zólkiewski: *O kulturze Polski Ludowej*. Warszawa 1964 s. 23.

² J. Janiczek: *Sprawy biblioteczne w ramach działalności Ministerstwa Oświaty*. Bibliot. R. 13: 1946 nr 1/2 s. 1-13; J. Grycz: *Polska polityka biblioteczna w latach powojennych*. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Wrocław 1961 s. 74-75.

przedwojennego zasobu bibliotek powszechnych ocalały tylko częściowo księgozbiory bibliotek wielkomiejskich, wśród których największe straty poniosła Warszawa i Poznań. Całkowitemu niemal rozproszeniu i zniszczeniu przez okupanta uległy księgozbiory bibliotek społecznych. Sytuacja książki i bibliotek bezpośrednio po ustaniu działań wojennych była prawdziwie dramatyczna i wymagała od przerzeczonych kadr bibliotekarskich wprost heroicznych wysiłków, aby ocalić to, co się jeszcze ocalić dało przed grabieżą, szabrem i bezzmysłnym zniszczeniem. Nie tutaj miejsce na charakterystykę tego okresu i wspomnianie bezprzykładnego poświęcenia setek bibliotekarzy³. Z konieczności trzeba poprzestać na charakterystyce zasadniczych etapów rozwojowych bibliotekarstwa powszechnego.

Wy różnić tutaj można dla przejrzystości wywodów cztery główne, chociaż nierównomierne okresy. Pierwszy okres — to lata 1945-1947, okres drugi obejmuje lata 1948-1951, okres trzeci zamyka się w ramach lat 1952-1955 i wreszcie okres czwarty od 1956 do chwili obecnej.

W pierwszym okresie na czołowe miejsce wysunęły się problemy organizacyjne, tym trudniejsze, że przed drugą wojną światową nie było w Polsce obligatoryjnych podstaw organizacji bibliotek powszechnych. Zaczątki sieci bibliotecznej przed wojną były stosunkowo słabe, zależały wyłącznie od inicjatywy działacza terenowych i zrozumienia idei bibliotekarstwa powszechnego przez samorządy. Nie było powszechnego, ugruntowanego w opinii publicznej przeświadczenia, że biblioteka powszechna jest instytucją równie niezbędną jak szkoła.

Po wojnie więc z natury rzeczy uwaga działaczy i kierowniczych czynników odpowiedzialnych za politykę biblioteczną skupiła się zarówno na zagadnieniach odbudowy i uruchomienia bibliotek, jak i na projekcie ustawy bibliotecznej, który już w sierpniu 1945 r. był przedmiotem rozważań Komisji Oświatowej Krajowej Rady Narodowej. Uplynie jednak jeszcze parę miesięcy, zanim decyzją Krajowej Rady Narodowej projekt ten 17 IV 1946 r. jako dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi stał się pierwszym aktem prawnym o mocy ustawy.

Początkowo sprawami bibliotek zajmował się Wydział Bibliotek Ministerstwa Oświaty utworzony w lutym 1945 r., a kierowany przez zasłużonego dla spraw bibliotek powszechnych działacza oświatowego Józefa Janiczka. Zakres prac tej komórki kierującej polityką biblioteczną przekraczał ramy i kompetencje Wydziału i dlatego po roku nastąpiło przekształcenie Wydziału w Naczelną Dyрекcję Bibliotek, na której czele stanął dobrze zapisany w dziejach bibliotekarstwa polskiego dr Józef Grycz, autor projektu ustawy bibliotecznej, przepisów katalogowania alfabetycznego i pierwszego polskiego podręcznika bibliotekarskiego⁴.

Dekret o bibliotekach nałożył na samorząd terytorialny obowiązek tworzenia i utrzymania bibliotek powszechnych przy organizacyjnej i finansowej pomocy państwa i pod jego nadzorem. Główną wytyczną dekretu stała się zasada, iż sieć bibliotek powszechnych ma stanowić organiczną, hierarchicznie zbudowaną całość, której podstawą staną się biblioteki gminne i w której biblioteki wyższego stopnia organizacyjnego będą nadzorowały i uzupełniały działalność ogniw niższego szczebla⁵.

³ Por. Wspomnienia bibliotekarzy ogłoszone w *Bibliotekarzu* R. 28 : 1961 nr 3-11, R. 29 : 1962 nr 1.

⁴ J. Grycz : *Bibliotekarstwo praktyczne w zarysie. Podręcznik i poradnik*. Warszawa 1945. Szerzej o pierwszym roku pracy pisze J. Janiczek : *Sprawy biblioteczne...*, jw. zob. przyp. 2.

⁵ J. Grycz : *Kilka uwag do dekretu o bibliotekach*. Bibliot. R. 13 : 1946 nr 3 s. 49-52.

Z chwilą ukazania się dekretu o bibliotekach zakończył się długi okres walki o ustawę biblioteczną, a tym samym otwarły się możliwości dla racjonalnego rozwiązania problemu bibliotecznego i właściwej polityki bibliotecznej. Nie zniknęły natomiast obiektywne trudności, jakie piętrzyły się od pierwszych miesięcy po wyzwoleniu przed organizatorami bibliotek. Drukarnie, skupione głównie w Warszawie, były całkowicie zniszczone, magazyny księgarskie bądź wyczerpane, bądź zdewastowane; powszechnie odczuwano się głód słowa drukowanego i wielkie zapotrzebowanie na książki, zwłaszcza dla odradzającego się szkolnictwa.

Młode państwo odwołało się do społeczeństwa. Rada Książki w 1946 r. wystąpiła z inicjatywą ustanowienia dorocznego Święta Oświaty w dniach od 1 do 3 maja. Zaapelowano do ofiarności i samopomocy społecznej, zorganizowano zbiórkę książek dla bibliotek. Efekty materialne tego pierwszego Święta Oświaty były dość poważne (około 29 milionów złotych i około 125 000 tomów książek). Jeszcze ważniejsze były wyniki psychologiczne. Akcja o znaczeniu ogólnopaństwowym wzmogła zainteresowanie społeczeństwa i przedstawicieli władz sprawami książki, bibliotek i czytelnictwa, co miało ułatwić organizację poszczególnych ogniw sieci bibliotecznej⁶.

Jednakże „wszystkie te poczynania — jak pisze J. Grycz — aczkolwiek stwarzały pewne możliwości doraźnej pomocy dla akcji bibliotecznej, nie mogły być brane w rachubę przy planowaniu stałej, systematycznie rozwijanej akcji. Sytuację pogarszał jeszcze brak książek na rynku, jak również brak wyszkolonych pracowników”⁷.

W tym stanie rzeczy organizację sieci bibliotecznej trzeba było rozłożyć na kilka kolejnych etapów. Wobec wspomnianych trudności tworzenie sieci postanowiono rozpocząć od ogniw środkowego, tj. bibliotek powiatowych. „Szło mianowicie o to, żeby biblioteki te za pomocą kompletów książek rozsyłanych do poszczególnych gmin zaspokajały potrzeby czytelnice możliwie licznych obywateli, nie mających do dyspozycji stałych bibliotek gminnych. Takie załatwienie sprawy w początkowym okresie nie wymagało szczególnie dużej liczby książek, łatwiej też było pozyskać stosunkowo niewielką liczbę kierowników bibliotek powiatowych i przeszkolić ich. Dużą pomocą było tu uzyskanie 170 etatów nauczycielskich, płatnych do 1947 r. włącznie”⁸. W 1948 r. korzystano nadal z sił nauczycielskich, jednakże urlopowanych do pracy bibliotecznej bezpłatnie. Wszyscy ci kierownicy bibliotek powiatowych zostali przeszkoleni z biegiem czasu na specjalnych kursach bibliotekarskich, dzięki czemu do końca 1947 r. we wszystkich powiatach powstały biblioteki powiatowe.

Przy końcu 1946 r. niektóre samorządy podjęły organizowanie bibliotek gminnych. Pomysł utworzenia w ciągu jednego roku pełnej sieci bibliotek gminnych na terenie całego województwa zrodził się w Kielecczyźnie. W historycznych Rejowskich Nagłowicach dokonano 21 grudnia 1947 r. symbolicznego otwarcia 237 bibliotek gmin wiejskich i miejskich. Ten śmiały czyn jednego województwa miał donieść znaczenie dla całej polityki bibliotecznej. Rada Państwa w październiku 1947 r. ufundowała dla Ziemi Odzyskanych 200 bibliotek, z których każda liczyła po 500 tomów. Duże znaczenie dla ukształtowania polityki bibliotecznej miało przemówienie Prezydenta B. Bieruta w sprawie najpilniejszych zadań w dziedzinie

⁶ Niezwykle interesującego materiału, odzwierciedlającego warunki i atmosferę owych pierwszych pionierskich poczynąń w dziedzinie odbudowy bibliotek i organizacji nowych placówek, dostarczają pierwsze roczniki *Bibliotekarza* w jego rubryce *Sygnali życia*.

⁷ J. Grycz: *Polska polityka biblioteczna w latach powojennych*, s. 79.

⁸ J. Grycz, jw. s. 79.

upowszechnienia kultury, ogłoszone 16 XI 1947 r. na otwarciu radiostacji we Wrocławiu.

Konsekwencją stanowiska naczelnych władz Polski Ludowej była uchwała Rady Państwa z 4 III 1948 r. w sprawie upowszechnienia książki i czytelnictwa w Polsce. W wyniku tej uchwały powstał 8 III 1948 r. Komitet Upowszechniania Książki, który zajął się realizacją wytycznych zawartych w uchwale, a przede wszystkim sprawą tanich, masowych wydawnictw najpotrzebniejszych i najcenniejszych dzieł literatury pięknej. Rezultatem starań KUK było wydanie już we wrześniu 1948 r. pierwszej 12—tomowej serii tanich masowych wydawnictw w nakładach 50—tyśięcnych.

Był to początek nowego okresu w powojennym rozwoju bibliotekarstwa: praktycznej realizacji dekretu o bibliotekach. W formie pomocy dla samorządów, które walczyły z wieloma trudnościami, postanowiono z funduszków państwowych zaopatrzyć biblioteki gminne oraz punkty biblioteczne w całym kraju w małe księgozbiory. W następstwie inicjatywy poselskiej w Planie Inwestycyjnym na rok 1948 znalazła się kwota 380 milionów zł na „zakup książek, organizację nowych bibliotek oraz wydanie dzieł klasyków”. W ślad za tą decyzją Kancelaria Rady Państwa okólnikiem z 21 VII 1948 r. określiła obowiązki terenowych rad narodowych oraz obarczyła prezydya wojewódzkich rad narodowych odpowiedzialnością za sprawne przeprowadzenie całej akcji. Obowiązkiem każdej gminy, starającej się o uwzględnienie jej w planie sieci bibliotecznej, było dostarczenie odpowiedniego lokalu na pomieszczenie biblioteki oraz wyposażenie jej w sprzęt biblioteczny. Na Ministerstwo Oświaty, ściśle zaś na Naczelną Dyрекcję Bibliotek spadły wielkie i niezwykle pracochłonne zadania: ustalania wykazu książek, zakupienia książek i ich oprawa, wyposażenia bibliotek w druki biblioteczne, przysposobienia kandydatów na bibliotekarzy i opracowania odpowiednich instrukcji, a także rozesłania książek wraz z wyposażeniem do bibliotek powiatowych w całej Polsce⁹.

W pamiętnym dniu 16 stycznia 1949 r. odbyła się we wsi Pustelnik (gm. Wielkie Dębe, pow. mińsko-mazowiecki) w województwie warszawskim centralna a zarazem symboliczna uroczystość otwarcia w całej Polsce 1 600 bibliotek gminnych. W uroczystości tej uczestniczyli przedstawiciele władz państwowych z członkiem Rady Państwa dr Henrykiem Kołodziejskim na czele. Nikt nie miał wątpliwości, że liczba 455 książek w każdej bibliotece gminnej stanowiła dopiero zaczątek przyszłej rozbudowy księgozbiorów zdolnych zaspokoić głód książki. Mimo to akcja ta miała ogromne znaczenie społeczne i kulturalne.

Zakończeniem tej inicjatywy fundacyjnej była podobna akcja przeprowadzona w 1950 r. W ścisłym związku z organizacją bibliotek gminnych postępowała akcja uruchamiania 20 000 punktów bibliotecznych organizowanych przez biblioteki powiatowe, miejskie i gminne. Wszystkie punkty biblioteczne otrzymały na stałe z zakupów centralnych Ministerstwa Oświaty partię książek (wydawnictw KUK).

Do pełnej realizacji sieci bibliotek powszechnych brakowało jeszcze ogniw koordynujących pracę na szczeblu wojewódzkim, czyli bibliotek wojewódzkich. W 1950 r. przystąpiono do organizacji pełnej sieci tych bibliotek. Ułatwieniem było to, że istniało już w początkach sześć samorządowych bibliotek wojewódzkich, które w ostatnim kwartale 1949 r. przejęło na etat Ministerstwo Oświaty. Zadania i drogi

⁹ J. Janiczek: *Nowy etap w pracach nad upowszechnieniem książki*. Bibliot. R. 16 : 1949 nr 1 2 s. 5-11.

rozwoju bibliotek wojewódzkich określiły *Tymczasowe wytyczne dla wojewódzkich bibliotek publicznych* (8 IV 1950). Tak więc z końcem 1950 r. organizacja sieci bibliotek powszechnych była w zasadzie zakończona.

Równoległe z organizacją sieci bibliotecznej rozwijało się szkolenie i kształcenie kadr bibliotekarskich. Początkowo zasadniczą formą szkoleniową były kursy internatowe i krótkoterminowe. Pierwszy kurs został zorganizowany w lecie 1946 r. w Kórniku koło Poznania, drugi zaś w zimie 1947 r. w Spale. Następne kursy odbywały się w Jarocinie. Z końcem 1948 r. z inicjatywy bibliotekarzy zamek w Jarocinie został przekazany Ministerstwu Oświaty, które utworzyło w nim Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy. Ośrodek zaczął działać od lipca 1949 r. W systemie szkolnictwa bibliotekarskiego POKB okazał się instytucją najtrwalszą. Łączy on w różnego typu kursach — dokształcanie pracowników czynnych już w zawodzie z kształceniem kandydatów do zawodu (studium)¹⁰.

W jesieni 1947 r. powstało w Krakowie Liceum Bibliotekarsko-Księgarskie, przekształcone później na Liceum Bibliotekarskie. Podobne licea powstały w kilku innych miastach. Przygotowały one znaczną kadre bibliotekarzy dla bibliotek powszechnych. Jednakże ten system przygotowania do zawodu spotkał się z krytyką Ogólnopolskiego Zjazdu Bibliotekarzy (1956), co w dalszej konsekwencji doprowadziło stopniowo do likwidacji liceów w 1960 r.

Ważnym wydarzeniem drugiego okresu rozwoju bibliotek była konferencja dyrektorów bibliotek naukowych i wojewódzkich a także wielkomiejskich w Krynicy (luty 1951). Hasłem konferencji było unowocześnienie pracy bibliotek, w szczególności upowszechnienie bibliotek naukowych i unaukowanie wielkich bibliotek powszechnych. Praktycznym rezultatem konferencji było powstanie ośrodków informacyjno-bibliograficznych zarówno w bibliotekach naukowych jak i powszechnych (wojewódzkich, wielkomiejskich)¹¹,

Trzeci okres kształtowania się bibliotekarstwa powszechnego zaczął się formalnie 1 X 1951 r., kiedy uległa likwidacji Naczelna Dyrekcja Bibliotek w Ministerstwie Oświaty, a sprawy bibliotekarstwa zostały przekazane Centralnemu Zarządowi Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Konsekwencją tych zmian było wycofanie się z zawodu bibliotekarskiego wielu nauczycieli urlopowanych do pracy bibliotecznej. W tym trzecim okresie duży nacisk położono na upolitycznienie pracy bibliotecznej, na pracę z czytelnikiem masowym. Był to okres permanentnych ogólnopolskich konkursów czytelniczych. „Działalność ta w wielu miejscowościach niewątpliwie dała dobre wyniki. Po kilku latach doświadczeń poddano ją jednak krytyce. Centralne wyznaczanie szczegółowych zadań hamowało inicjatywę lokalną. Nadmierna ilość sprawozdań obciążała bibliotekarzy i prowadziła do formalizowania sprawy”¹².

Poważnym błędem tego okresu było stosowanie sztywnych i ciasnych kryteriów w ustalaniu zasad polityki wydawniczej, scentralizowanie zaopatrzenia bibliotek w Ministerstwie i pozbawienie bibliotekarzy możliwości samodzielnego kształtowania profilu zbiorów. Do tego dołączyła się z końcem 1952 r. tzw. akcja „Sp. Bibl.”, która polegała na upłynieniu nadmiernych remanentów „Domu Książki” i przeka-

¹⁰ 10 lat Państwowego Ośrodka Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. Warszawa 1960.

¹¹ Por. *Pamiętnik Konferencji Krynickiej*, Prz. bibliot. R. 19 : 1951 z. 3/4.

¹² Cz. Kozioł: *Rozwijanie zainteresowań czytelniczych w Polsce*. Prz. bibliot. R. 32 : 1964 z. 3 s. 145-153.

zaniu ich bibliotekom. Faktycznie zaś przyczyniła się ona do obciążenia księgozbiorów znaczną liczbą druków zbędnych i nieczytanych. Sporo błędów popełniono podczas przeprowadzania kilkakrotnych selekcji księgozbiorów według schematycznie rozumianych kryteriów ideologicznych. W tym okresie, na który przypadły liczne narady krajowe, konkursy i zmiany organizacyjne, niewątpliwie dodatnim posunięciem było połączenie w miastach powiatowych miejskich bibliotek publicznych z powiatowymi bibliotekami publicznymi w powiatowe i miejskie biblioteki publiczne, a także w miastach wojewódzkich bibliotek miejskich z bibliotekami wojewódzkimi. Przyczyniło się to do lepszego wykorzystania mało aktywnych księgozbiorów bibliotek powiatowych i wojewódzkich.

W ostatnich latach tego okresu (1955-56), w związku z nowym podziałem administracyjnym (15 XII 1954), który w miejsce 3 000 gmin wprowadził ok. 9 000 gromad, zaczęło się przekształcanie bibliotek gminnych na biblioteki gromadzkie. Nastąpiło to niemało kłopotów organizacyjnych, gdyż biblioteki gminne były stosunkowo słabe, a podział księgozbiorów między nowopowstałe gromady jeszcze bardziej je osłabiał. Wyniknęły z tego trudności związane z zaopatrzeniem nowych placówek oraz trudności lokalowe i kadrowe. W rezultacie tych pociągnięć reorganizacyjnych powstawały biblioteki karłowate, o księgozbiorze liczącym 200-400 tomów z 50 czytelnikami, w których niejednokrotnie koszt jednorazowego wypożyczenia książki przewyższał jej cenę¹³. Ostatecznie sprawy te zostały uregulowane Zarządzeniem Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 4 VI 1956 r. w sprawie zasad i trybu organizowania i otwierania gromadzkich bibliotek publicznych.

Rok 1956, rok „październikowego przełomu” miał również duże znaczenie dla dalszego kształtowania się polityki bibliotecznej w Polsce Ludowej. W dniach 16-18 lutego 1956 r. odbył się Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy w Warszawie, zorganizowany przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w porozumieniu z Centralnym Zarządem Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki, przy współudziale Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, CRZZ i zainteresowanych resortów. Zjazd był największą imprezą tego typu w Polsce Ludowej, zgromadził przeszło 1 000 uczestników, wśród których było 870 bibliotekarzy reprezentujących wszystkie sieci biblioteczne. Najliczniejszą grupę (368) stanowili przedstawiciele bibliotek powszechnych. Zjazd obradował w pięciu sekcjach, na których wygłoszono siedem referatów, jednakże głównym zagadnieniem Zjazdu było czytelnictwo, a także związane z nim ściśle zagadnienie szkolenia bibliotekarzy oraz sprawy organizacyjne bibliotekarstwa. Doświadczenia bibliotekarzy nagromadzone w ciągu pierwszego dziesięciolecia Polski Ludowej, doświadczenia dobre i złe, stanowiące już materiał do pewnego podsumowania, pozwoliły otworzyć publiczną dyskusję nad problemami nurtującymi naszą społeczność biblioteczną, a przede wszystkim nad problemem rozwoju czytelnictwa¹⁴.

Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy dokonał przeglądu i podsumowania naszych osiągnięć w rozwoju i rozbudowie bibliotek, w upowszechnieniu książki i czytelnictwa, a jednocześnie ujawnił błędy, braki i niedociągnięcia polityki bibliotecznej. Uchwała i wnioski Zjazdu miały duże znaczenie dla podniesienia autorytetu zawodu

¹³ Por. J. Wróblewski: *Rozwój bibliotek publicznych w województwie olsztyńskim w latach 1946-1959*. Olsztyn 1961 s. 10.

¹⁴ *Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy. Księga pamiątkowa*. Warszawa 1957 s. 5. Por. też. B. Horodyski: *Refleksje pozjazdowe*. Prz. bibliot. R. 24:1956 z. 2 s. 97-115.

bibliotekarza oraz dla usunięcia niektórych wypaczeń w polityce bibliotecznej. I tak np. Zjazd wypowiedział się przeciw permanentnym konkursom czytelniczym, przeciw „centralnemu zaopatrywaniu bibliotek”; z krytyką spotkał się system liceów bibliotekarskich; domagano się zorganizowania zaocznych studiów bibliotekarskich, podjęcia centralnego opracowania podręczników bibliotekarskich na różnych poziomach, zgłoszono zastrzeżenia wobec polityki wydawniczej jako nieodpowiadającej potrzebom bibliotek. Jednocześnie wysuwano postulaty w sprawie utworzenia centralnego organu polityki bibliotecznej. Szeroko omawiano problem zawodu bibliotekarskiego i uzasadniano potrzebę określenia charakteru i odrębności tego zawodu poprzez wyraźne ustalenie kwalifikacji bibliotekarskich. Dużo czasu i uwagi poświęcono problematyce czytelnictwa w mieście i na wsi, a także czytelnictwu dziecięcemu.

Zjazd wywołał szerokie zainteresowanie wśród ogółu bibliotekarzy. Po Zjeździe we wszystkich niemal województwach odbywały się konferencje i zjazdy regionalne, które przyczyniły się do spopularyzowania wyników Zjazdu. Trwałym dokumentem Zjazdu jest księga pamiątkowa *Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy*, zawierająca stenogram Zjazdu wraz z tekstami referatów. Warto do niej nawrócić z okazji dwudziestolecia, aby sobie uprzytomnić, ile słuszych wniosków i postulatów, wysuniętych wówczas, czeka jeszcze na realizację. Bezpośrednio po Zjeździe odbyła się Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, która zgromadziła około 300 uczestników.

Byłoby oczywiście przesadą, gdybyśmy powiedzieli, że wszystkie zainteresowane i kompetentne czynniki pozytywnie odniosły się do uchwał i do wniosków Zjazdu, że usunięto przeszkody na drodze rozwoju bibliotekarstwa. To pewne jednak, że atmosfera wokół tych spraw wybitnie poprawiła się po przełomie październikowym, który oddziałła ożywczo przede wszystkim w dziedzinie literatury i polityki wydawniczej. Niewątpliwym skutkiem Zjazdu było zaprzestanie centralnego zaopatrywania bibliotek w książki i wprowadzenie zasady decentralizacji zakupu książek, co znowu pociągnęło za sobą niebezpieczeństwo innych wypaczeń w strukturze księgozbiorów, gdy zarówno wydawcy jak i bibliotekarze zaczęli ulegać gustom i nastrojom niewyrobionego czytelnika i środowisk mieszczańskich¹⁵. Z dużą ulgą przyjęto zaprzestanie w latach 1956-58 prowadzenia konkursów czytelniczych, jako masowej formy propagandy czytelnictwa. Znaczący wpływ na stabilizację kadr bibliotekarskich od 1959 r. miało wprowadzenie w 1958 r. nowej tabeli uposażeń bibliotekarzy w bibliotekach powszechnych i określenie kwalifikacji zawodowych niezbędnych dla zajmowania stanowisk bibliotekarskich.

W czwartym okresie rozwoju bibliotek powszechnych w Polsce Ludowej nastąpiło wyraźne pogłębienie i wzbogacenie pracy bibliotecznej. Przyczyniły się do tego w dużym stopniu zarówno skuteczniejsze i odpowiedniejsze metody oddziaływania centralnych ośrodków kierowniczych na ogół bibliotekarzy, zwłaszcza od czasu objęcia Departamentu Bibliotek przez mgra Czesława Kozioła, jak i nowe metody współzawodnictwa międzybibliotecznego.

W jesieni 1958 r., po Krajowej Naradzie Działaczy Kulturalno-Oświatowych, która wysunęła hasło „Polska krajem ludzi kształcących się”, Ministerstwo Kultury i Sztuki, już po połączeniu Departamentu Bibliotek z Departamentem Pracy Kulturalno-Oświatowej, ogłosiło na rok 1959/60 współzawodnictwo bibliotek powszechnych i związkowych pod hasłem usprawnienia działalności bibliotek jako

¹⁵ Por. A. Bromberg: *Książki i wydawcy*. Warszawa 1958 s. 65.

ośrodków pracy oświatowej i samokształceniowej. We współzawodnictwie wzięła udział ogromna większość bibliotek powszechnych i sporo bibliotek związkowych. W oparciu o ogólne zasady współzawodnictwa — opracowane wspólnie ze Związkiem Zawodowym Pracowników Kultury i Sztuki oraz ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich — poszczególne biblioteki opracowywały indywidualne plany prac służących ulepszeniu warsztatów pracy bibliotecznej (np. katalogi, kartoteki) i rozszerzeniu ich oddziaływania społecznego. Plany te wykonywano pod nadzorem bibliotek wyższego szczebla organizacyjnego z udziałem Komisji społecznych, które oceniały wyniki i przyznawały nagrody lub typowały do nich. Nagrody centralne (m. in. samochody, motorowery, telewizory itp.) przyznawała Centralna Komisja Koordynacyjna przy Ministerstwie.

Pomyślne wyniki tego współzawodnictwa stały się zachętą do opracowania szerszego programu, opartego na podobnych zasadach. W latach 1961/62 Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Centralna Rada Związków Zawodowych przy współudziale innych organizacji społecznych zorganizowały Krajowy Konkurs Czytelniczy pod hasłem „Wiedza pomaga w życiu”. Zasadniczym celem Konkursu było zainteresowanie bibliotek popularyzacją osiągnięć nauki, upowszechnianie przez biblioteki wiedzy służącej czytelnikom bezpośrednio w ich codziennym życiu i pracy zawodowej. Ponieważ regulamin Konkursu nie narzucał metod i form pracy, a jedynie wskazywał zasady i kierunki podając przykłady — w ramach ogólnego konkursu rozwinęły się inicjatywy i konkursy lokalne, które w sumie przyniosły wielkie bogactwo pomysłów¹⁶. W konkursie współdziałało z bibliotekami około 2 000 kół przyjaciół bibliotek, skupiających miłośników książki i propagatorów czytelnictwa. Godne uwagi, że w tym okresie zorganizowano znaczną ilość zespołów czytelniczych, że rady narodowe pomogły do powstania w bibliotekach wiejskich około 1 000 nowych czytelni, wyposażonych w małe księgozbiory podręczne.

Na zakończenie konkursu zorganizowano w Białymstoku Krajową Radę Przyjaciół Książki. Wybrano wówczas Białystok na miejsce Narady, gdyż Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Białymstoku zdobyła w konkursie czytelniczym pierwsze miejsce¹⁷. O palmę pierwszeństwa w tym szlachetnym współzawodnictwie „walczyły” wraz z nim: woj. lubelskie, bydgoskie, łódzkie i warszawskie. Oceniając wyniki konkursu uczestnicy narady białostockiej stwierdzili zgodnie, że dla podniesienia autorytetu społecznego bibliotek i polepszenia warunków ich pracy niezbędne jest pozyskanie do współpracy działaczy społecznych a także dostosowanie działalności informacyjnej, oświatowej i kulturalnej bibliotek do aktualnych potrzeb środowiska. Materiały z narady wydano drukiem¹⁸.

Jednocześnie z konkursem czytelniczym ogłoszono dla placówek kulturalno-oświatowych Krajowy Konkurs pt. „Piękno na co dzień”, którego celem było wychowanie estetyczne, rozwijanie zainteresowań plastyką, kształtowanie dobrego smaku zarówno w urządzaniu wnętrza mieszkań jak i placówek kulturalnych. Pierwszą nagrodę w tym konkursie zdobyła Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Bochni, która do współpracy pozyskała zespół miejscowych artystów.

Przekraczając ramy chronologiczne wyróżnionych tu okresów zwrócić jeszcze trzeba uwagę na niektóre specyficzne zjawiska bibliotekarstwa powszechnego.

¹⁶ Por. Cz. Kozioł: *Rozwijanie zainteresowań czytelniczych w Polsce*. Prz. bibliot. R. 32: 1964 z. 3 s. 149.

¹⁷ Cz. Kozioł: *Po krajowym konkursie „Wiedza pomaga w życiu”*. Bibliot. R. 29: 1962 nr 11/12 s. 321.

¹⁸ *Rola biblioteki powszechnej w środowisku*. Warszawa 1963.

Od 1952 r., kiedy to w Warszawie zorganizowano pierwszą Krajową Konferencję w sprawie bibliotek publicznych dla dzieci — w całej Polsce rozwinęła się bogata sieć bibliotek i oddziałów dla dzieci¹⁹. Poważną zasługę w upowszechnieniu idei tych bibliotek ma *Poradnik Bibliotekarza* (założony przy końcu 1948 r.). Tą grupą bibliotek kieruje ze szczebla centralnego w pomysłowy i ambitny sposób wychowanka Heleny Radlińskiej Maria Gutry. Dzięki jej inicjatywie wytworzyły się odrębne formy kształcenia i dokształcania bibliotekarzy bibliotek dziecięcych oraz podjęto organizowanie różnych konkursów czytelniczych wśród dzieci.

O wzrastającym zasięgu pracy bibliotek dziecięcych i o potrzebie ich wyodrębnienia świadczy choćby to, że w r. 1961 dzieci do lat 14 stanowiły 35% ogólnej ilości czytelników w bibliotekach powszechnych. Odrębnych bibliotek dla dzieci było wówczas tylko 307. W okresie sześciu lat od Zjazdu Bibliotekarzy liczba bibliotek dziecięcych wzrosła o 151 placówek, czyli prawie o 50%. W 1964 r. było ich już razem 410. Jest to zagadnienie coraz poważniejsze, mimo żywiołowego rozwoju sieci bibliotek szkolnych, gdyż nadal około 30% dzieci uczęszczających do szkół podstawowych korzysta z bibliotek powszechnych, a tylko nieznaczna ich część (i to głównie w środowiskach miejskich) jest obsługiwana przez oddzielne placówki biblioteczne prowadzone przez specjalnie przygotowane bibliotekarki.

Z tym zagadnieniem wiąże się również problem odrębnych placówek (bibliotek lub stanowisk obsługi) dla młodzieży starszej, powyżej 14 roku życia, którą (nieśluszenie z pedagogicznego punktu widzenia) traktuje się niemal jednakożo z dorosłymi. Problem ten wysuwany na różnych konferencjach kadry kierowniczej i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich czeka dopiero na popularyzację i rozwiązanie. W niektórych środowiskach podjęto już organizowanie odrębnych wypożyczalni lub czytelni dla młodzieży starszej, podobnie jak to jest za granicą (np. w Czechosłowacji).

Wspomniałem już, że nowy podział administracyjny państwa postawił bibliotekarstwo powszechne wobec problemu reorganizacji sieci bibliotecznej już wówczas ustabilizowanej. Nie łatwo to przyszło i nie zawsze przyniosło oczekiwane lub pożądane korzyści społeczno-kulturalne. Mimo ogromnego wysiłku włożonego w latach 1955–1958 w organizowanie bibliotek gromadzkich w siedzibach nowych gromad — aż 40% gromad administracyjnych nie miało w 1958 r. swoich bibliotek. Po kilku latach okazało się, że takich trudnych do rozwiązania problemów, powstałych w wyniku rozdrobnienia dawnych gmin, było więcej. Dlatego w 1959 r. zapadła decyzja o skomasowaniu wielu małych gromad. W wyniku tej komasacji z liczby 9 000 gromad pozostało 5 500, a w następnych latach tylko 5 242 gromady. Ministerstwo Kultury i Sztuki ze swej strony w związku z nową sytuacją wydało w październiku 1959 r. wytyczne w sprawie dalszego rozwoju bibliotek i czytelnictwa na wsi. W okresie następnego 5-lecia już tylko 364 gromady nie posiadały bibliotek, tak że przy końcu dwudziestolecia organizacja sieci bibliotek gromadzkich została faktycznie zakończona: gromady, które ich dotąd nie mają, sąsiadują z miejskimi placówkami bibliotecznymi.

Poważnym sukcesem pracy organizacyjnej na wsi jest organizowanie czytelni w bibliotekach gromadzkich. Na koniec 1964 r. około 30% bibliotek gromadzkich posiadało własne czytelnie. W niektórych województwach co druga biblioteka na wsi ma czytelnię z czasopismami i księgozbiorem podręcznym (zielenogórskie,

¹⁹ Por. *Zagadnienia czytelnictwa dziecięcego*. Warszawa 1953.

szczeecińskie, olsztyńskie). Ma to ogromne znaczenie dla rozwoju działalności kulturalno-oświatowej bibliotek i ich wpływu na środowisko pracy.

W latach 1956-1958 nastąpiło pewne zahamowanie w rozwoju punktów bibliotecznych, ale od kilku lat liczba punktów znowu wzrasta i na koniec 1964 r. było ich ogółem ponad 27 000. Wprowadzenie nowych stawek nagród dla kierowników punktów prawdopodobnie przyczyni się do poprawy stanu ich obsady personalnej.

Nie brak jednakże i takich poglądów, że „instytucja społecznego punktu bibliotecznego nosi wszelkie cechy tymczasowego prowizorium” i że „nawet po wszelkich korektach i usprawnieniach punkty biblioteczne nie podążają na dalszą metę zadaniu prawidłowej obsługi 1/2 ogółu ludności wiejskiej”²⁰.

Wielką zdobyczą całego naszego dwudziestolecia jest stały i dynamiczny wzrost księgozbiorów bibliotek powszechnych. W 1958 r. w bibliotekach powszechnych było 27 milionów tomów, w sześć lat później tj. w 1964 r. było już 39,5 milionów, mimo że w 1963 r. w następstwie intensywnej selekcji spowodowanej przez Zarządzenie Nr 77 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 28 VII 1962 r. ubytek książek w bibliotekach był bardzo wysoki. Rok dwudziestolecia zamyka się liczbą prawie 40 milionów tomów w bibliotekach powszechnych. Niestety żadne normy prawne nie zabezpieczają równomiernego i niezbędnego przyrostu księgozbiorów. Między poszczególnymi województwami występują w tej dziedzinie bardzo znaczne różnice. Stosunkowo największe środki na rozwój księgozbiorów mają województwa zachodnie, najmniejsze — centralne i katowickie.

Przez długi okres zbyt mało uwagi przywiązywano do zagadnienia struktury księgozbiorów. Traktowano to zagadnienie schematycznie, mimo iż już w 1959 r. K. Remerowa²¹ zwróciła uwagę bibliotekarzy, że decentralizacja zakupu książek „sprzyja uwzględnianiu czynników psychologicznych w o wiele wyższym stopniu niż praktyka lat poprzednich, gdyż pozwala brać pod uwagę środowiskowe, a nawet i indywidualne potrzeby czytelnicze”. Problem ten podjął Instytut Książki i Czytelnictwa organizując badania terenowe mające na celu analizę zakupu w placówkach bibliotecznych. Wyniki tych badań zostały opublikowane w osobnym wydawnictwie²². Z badaniami połączono konferencje z przedstawicielami bibliotek wojewódzkich i wielkomiejskich, aby w ten sposób oddziaływać na racjonalne kształtowanie struktury zakupów i księgozbiorów.

Oczywiste jest, że struktura zakupów zależy nie tylko od właściwej postawy bibliotekarzy, lecz również od polityki wydawniczej. W ostatnich latach problemy te zarysowały się bardzo wyraźnie, do czego w znacznym stopniu — prócz analizy zakupów — przyczyniło się porównanie zasobów księgozbiorów z katalogami wzorcowymi opracowanymi przez Instytut Książki i Czytelnictwa²³, które stanowią podstawę i wzorzec dla właściwego kształtowania księgozbiorów bibliotek powszechnych.

Największy sukces uzyskały biblioteki powszechne w dziedzinie upowszechnienia

²⁰ J. Maj: *Organizacja i funkcjonowanie społecznych punktów bibliotecznych na wsi*. Roczn. BN R. 1: 1965 s. 42.

²¹ K. Remerowa: *O polityce kształtowania księgozbiorów w bibliotekach powszechnych*. Bibliot. R. 26: 1959 s. 129-133. Autorka wysunęła kilka istotnych problemów wiążących się z tym zagadnieniem. Jednakże praktyka wykazała, że nie wykorzystano wskazań zawartych w tym artykule.

²² St. Siekierski i J. Ankudowicz: *Zakup i wykorzystanie książek w sieci bibliotek powszechnych w latach 1957-1960*. Warszawa 1962.

²³ *Książki dla bibliotek*. Red. W. Dąbrowska. T. 1-3. Warszawa 1959-1962.

czytelnictwa. Jeszcze sześć lat temu z sieci bibliotek powszechnych korzystało tylko 11% ogółu obywateli, tj. 3 245 tys. osób. Dwudziesty rok Polski Ludowej wykazał ogółem 4 924 tys. czytelników, tj. 15,8% mieszkańców Polski. Imponująca jest również liczba wypożyczeń, która wynosiła na koniec 1964 r. ogółem 91 469 030 tomów (przeciętnia około 19 wol. na 1 czytelnika). Gorzej natomiast jest ze strukturą wypożyczeń: w 1963 r. tylko 10,8% ogólnej liczby wypożyczeń przypadało na książki niebeletrystyczne.

Przy tej sposobności trzeba tu wspomnieć, że od 1959 r. *Bibliotekarz* ogłasza co rok analizę wyników pracy bibliotek powszechnych opracowywaną przez T. Zarzębskiego pt. *Publiczne biblioteki powszechnie (w świetle sprawozdań statystycznych)*. W analizach tych znaleźć można sporo interesujących nas materiałów. Dla przykładu zwrócimy tu uwagę na takie sprawy, jak: lokale biblioteczne, kadry bibliotekarskie i Koła Przyjaciół Bibliotek.

Z analizy za r. 1961 wynika, że sytuacja lokalowa bibliotek, zwłaszcza na wsi, była bardzo niekorzystna. Aż 41,4% placówek na wsi zajmowało lokale o powierzchni 20 m², a 11,5% mieściło się „kątem” w pomieszczeniach użytkowanych wspólnie z innymi instytucjami. Najgorzej przedstawiała się sytuacja lokalowa bibliotek w województwach: kieleckim, warszawskim, krakowskim, a nawet bydgoskim. Najlepiej — w województwach: koszalińskim, wrocławskim, zielonogórskim i szczecińskim. W tych też województwach jest najwięcej wiejskich placówek z czytelniami. Nieco lepiej przedstawia się sytuacja lokalowa bibliotek powszechnych w miastach, chociaż i tutaj zaniedbania są nadal wielkie. Jest jeszcze niemało bibliotek miejskich, a nawet połączonych bibliotek powiatowych i miejskich, które z powodu ciasnoty lokalowej nie mogą rozwinąć szerszej działalności kulturalno-oświatowej. Bez przesady można powiedzieć, że problem bazy lokalowej i racjonalnego budownictwa bibliotecznego jest piętą Achillesową bibliotekarstwa powszechnego w Polsce Ludowej. Większość bibliotek gromadzkich i miejskich, zwłaszcza filii, mieści się w lokalach niewystarczających, ciasnych, a nawet nieodpowiednich na te cele.

W dziedzinie budownictwa bibliotecznego dla potrzeb bibliotek powszechnych zrobiono niewiele. Rozbudowano (wybudowaną tuż przed wybuchem wojny) Miejską Bibliotekę Publiczną w Łodzi, odbudowano gmach Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego w Poznaniu, odbudowano zniszczony w czasie działań wojennych gmach i magazyn Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, zaadaptowano na cele biblioteczne dwupiętrowy gmach w Krakowie, rozbudowano gmach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie i rozpisano konkurs na gmach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie. Materiały tego konkursu, rozstrzygniętego w 1964 r., były przedmiotem konferencji dyrektorów bibliotek wojewódzkich i wielkomiejskich w Rzeszowie. W tej sytuacji wydarzeniem był fakt, że w okresie „Dni Oświaty, Książki i Prasy” w 1963 r. w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego oddano do użytku nowy budynek Biblioteki Powiatowej im. M. Konopnickiej w Suwałkach. W dziedzinie budownictwa bibliotecznego i zabezpieczenia lokali w nowym budownictwie pewne sukcesy ma jedynie Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi (pawilon osiedlowe), woj. łódzkie (biblioteki powiatowe), Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Szczecinie, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie (biblioteka dziecięca w Rzeszowie) i Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie (biblioteki filialne w Nowej Hucie i biblioteka na osiedlu 18 stycznia).

Trudności lokalowe bibliotek powszechnych stoją na przeszkodzie upowszechnieniu się nowoczesnych metod obsługi czytelników, w szczególności wolnego dostępu do półek, który znajduje zastosowanie przeważnie w ośrodkach miejskich (zwłaszcza w filiach bibliotek wielkomiejskich). Coraz większej aktualności — łączącej z problemem lokali i budownictwa bibliotecznego — nabiera sprawa modernizacji wyposażenia bibliotek i urzędzeń bibliecznych. Pierwsze konferencje, jakie poświęcono temu problemowi, wskazują na zapóźnienie bibliotek polskich, a w szczególności bibliotek powszechnych. Dopóki nie powstanie przedsiębiorstwo produkujące racjonalne urządzenia biblieczne, będziemy zdani w tej sferze pozycynań na chałupnictwo i kosztowną partyzantkę.

Na tyle tych niemałych trudności finansowych i lokalowych tym wyraźniej występują bardzo poważne rezultaty w dziedzinie udostępniania książki i upowszechnienia czytelnictwa, zwłaszcza w ostatnich pięciu latach, do czego w znacznym stopniu przyczyniły się: współzawodnictwo bibliotek w latach 1959-60, konkurs czytelnicy „Wiedza pomaga w życiu” (1961-62) oraz współzawodnictwo międzybiblioteczne z okazji XX-lecia Polski Ludowej pod hasłem „Pracujmy lepiej, szybciej, oszczędniej” (1964-65), a także coraz lepiej i atrakcyjniej organizowane coroczne „Dni Oświaty, Książki i Prasy”.

Nie ulega wątpliwości, że rezultaty osiągnięte w okresie dwudziestolecia w dziedzinie bibliotekarstwa powszechnego są bardzo poważne. Jest to zbiorowe dzieło przede wszystkim 12 000 bibliotekarzy zatrudnionych w publicznych bibliotekach powszechnych, wśród których 65% stanowili pracownicy etatowi, a 35% pracownicy „ryczałtowi”. W placówkach miejskich zatrudnionych było około 6 000 pracowników, w tym 87% etatowych, a 13% „ryczałtowych”, natomiast w placówkach wiejskich zatrudnionych było nieco ponad 6 000 pracowników, lecz „ryczałtowi” stanowili w tej grupie zdecydowaną większość (56%). W placówkach miejskich ponad 82% pracowników posiadało co najmniej średnie wykształcenie, natomiast na wsi odsetek pracowników ze średnim wykształceniem jest nadal niepokojąco niski (42%). W ostatnich latach, mimo płynności kadr, widoczny jest wzrost liczby pracowników bibliecznych ze średnimi kwalifikacjami bibliotekarskimi. Jest to dorobek zarówno liceów bibliotekarskich, kursów i studium w Jarocinie, jak i kształcenia korespondencyjnego prowadzonego przez Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego działający od 1955 r. pod kierunkiem znanego działacza oświatowego K. Maja. Skrypty tego ośrodka, opracowane przez wybitnych specjalistów, są podstawą samokształcenia i zdobywania kwalifikacji drogą kształcenia korespondencyjnego.

Trzeba jednak zauważyć, że zawód bibliotekarski nie ma jeszcze ugruntowanej tradycji w opinii społecznej i nie jest atrakcyjny. Uposażenia pracowników wchodzących do zawodu są niskie. W latach 1961-63 wydano kilka przepisów prawnych, które nieco poprawiają warunki uposażeniowe bibliotekarzy. Ustalono szerszego w tabeli płac absolwentów Studium Kulturalno-Oświatowego i Bibliotekarskiego (Łódź, Wrocław) oraz pracowników mających niepełne wyższe wykształcenie; złagodzone warunki otrzymywania dodatków specjalnych, a pracownicy służby instrukcyjno-metodycznej otrzymali wyższe dodatki funkcyjne. Ostatnio Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 VII 1965 r. przyznało 8 bibliotekom wojewódzkim i wielkomiejskim prawo zatrudniania w bibliotekach głównych bibliotekarzy dyplomowanych. Pozostało jednak w tej dziedzinie wiele spraw nierozwiązanych. Niemałą zasługę w sprawach podnoszenia kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy ma Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jako organizator konferencji i seminariów, wydawca czasopism zawodowych oraz publikacji fachowych.

Kończąc te rozważania, mające na celu uprzytomnienie głównych etapów przebytej drogi, chciałbym zwrócić uwagę na ważne zjawisko społeczne, jakim jest wzrost zainteresowania pracą bibliotek ze strony społeczeństwa, instancji partyjnych i organizacji społecznych. Wyrazem zainteresowania społeczeństwa dla działalności bibliotek są Koła Przyjaciół Bibliotek, które działają przy bibliotekach i niejednokrotnie znacznie przyczyniają się do ich rozwoju. Na koniec 1964 r. było ponad 3 000 Kół Przyjaciół Bibliotek, a z każdym rokiem liczba ich wzrasta. W ten sposób biblioteki nawiązują ściślejszą więź ze środowiskiem społecznym.

W ostatnich latach wielkie nadzieje wiążą bibliotekarze z projektem nowej ustawy bibliotecznej przygotowywanej od kilku lat. Osiągnięcia dotychczasowe, chociaż poważne, nie mogą nas zadowolić. Jesteśmy nadal na dorobku i wiele jest jeszcze do zrobienia. Nowa ustawa może usunąć wiele trudności, a przede wszystkim wzmocnić pozycję bibliotek. Jest to szczególnie ważne w obecnym momencie, kiedy pojawiają się koncepcje kompleksowych placówek kulturalnych, mających wchłonąć także biblioteki powszechne. Byłoby to niebezpieczne dla bytu i rozwoju bibliotek, które mają własny szeroki zakres działania kulturalnego, całkowicie uzasadniający ich odrębność i samodzielność organizacyjną. W tej dziedzinie jest jeszcze wiele do ulepszenia. Jednakże aby biblioteki mogły pracować skuteczniej, trzeba przede wszystkim wysiłku ze strony wszystkich rad narodowych i bibliotekarzy, trzeba ulepszać księgozbiory, poprawiać z roku na rok warunki lokalowe, modernizować wyposażenie, podnosić ogólny poziom kulturalny i kwalifikacje zawodowe pracowników bibliotek.

Świadomość, że dokonaliśmy wielkiego dzieła upowszechnienia książki i czytelnictwa, będzie dla nas bodźcem do dalszej pracy nad osiągnięciem celów, którym służą wszyscy pracownicy kultury.

MARIA MAGDALENA BIERNACKA

B-ka Narodowa
Inst. Bibliograficzny

DWADZIEŚCIA LAT POLSKIEJ BIBLIOGRAFII 1944-1964

Okres dwudziestolecia powojennego przyniósł szereg istotnych przemian w sytuacji polskiej bibliografii. W związku z przeobrażeniami w życiu politycznym i społecznym, z przebudową życia gospodarczego, naukowego i kulturalnego nastąpiły również zmiany w ujmowaniu roli i zadań bibliografii; ukształtowała się też nowa jej organizacja. Planowy rozwój wszystkich dziedzin życia kraju ma swoje odbicie również w działalności bibliograficznej. W okresie międzywojennym trwałe ramy organizacyjne miała jedynie bibliografia narodowa. W minionym dwudziestolecu nastąpił niezwykle ożywiony i wszechstronny rozwój bibliografii. Służba bibliograficzna objęła wszystkie dziedziny wiedzy. Ścisłe powiązanie bibliografii z konkretnymi zadaniami nauki, życia gospodarczego i kulturalnego wpłynęło na rozwój takich jej typów, jakie nielicznie były reprezentowane przed wojną. Są to: 1. bibliografia dokumentacyjna i analityczna, przede wszyst-

kim w zakresie techniki oraz nauk ścisłych, informująca o treści rejestrowanych publikacji; 2. bibliografia zalecająca — wywodząca się z bibliografii oświatowej — jako jeden ze środków popularyzacji książki i planowego kierowania czytelnictwem.

Prace w zakresie bibliografii specjalnych, włączone do zadań i planów oddziałów placówek naukowych, są obecnie wykonywane zazwyczaj zespołowo. Przy tym coraz częstsza jest współpraca specjalistów poszczególnych dziedzin z bibliografami. Ze względu na gwałtowny wzrost liczby publikacji daje się zauważyć zaniechanie postulatu kompletności w bibliografii specjalnej, a położenie nacisku na selekcję. Coraz szerzej uwzględnia się opis adnotowany, z zasady dba się o układ rzeczowy. Nową postacią bibliografii coraz powszechniej i wszechstronnie wykorzystywaną jest niepublikowana kartoteka bieżąco uzupełniana, dająca przegląd materiałów określonej dziedziny.

Ogólnokrajowa merytoryczna koordynacja tematyki prac bibliograficznych między poszczególnymi sieciami należała do kompetencji Polskiej Akademii Nauk, od 1963 r. wspólnie z Komitetem Nauki i Techniki, natomiast centralną ewidencję prac bibliograficznych w kraju — prospektywną bibliografią bibliografii — włączono w zakres obowiązków Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej (na mocy uchwały Ogólnokrajowej Rady Bibliografów z dn. 19 II 1956 r. oraz okólnika Prezesa Centralnego Urzędu Wydawnictw z dnia 22 XII 1956 r.).

Takie rozwiązanie sprawy ma na celu uniknięcie zbędnego dublowania prac bibliograficznych, uchronienie przed trwonieniem czasu, sił i środków.

BIBLIOGRAFIA NARODOWA

Po wyzwoleniu w 1944/45 wszystko trzeba było zaczynać od nowa. Działania wojenne nie oszczędziły warsztatów bibliograficznych. Należało wznowić publikowanie bibliografii prymarnej — podstawowego ogniwa służby bibliograficznej.

Kolejne etapy tych prac (akty prawne, krótkotrwałe próby bieżącej rejestracji podjętej przez Spółdzielnię Wydawniczą „Czytelnik”, wspólne wydawanie bibliografii prymarnej przez Bibliotekę Narodową i Związek Księgarzy Polskich oraz Polskie Towarzystwo Wydawców Książek, a także rejestrację prowadzoną do 1949 r. przez Główny Urząd Kontroli Prasy i Widowisk) omówiła H. Hleb-Koszańska¹, przedstawiając dorobek bibliograficzny pierwszego powojennego dziesięciolecia. Obecnie kluczową rolę w rozwoju bibliografii narodowej odgrywa Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej (IB BN) jako ogólnokrajowa centrala bibliograficzna, która obok opracowywania i publikowania wieloczołnowej bieżącej bibliografii narodowej, obok prac nad bibliografią narodową retrospektywną XX wieku prowadzi prace z dziedziny teorii i metodyki bibliografii, a także współdziała w organizacji bibliografii w skali krajowej².

Z ważniejszych osiągnięć w zakresie bibliografii narodowej w drugim dziesięcioleciu wymienić trzeba opublikowanie *Przewodnika Bibliograficznego 1944-1947*, wypełniającego lukę w naszej rejestracji prymarnej; prócz tego — rozbudowę

¹ *Dziesięciolecie bibliografii polskiej 1944-1954. Zarys dziejów i kierunki rozwoju*. Pr. bibliot. R. 22: 1954 z. 3 s. 213-233.

² Por. E. Słodkowska: *Instytut bibliograficzny w Polsce. Geneza, koncepcje teoretyczne i rozwój działalności*. Warszawa 1964. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 7 nr 4, szczególnie zaś s. 56-70.

bieżącej bibliografii narodowej do zespołu czterech bibliografii (w pierwszym dziesięcioleciu były 2 czony). Od rocznika 1956 zaopatrzone *Przewodnik Bibliograficzny* równoległe do rocznego indeksu alfabetycznego w roczny indeks przedmiotowy.

Bibliografia Zawartości Czasopism (BZCz) po okresie rozwoju i stabilizacji doznała w latach 1958-64 zahamowania z powodu znacznych opóźnień druku. Zlikwidowano te zaległości w końcu 1964 r. przeprowadzając jednocześnie zmiany w zasięgu bibliograficznym czasopisma. Zmniejszono liczbę uwzględnianych czasopism — zwłaszcza medycznych i wojskowych³, które mają swe własne bieżące bibliografie specjalne, a także pominięto szereg czasopism o wąskim kręgu odbiorców lub na bardzo popularnym poziomie, nadto zastosowano ostrzejszą selekcję wobec materiałów z poszczególnych czasopism⁴.

Trzecim członem bieżącej bibliografii narodowej jest *Bibliografia Czasopism i Wydawnictw Zbiorowych*. Dotychczas ukazały się trzy roczniki: 1958 (wyd. 1960), 1959 i 1960 (wyd. 1962). Kolejny rocznik 1961 miał zarejestrować czasopisma nowe, wznowione, zawieszane lub zmieniające tytuł⁵. Jednakże opóźnienie w przygotowaniu materiałów doprowadziło do zmiany planu. Postanowiono opublikować łączną bibliografię za lata 1958-1964.

Podjęto również prace nad czwartym członem bibliografii narodowej bieżącej, nad pełną ewidencją poloników zagranicznych. W r. 1960 ukazał się na prawach rękopisu pierwszy rocznik za 1956 r.: *Polonica Zagraniczne. Bibliografia*. Dwa kolejne tomy zawierają opisy wydawnictw za lata 1957/1958, 1959 oraz uzupełnienia za okres 1956-1958 (wyd. 1962 i 1964).

Naturalne uzupełnienie bibliografii narodowej bieżącej stanowi *Ruch Wydawniczy w Liczbach*⁶ — publikacja powstająca od 1955 r. w Pracowni Statystyki Wydawnictw IB BN. Jest to urzędowa bieżąca statystyka wydawnictw nieperiodycznych oraz czasopism wraz z gazetami. Dane statystyczne Pracowni są przejmowane przez Główny Urząd Statystyczny do jego wydawnictw (np. *Rocznika Statystycznego*).

Równoległe z bibliografią narodową bieżącą posiadającą walor rejestracji urzędowej rozwija się bibliografia księgarska. Tygodnik *Zapowiedzi Wydawnicze*⁷ jest adnotowaną bibliografią prospektywną w układzie działowym, informującą o publikacjach, które dopiero mają się ukazać. Podobnie ogłaszane od 1964 r. *Zapowiedzi Wydawnicze. Arkusz Zamówień Bibliotecznych* zawiadamiają o wydawnictwach poleconych centralnie do zakupu w sieci bibliotek podległych Ministerstwu Kultury i Sztuki.

³ Wiąże się to z publikowaniem od 1963 r. miesięcznego *Przeglądu Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*, tj. bibliografii zawartości polskich naukowych czasopism medycznych. Zawartość czasopism wojskowych podaje roczny (od R. 25: 1961 kwartalny) *Komunikat Bibliograficzny* wydawany przez Centralną Bibliotekę Wojskową.

⁴ Zob. szczegółowe *Uwagi redakcyjne* do zeszytu 1 z 1964 r. s. 112-113 oraz wyjaśnienia przy działach: XII. Wojsko (s. 23) i XIX. Nauki lekarskie (s. 66).

⁵ Koncepcja ta została zakwestionowana w recenzjach A. Wróblewskiego (*Prz. bibliot.* R. 29: 1961 z. 2 s. 197-201) i J. Kowalika (*Zesz. prasozn.* R. 3: 1962 nr 4 s. 106-108).

⁶ Rocznik 1955 poprzedzony był zeszytem próbnym za I-VI 1955; od 1959 r. ukazuje się w wersji polsko-angielskiej z równoległym tytułem *Publishers' Activities in Figures*, od R. 9: 1963 tytuł angielski zmieniono na *Polish Publishing in Figures*.

⁷ Pierwotny tytuł: *Arkusz Zamówień. Nowości w Druku*. Warszawa 1952; od 1952 nr 35 zmieniono podtytuł na *Zapowiedzi Wydawnicze*; od 1953 nr 35 pt. *Zapowiedzi Wydawnicze — Arkusz Zamówień*, od 1959 r. publikowane bez podtytułu.

Bibliografia nowości księgarskich *Kartkowy Katalog Nowości* wychodzi w formie adnotowanego tygodnika w układzie alfabetycznym (za okres od maja 1950-52 pt. *Buletyn Nowości*). Ogłaszany osobno od 1952 r. miesięczny *Kartkowy Katalog Nowości dla Bibliotek Szkolnych* rejestruje publikacje zatwierdzone do użytku szkół przez Ministerstwo Oświaty.

*Katalog Składowy*⁸ podaje najpełniejszy spis książek, nut, cenników, map i rycin, które dostępne są w księgarniach. Służy nie tylko księgarzom, lecz i odbiorcom, zwłaszcza tym, którzy zakupują większe ilości książek (np. biblioteki, urzędy, zakłady pracy). W związku ze zwiększonymi wymaganiami użytkowników zmieniano kompozycję, rozbudowywano opisy, wprowadzono dodatkowe ujęcie rzeczowe w postaci spisu przedmiotowego (od 1958 r.). Od 1960 r. *Katalog Składowy* ukazuje się w trzech częściach: 1. Spis autorsko-tytułowy książek, map i rycin; 2. Spis przedmiotowy książek, map i rycin; 3. Spis działowy książek i nut (wraz z mapami i rycinami). Jest to bibliografia księgarska na bardzo wysokim poziomie.

Biuro-Wydawnicze „Ruch” i Zakład Badań Prasoznawczych wydają *Katalog Prasy Polskiej*. Dotychczas ukazały się trzy tomy: za 1957, 1959, 1960 wraz z suplementem za 1961. Przyjęta przez Redakcję zasada gromadzenia materiałów na podstawie ankiet nie gwarantuje kompletności spisu⁹.

U schyłku 1949 r. z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek zaczęły ukazywać się *Nowe Książki. Przegląd Literacki i Naukowy* (obecnie wydawane przez Państw. Wydawn. „Wiedza Powszechna”) — dwutygodniowe czasopismo recenzyjno-bibliograficzne omawiające w obszernych krytycznych artykułach i w krótkich adnotacjach oraz zestawiające w wykazach bibliograficznych wybór bieżącej produkcji wydawniczej z zaznaczeniem stopnia trudności poszczególnych pozycji.

W 1950 r. równoległe do narodowej bibliografii bieżącej rozpoczęto w IB BN prace nad polską bibliografią retrospektywną okresu 1901-1950 (tzw. kontynuacją „Estreicherów”). W 1952 r. zdecydowano przesunąć górną granicę do 1955 r. oraz postanowiono — dla przyspieszenia momentu publikacji — opracowywać wydawnictwa krajowe w trzech zrębach: 1901-1939, 1939-1944, 1944-1955, natomiast polonica zagraniczne gromadzić w dwu odcinkach: 1901-1939 i 1939-1955.

W 1962 r. po przedyskutowaniu na konferencji w gronie specjalistów najbardziej spornych problemów powzięto decyzję scalenia poloników krajowych i zagranicznych za okres 1901-1939 idąc w tym względzie za koncepcją *Bibliografii polskiej* Estreicherów. Równocześnie zdecydowano opublikować osobno polonica zagraniczne z lat 1939-1955 oraz materiały krajowe z okresu powojennego 1944-1955. Właśnie te dwie partie opisów bibliograficznych są już w stadium opracowania redakcyjnego i pierwsze ich tomy mają być oddane do druku w końcu 1965 r.

Do bibliografii za lata 1901-1939, najważniejszej i najpokaźniejszej, wciąż jeszcze gromadzony jest materiał¹⁰.

Na okres późniejszy odsunęto prace nad odcinkiem 1939-1944 poloników krajo-

⁸ Rocznik 1 wyd. w 1951 r. objął materiały za 1944-1951; w 1951-1954 pt. *Katalog Składowy Książek i Nut*, w 1955-1957 pt. *Katalog Książek i Nut*, od 1958 r. pt. *Katalog Składowy*.

⁹ Zob. m. in. recenzje R. 1957 — K. Budzicka (*Prz. humanist.* R. 1:1957 nr 3 s. 102-103) i S. Skwirowskiej (*Prz. bibliot.* R. 26:1958 z. 2/3 s. 238-242).

¹⁰ Zob. art. *Prace nad polską bibliografią retrospektywną za lata 1901-1939*. *Prz. bibliot.* R. 30:1962 z. 2 s. 236-245 oraz W. Piusińskiej: *Narodowa bibliografia retrospektywna 1901-1955*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827-1908)*. Kraków 1964 s. 114-130.

wych. Zważywszy, że po pierwsze w Instytucie Historii PAN opublikowano w 1962 r. *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939-1945* pod red. L. Dobroszyckiego, po drugie zaś w toku są prace nad bibliografią konspiracyjnych publikacji zwartych — IB BN ograniczy się zapewne do opracowania druków jawnych tego okresu.

Prace w zakresie bibliografii narodowej okresu staropolskiego prowadzone są w Ośrodku Opieki nad Dawną Książką — w Zakładzie Starych Druków BN. Materiały centralnego katalogu starych druków (do 1800 r.), podjętego od nowa po wojnie, są podstawą do przygotowywanej publikacji: bibliografii XVI w. oraz centralnego katalogu inkunabułów znajdujących się w bibliotekach polskich.

Trzeba tu wymienić także wydawnictwo pt. *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII w.*¹¹ zainicjowane i opracowywane przez A. Kawecką-Gryczową (we współpracy z K. Korotajową, W. Krajewskim, A. Mańkowską) oraz dwie bibliografie staropolskich wydawnictw urzędowych stosujące metodę typograficzną: M. Cytowskiej *Bibliografia druków urzędowych XVI wieku*¹² (Wrocław 1961) oraz K. Budzika *Bibliografia konstytucyj sejmowych XVII wieku w Polsce* (Wrocław 1952). Będą one stanowiły osobny aneks do zasadniczego zrębu bibliografii staropolskiej.

Jako uzupełnienia części staropolskiej *Bibliografii* Estreicherów mogą być potraktowane prace: J. Berger-Mayerowej *Nieznanne Estreicherowi „polonica” i „sile-siaca” w starodrukach Biblioteki Śląskiej* oraz Cz. Piłchowskiego *Nieznanne polonica w bibliotekach szwedzkich*. (stare druki i rękopisy), jak również J. Trypučki *Polonica vetera Upsaliensia*¹³ — rejestrujące także druki ogłoszone przez Estreichera.

Pracownia Reedycji Bibliografii Polskiej XIX w. PAN w Krakowie pod kierownictwem K. Estreichera (wnuka) ogłosiła 3 tomy (litera A-C Krak. 1959, 1961, 1962) drugiego wydania skomasowanej, uzupełnionej i poprawionej *Bibliografii polskiej XIX stulecia* (dawnej I i IV części). Wzbogacono to wydanie o nowe pozycje zaczerpnięte z katalogów największych polskich bibliotek; jednakże pozostało wiele opisów niepełnych i niepewnych, a także zachowano przestarzałą metodę opisu i układu¹⁴. Publikowanie dalszych tomów uległo zawieszeniu.

Poważnym mankamentem jest również brak retrospektywnej bibliografii czasopism. Spis zestawiony przez Estreichera w t. 1 i 6 *Bibliografii polskiej* jest niekompletny. Także powiększone zestawienie zamieszczone w drugim wydaniu w t. 3 nie zaspokaja potrzeb współczesnego czytelnika¹⁵. Wykaz czasopism polskich i z Polską związanych, wychodzących w kraju i za granicą do 1950 r. (obejmujący także gazety pisane), zaopatrzony w bibliografię przedmiotową dotyczącą poszczególnych periodyków opracowuje I. Barowa. Na materiałach tych oparła autorka bibliografię pt. *Polskie czasopisma o wsi i dla wsi od XVIII w. do r. 1960* (wyd. 1963).

Nadto Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. PAN w Warszawie opracowuje bibliografię czasopism polskich od początku do 1960 r. (wyłączając czasopisma mniejszości narodowych). Jak wynika z powyższego omówienia, poczynania nad retrospektywną bibliografią czasopism nie są skoordynowane i można mieć obawy, czy nie zachodzi tu częściowe dublowanie wysiłków

¹¹ Dotychczas ukazały się: z. 5: *Wielkie Księstwo Litewskie* (wyd. 1953), z. 6: *Małopolska — Ziemia Ruskie* (1960), t. 4: *Pomorze* (1962) jako wspólna publikacja IBL PAN i BN w serii *Książka w Dawnej Kulturze Polskiej*.

¹² Rec. E. Triller, *Rocz-i bibliot.* R. 5: 1961 z. 1/4 s. 323-335.

¹³ Seria I. Katowice 1961; Gdańsk 1962; Uppsala 1958.

¹⁴ Por. rec. M. Dembowskiej, *Prz. bibliot.* R. 30: 1962 z. 1 s. 36-46.

¹⁵ Zob. rec. K. Zawadzkiego, *Prz. bibliot.* R. 31: 1963 z. 3/4 s. 183-191.

Centralne opracowanie retrospektywnej bibliografii zawartości czasopism przerasta możliwości realizacyjne naszych warsztatów. Swego rodzaju namiastką może tu być *Bibliografia scalonych spisów zawartości czasopism Cz. Gutrego* (wyd. 1953), uzupełniona i kontynuowana za lata 1953-1962 (*Rocz-i bibliot.* R. 6 : 1962 z. 3/4 s. 217-306), jak również bibliografie zawartości poszczególnych czasopism specjalnych lub ogólnych.

Zbliżone do bibliografii ogólnej są wykazy rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, z których najważniejszy jest *Katalog Rozpraw Doktorskich i Habilitacyjnych* wydawany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego (pierwszy za lata 1959-1961, wyd. 1962), kontynuowany jako rocznik. *Bibliografia Prac Naukowo-Badawczych z Dziedzin Nauk Przyrodniczych, Technicznych i Ekonomicznych* zarejestrowała prace nieopublikowane za kolejne lata 1957-1959 (wyd. Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej), a Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego podjęło w 1961 r. ogłaszanie *Informatora o Wynikach Badań Naukowych w roku... w Szkołach Wyższych* (prace wydane i nie wydane).

BIBLIOGRAFIE SPECJALNE

Pełny wykaz bibliografii specjalnych ogłaszają roczniki *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce* oraz kolejne wydania *Wykazu polskich bibliografii nieopublikowanych (planowanych, opracowywanych i ukończonych)*¹⁶. Nawet zwężenie omówienie bibliografii specjalnych przerasta ramy niniejszego artykułu. Ograniczę się przeto do zasygnalizowania najważniejszych bibliografii bieżących i retrospektywnych, rejestrujących materiał poszczególnych dziedzin, spisów zarówno nowych jak kontynuowanych w drugim dziesięcioleciu powojennym.

Bieżącą bibliograficzną informacją z zakresu bibliografii, nauki o książce oraz dokumentacji służy *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce* obejmująca materiał od 1945 r. (publikowana od 1948 r.)¹⁷. Retrospektywnie informuje w węższym zakresie do 1950 r. — *Bibliografia bibliografii polskich* M. Hahna (2 wyd. 1956, 3 w druku) oraz H. Sawoniaka *Bibliografia bibliografii polskich 1951-1960* (także w druku).

Analityczną bibliografię piśmiennictwa zagranicznego dotyczącego problematyki bibliograficznej i dokumentacyjnej ogłasza od 1951 r. IB BN pt. *Przegląd Piśmiennictwa o Książce*. Równoległe z wymienioną publikacją ukazuje się od 1952 r. wydawnictwo o zbliżonej tematyce, obecnie dwumiesięcznik pt. *Przegląd Piśmiennictwa Zagadnień Informacji*¹⁸ wydawany przez Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej. Co więcej w latach 1956-1959 ukazywał się pokrewny tematycznie *Serwis Prasowy*. Obfitość bieżącej informacji z tego zakresu jest zarówno dowodem trudności skoordynowania tych poczynań, jak też specyficznego zainteresowania dla problematyki dokumentacyjnej i informacyjnej — blisko powiązanej z bibliografią.

W dziedzinie nauk matematyczno-przyrodniczych centralna rola w zakresie organizacji bibliografii przypadła w pewnym okresie Ośrodkowi Bibliografii i Dokumentacji Naukowej PAN (powstałemu w 1953 r.). Z Ośrodkiem tym

¹⁶ Ostatnie, 3-cie oprac. B. Eychler. Warszawa 1961. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 7 nr 1.

¹⁷ W druku za okres 1937-1944.

¹⁸ Początkowo wychodził pt. *Przegląd Bibliograficzny Zagadnień Dokumentacji*, od 1953 r. pt. *Przegląd Dokumentacyjny*... — jako dodatek do *Przeglądu Technicznego*; od 1957 r. był dodatkiem do obecnych *Aktualnych Problemów Informacji i Dokumentacji*. Od 1961 r. samoistny wydawniczo, powiel.

związana była krótkotrwała próba publikowania w ośmiu seriach bieżącej *Polskiej Bibliografii Analitycznej*. W latach 1955-1957 wychodziły: *Astronomia-Geodezja-Geofizyka, Biologia, Chemia, Fizyka, Geologia*; w latach 1955-1956 *Matematyka; Mechanika* ukazują się nieprzerwanie od 1935 r. i jest obecnie wydawana przez Zakład Mechaniki Ośrodków Ciągłych Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN; w latach 1956-1960 ukazywała się *Geografia*.

Rychło pokazało się, że zachodzi niebezpieczeństwo częściowego dublowania poczynąń w przypadku kontynuowania wszystkich serii (np. seria *Geologia i Polska Bibliografia Geologiczna*, seria *Mechanika i Polish Technical Abstracts*), a w dyskusjach wypowiedziano się za decentralizacją tego rodzaju prac i przejęciem ich przez odpowiednie instytucje specjalne. Zaprzestanie ogłaszania większości tych serii było chyba dowodem, iż tak rozbudowana bibliografia analityczna nie była nieodzowna dla badaczy i naukowców¹⁹.

Po reorganizacji tego ośrodka i przemianowaniu go od 1 XI 1961 r. na Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN, zajmuje się on przede wszystkim koordynacją działalności informacyjnej (w tym bibliograficznej) w sieci placówek PAN oraz pracami z zakresu metodologii dokumentacji i informacji naukowej.

Dziedzina, w której rozbudowano poważnie działalność bibliograficzną, jest geologia. Pod egidą Instytutu Geologicznego ogłaszana jest zarówno bieżąca rejestracyjna roczna *Bibliografia Geologiczna Polski*²⁰ jak i R. Fleszarowej *Retrospektywna bibliografia geologiczna Polski oraz prac Polaków z zakresu nauki o Ziemi*²¹. Ponadto od 1957 r. ukazuje się powielany *Przegląd Dokumentacyjny Geologii*; zawiera on jedynie część wykonanych analiz. Pełniejszy ich zestaw publikuje CIINTE w postaci kart dokumentacyjnych.

Podobnie w zakresie geografii Instytut Geografii PAN wydaje *Bibliografię Geografii Polskiej*. Nawiązując do rejestracji bibliograficznej w okresie międzywojennym opublikowano materiały za lata 1936-1944 (wyd. w 1959 r.); wcześniej ogłoszono zestawienia za 1945-1951 (wyd. w 1956 r.) oraz roczniki 1952/53 i 1954 (opubl. w 1957 r.). Ostatnio ukazały się tomy za 1960, 1961 (wyd. w 1963 i 1964). W przygotowaniu znajduje się bibliografia za lata 1918-1927 oraz 1955-1959, która uzupełni *Polską Bibliografię Analityczną — Geografię*.

Placówką planującą i koordynującą prace bibliograficzne z zakresu techniki, przemysłu i gospodarki jest Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej²². Organizuje on prace dokumentacyjne i ustala ich metodykę w obrębie sieci resortowych, branżowych i działowych ośrodków dokumentacyjnych, które publikują jako dodatki w czasopismach specjalnych bądź samoistne wydawnictwo *Przeglądy Dokumentacyjne*, tzn. bibliografie analityczne poszczególnych dziedzin (do 1952 r. włącznie pt. *Przeglądy Bibliograficzne*) uwzględniające obficie piśmiennictwo zagraniczne.

Ponadto od kilku lat ukazują się przeznaczone do użytku służbowego tzw. *Express-Info* (nazywane też *Informacjami Ekspresowymi*), których celem jest jak najszybsze zaznajomienie użytkowników z piśmiennictwem o najnowszych krajowych i zagranicznych osiągnięciach w danej dziedzinie.

¹⁹ Por. rec. H. Hleb-Koszańskiej, *Prz. bibliot.* R. 24: 1956 z. 2 s. 167-175.

²⁰ Za 1959 wyd. w 1963 r., za lata 1940/44 wyd. w 1947 r. i następnie bez luk.

²¹ Cz. 1: 1900-1950 T. 1 z. 1-2 w układzie alfabetycznym wyd. w 1957-1958 r., T. 2 z. 1-2 w układzie działowym wyd. w 1960, 1963 r.

²² Przekształcony w kwietniu 1961 r. z Centralnego Instytutu Dokumentacji Naukowo-Technicznej. O reorganizacji zob. artykuły M. Dembowskiej i S. Tełchuna w *Prz. bibliot.* R. 30: 1962 z. 2 s. 164-175.

Z rzadka natomiast ukazują się bibliografie retrospektywne z zakresu techniki i przemysłu: np. pod red. H. Handelsman *Bibliografia retrospektywna polskiego piśmiennictwa technicznego za lata 1945-1949* (wyd. 1954), W. Urbanowskiego *Polska bibliografia mechaniki 1945-1954* (wyd. 1960) czy też T. Axentowicza *Bibliografia polskiego piśmiennictwa górniczego za lata 1934-1950 łącznie* (wyd. 1954) oraz jej kontynuacja za okres 1951-1956 (wyd. 1960).

Obok techniki i przemysłu wymienić trzeba także leśnictwo i rolnictwo. Instytut Badawczy Leśnictwa — Biblioteka publikował bieżącą *Polską Bibliografię Leśną*²³, obecnie ogłasza bibliografię retrospektywną leśnictwa opracowywaną w kolejnych tomach przez M. Pisarską, B. Szymańskiego i D. Sledzińską²⁴. Od 1960 r. ukazuje się ponadto w czasopiśmie *Sylwan* (za 1953-1954 w *Rocznikach Nauk Leśnych*) *Przegląd Dokumentacyjny Leśnictwa* (do 1953 r. pt. *Przegląd Bibliograficzny Leśnictwa*). W 1959 r. zaczęto wydawać także miesięcznik *Nowości Piśmiennictwa Leśnego. Informacja Ekspresowa* (początkowo bez podtytułu).

Dużą wagę przywiązuje się do informacji o piśmiennictwie rolniczym. Obok wydawnictwa (zapożyczanego w 1952 r.) od 1955 r. pt. *Przegląd Bibliograficzny Zawartości Czasopism Rolniczych i Biologicznych* Centralna Biblioteka Rolnicza opracowała 3 tomy *Bibliografii polskiego piśmiennictwa rolniczego za lata: 1945-1953, 1954-1955, 1956-1957* (wyd. 1954-1964). Bibliografia pomija piśmiennictwo leśne oraz — w niektórych okresach — weterynaryjne, gdyż obie te dyscypliny mają własne bibliografie.

O starszym piśmiennictwie rolniczym informuje Z. Kosiek w *Bibliografii polskich bibliografii gospodarstwa wiejskiego* (wyd. 1962) oraz S. Antoniewski w *Zarysie bibliografii polskiego czasopiśmiennictwa rolniczego i pokrewnego na ziemiach polskich za okres 200 lat (1755-1955)* wyd. w 1960, wreszcie — liczne bibliografie zawartości czasopism rolniczych.

W zakresie nauk ekonomicznych trzeba wspomnieć o kontynuowaniu *Przeglądu Bibliograficznego Piśmiennictwa Ekonomicznego* (o zasięgu międzynarodowym) oraz o *Bibliografii polskiej myśli ekonomicznej 1831-1871* (4 zeszyt, wyd. 1958-1962).

Dobrze zorganizowana jest informacja w zakresie medycyny. Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie publikuje rocznik pt. *Polska Bibliografia Lekarska*²⁵ opracowywany przez S. Konopkę, a od 1963 r. podjęła wydawanie miesięcznika pt. *Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego*. Prócz tego ukazują się liczne bibliografie bieżące o węższej problematyce medycznej, zamieszczane w specjalistycznych czasopismach lub ogłaszane samodzielnie.

W naukach humanistycznych wysuwa się na czoło filologia polska oraz historiografia. Obie te dziedziny realizują swoje plany prac bibliograficznych sformułowane w pierwszym powojennym pięcioletciu.

Instytut Badań Literackich PAN wydał pierwsze partie retrospektywnej bibliografii historii literatury polskiej tzw. *Nowego Korbuta*. Prace te podjęto w 1950 r.; w 1953 r. ogłoszono zeszyt próbny (w 2 cz.), a w 1954 r. tom próbny pt. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia. (Materiały)*. W 1963 r. ukazała się część 1: *Hasła ogólne i anonimowe Bibliografii literatury polskiej „Nowego Korbuta”*.

²³ R. 1948-1952 (ostatni wyd. 1954).

²⁴ Łącznie 5 odcinków chronologicznych *Bibliografii polskiego piśmiennictwa leśnego* za lata 1945-1960 (wyd. 1951-1964).

²⁵ Ostatni: R. 1959 t. 1-2 wyd. 1964.

*Piśmiennictwo staropolskie*²⁶, w końcu 1964 r. część 2: *Hasła osobowe A-M*. Zachowano tu z drugiego wydania „Korbuta” zasadniczy podział na okresy, co nie jest równoznaczne z przejęciem dawnej periodyzacji rozwoju literatury polskiej. W obrębie tomów zastosowano układ abecedowy. Całość obejmuje 22 woluminy.

Poza czasokres objęty dawnym „Korbudem” wychodzi *Słownik współczesnych pisarzy polskich* pod red. E. Korzeniewskiej obejmujący autorów, którzy publikowali swe prace przed 1950 r., z bibliografią podmiotową i przedmiotową doprowadzoną do 1957 r. włącznie²⁷.

Równolegle trwają prace nad retrospektywną *Bibliografią tytułów czasopism literackich i ogólnokulturalnych*. Istnieje też w IBL-u kartoteka materiałów literackiej zawartości czasopism polskich XIX i XX w. (do 1939 r.), natomiast jego Pracownia Bibliograficzna w Poznaniu kontynuuje bieżącą *Polską Bibliografię Literacką* o szerokim zakresie i zasięgu obejmującym także polonice zagraniczne²⁸. Przekłady dzieł autorów krajowych zarejestrowała J. Wilgat w pracy *Literatura polska w świecie. Bibliografia przekładów 1945-1961* (wyd. 1965).

Cenną pomocą są bibliografie podmiotowe i przedmiotowe wybitnych pisarzy (np. Mickiewicza, Słowackiego, Sienkiewicza, Tuwima) oraz liczne bibliografie zawartości czasopism literackich.

Wznowiono od r. 1955 *Rocznik Literacki* rozszerzając jego przedwojenną koncepcję. Omówienia bibliograficzne obejmują teraz nie tylko twórczość literacką i literaturoznawstwo²⁹, ale także piśmiennictwo dziedzin pogranicznych. *Rocznik* zawiera ponadto kalendarium wydarzeń kulturalnych. Jeśli wziąć pod uwagę, że ukazują się adnotowana *Literatura Piękna* (od r. 1954) przeznaczona dla bibliotek powszechnych, to trzeba stwierdzić, że informacja bibliograficzna w zakresie literatury jest bogato rozbudowana i dostosowana do potrzeb zróżnicowanych kręgów użytkowników.

W zakresie historii obok bieżącej *Bibliografii Historii Polskiej* opracowywanej przez J. Baumgarta i A. Malcównę prowadzi się prace nad bibliografią retrospektywną. Instytut Historii PAN przygotowuje „nowego Finkla”, którego publikację przewiduje się na r. 1970. Toteż na razie wydano w 1956 r. „starego Finkla” metodą fotooffsetową. Trwają również od lat prace nad tzw. „kontynuacją Finkla”. Ukazały się: *Bibliografia historii Polski 1815-1914*. Tom wstępny (w 1954 r.) oraz t. 1: 1815-1831 *Bibliografii historii Polski XIX-XX w.* pod red. S. Płoskiego (1958). W 1965 r. zapoczątkowano selekcyjną *Bibliografię historii Polski* (do 1944 r. pod red. H. Madurowicz-Urbańskiej). Cz. 1 t. 1 sięga do 1454 r. Z licznych bibliografii poświęconych węzłowym wydarzeniom historycznym wymienić można przykładowo *Bibliografię pism ulotnych rewolucji 1905-7 w Królestwie Polskim* t. 1-2 (1963) czy też *Bibliografię wojskową II wojny światowej. Materiały za lata 1939-1958. Część polska* (1960).

Materiały do polskiej bibliografii prawniczej 1912-1959²⁹ gromadzone są

²⁶ Przedmowa i Wstęp zawierają informacje dotyczące historii powstawania dzieła oraz wyjaśnienia metodyczne. Zob. też rec. T. Laliika w *Prz. hist.* T. 56: 1965 z. 1 s. 132-136.

²⁷ T. 1-3 (wyd. 1963-1964). T. 4 obejmuje uzupełnienia i sprostowania, słownik pseudonimów i kryptonimów oraz indeksy. Zob. rec. J. Kapuścika i B. Królikowskiego, *Twórcz.* R. 21: 1965 nr 1 s. 142-144.

²⁸ Wydano roczniki: 1944/1945-1949, 1956-1958. Okres 1950-1955 opracowywany będzie stopniowo. Zob. rec. W. Piusińskiej (*Prz. bibliot.* R. 25: 1957 z. 1 s. 77-82) oraz E. Słodkowskiej (*Pam. liter.* R. 55: 1964 z. 2 s. 613-619).

²⁹ Cz. 1: 1912-IX 1939, cz. 2: IX 1939-1944, cz. 3: 1945-1959. Ta ostatnia ukazała

w Instytucie Nauk Prawnych PAN w Warszawie. J. Sawicki od 1955 r. ogłasza w *Czasopiśmie Prawno-Historycznym* bieżącą bibliografię historyczno-prawną, opracował też *Bibliografię historyczno-prawną za okres 15-lecia Polski Ludowej* oraz przygotowuje międzynarodową *Bibliografię synodów partykularnych za okres od XVI w. do 1960*. Należy nadto odnotować ogłoszenie cz. 1-2 *Bibliografii historyczno-prawnej za lata 1937-1947* opracowanej przez K. Koranyi'ego i J. Koranyi'ową (wyd. 1953-1959) — a nawiązującej do analogicznego wydawnictwa przedwojennego za 1926-1936.

Inne dyscypliny nauk humanistycznych również prowadzą prace bibliograficzne, publikując materiały cząstkowe lub gromadząc opisy wyłącznie w kartotekach (np. Instytut Sztuki PAN, materiały polskie XIX i XX w.). Instytut ten wydał wszakże *Bibliografię polskiej historii sztuki 1945-1960* A. Ryszkiewicza i J. Wiercińskiego (*Rocz. Hist. Sztuki* 1964). Kontynuowana jest *Bibliografia filozofii polskiej* (o szerokim zakresie), której dwa odcinki za lata 1750-1830 oraz 1831-1864 ukazały się pod red. A. Kadler (wyd. 1955-1960).

Odmienne ukształtowały się dzieje *Polskiej Bibliografii Pedagogicznej 1944-1951* pod red. F. Korniszewskiego, która w zamierzeniu swym kompletna, po ogłoszeniu trzech części tomu 1 pt. *Nauczanie przedmiotów ogólnokształcących* została zawieszona. Dyscyplina ta legitymuje się poza tym innymi pracami bibliograficznymi o węższym zakresie.

W drugim dziesięcioleciu zarysował się pewien postęp na odcinku bibliografii regionalnej, zwłaszcza ziem zachodnich i północnych. Problematyce tej bibliografii — retrospektywnej i bieżącej — poświęcono parę rozpraw³⁰ oraz konferencji (w latach 1960-1963), na których ustalono, iż koordynację merytoryczną tych bibliografii podejmie Instytut Zachodni w Poznaniu, bibliografie poszczególnych regionów będą opracowywały wojewódzkie i miejskie biblioteki publiczne, Biblioteka Śląska oraz Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, natomiast IB BN będzie miał pieczę nad stroną metodyczną tych poczynić.

W wyniku tej akcji ukazały się dotychczas bibliografie bieżące Śląska (za 1960) i Pomorza Zachodniego (za 1960, 1961-1962), Warmii i Mazur za 1961, a także retrospektywna *Bibliografia regionu biatostockiego* (t. 1: 1944-1962); prowadzone są też prace nad retrospektywną bibliografią Pomorza (od 1945). Poza tą akcją ukazały się: *Bibliografia Warmii i Mazur* E. Sukertowej-Biedrawiny (za lata 1945-1955 oraz 1956-1960), bibliografia ziemi lubuskiej (wraz z bibliografią wielkopolską) za 1958, 1959 oraz od 1960 osobno tylko bibliografia wielkopolska; ponadto F. Czarneckiego *Bibliografia ziem zachodnich. 1945-1958* (wyd. 1962), *Bibliografia historii Śląska. Za lata 1957-1958* (wyd. 1964), A. Misiowej *Bibliografia Rzeszowszczyzny 1944-1963. Druki zwarte* (wyd. 1964), a także dwie bibliografie czasopism regionalnych: M. Przyweckiej-Sameckiej i J. Reitera *Bibliografia polskich czasopism śląskich (do 1939 roku)* (wyd. 1960) oraz pod red. H. Baranowskiego *Bibliografia czasopism pomorskich. Województwo bydgoskie* (wyd. 1960).

W tej akcji koordynacyjnej rychło powstały luki: nie podjęto bowiem np. bibliografii gdańskiej, nie rozpoczęto prac nad zaplanowaną przez Instytut Zachodni bibliografią, rejestrującą materiały odnoszące się do całości bądź też paru regionów

się jako *Polska bibliografia prawnicza. 1944-1959*. Oprac. I. Kuczyńska, Z. Nałęczowa. Z. 1-3 Warszawa 1962-1963.

³⁰ Najważniejsze dotyczyły bibliografii śląskiej. Zob. M. Burbińska, *Rocz.-i bibliot.* R. 3: 1959 z. 1/2 s. 65-81 oraz E. Engelking, *Biul. inf. Bibliot. Śląsk.* R. 2: 1964 nr 1/2 s. 36-78.

zachodnich lub północnych, z uwzględnieniem publikacji rewizjonistycznych i polonijnych³¹.

Wreszcie trzeba wspomnieć o licznych bibliografiach osobowych podmiotowych i przedmiotowych samoistnych (np. Kopernika, A. F. Modrzewskiego, B. Dybowskiego) oraz niesamoistnych wydawniczo, zamieszczanych w wydaniach zbiorowych lub księgach pamiątkowych (np. W. Antoniewicza, J. Grycza, T. Mantuffla, S. Pigionia). Nie zabrakło też bibliografii lokalnych np. Poznania (w ujęciu historycznym oprac. M. Szymańska, wyd. 1960) oraz Warszawy (2 tomy wyd. 1958-1964).

Drugie dziesięciolecie może się poszczycić rozwojem bibliografii zalecającej³². Koordynację prac na tym polu od 1961 r. — na zlecenie Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek — prowadzi Zakład Bibliografii Zalecającej IB BN. Na okręgowych konferencjach z udziałem przedstawicieli bibliotek wojewódzkich i miejskich omawia się plany w zakresie bibliografii zalecających i ustala tematy do wykonania.

Zakład ten ogłasza *Literaturę Piękną. Adnotowany Rocznik Bibliograficzny*, który obejmuje polską produkcję oryginalną i przekładową (R. 1: 1954). Jest on pomocny przy tworzeniu różnych spisów zalecających. Od rocznika 1956 dodano w nim dział pt. *Literatura dla Dzieci i Młodzieży* (wychodzi również w odbite). Zapoczątkowane w 1963 r. przez Towarzystwo Wiedzy Powszechnej podobne wydawnictwo pt. *Literatura Popularno-naukowa*, z pewnością potrzebne bibliotekom, przestało się ukazywać po 2 numerach.

Liczne bibliografie zalecające, zróżnicowane w swej formie, o aktualnej tematyce — zwłaszcza z zakresu humanistyki, wydaje Zakład Bibliografii Zalecającej, Instytut Książki i Czytelnictwa BN (między innymi katalogi wzorcowe), Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz biblioteki miejskie i wojewódzkie³³. Są to zarówno publikacje samoistne jak też spisy zamieszczane na łamach *Nowych Książek* i *Poradnika Bibliotekarza* oraz w regionalnych czasopismach bibliotekarskich. Poziom metodyczny tych bibliografii jest coraz wyższy.

Do bibliograficznych świadczeń IB BN na rzecz upowszechniania czytelnictwa należą adnotowane karty katalogowe dla wybranego piśmiennictwa beletrystycznego i popularnonaukowego (ostatnio dla ok. 900 książek rocznie). IB BN zaopatruje biblioteki również w karty katalogowe rejestracyjne dla ok. 5000 wydawnictw z bieżącej produkcji.

Ośrodki informacyjno-bibliograficzne w instytutach, bibliotekach naukowych i powszechnych rozwijają żywą działalność sporządzając niejednokrotnie obszerne zestawienia bibliograficzne i rozbudowując swoje kartoteki. Prace te mają centralną

³¹ Zob. B. Eychler: *Problematyka bibliografii regionalnej Ziemi Zachodniej*. Warszawa 1960. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 6 nr 5 oraz sprawozdania z konferencji poświęconych tym problemom, *Prz. bibliot.* R. 28:1960 z. 2 s. 189-190, z. 4 s. 381, R. 31:1963 z. 1 s. 61.

³² Zob. ref. A. Wróblewskiego: *Stan i zadania bibliografii zalecającej w Polsce*. W: *Ogólnokrajowa Narada Bibliografów. Materiały*. Warszawa 1956 s. 33-40; por. też rozdz. K. Ramlau-Klekowski: *Bibliografia zalecająca*. W: *Metodyka bibliograficzna*. Wyd. 2. Warszawa 1963 s. 265-290.

³³ Np. M. Getter: *Wrzesień 1939*. Warszawa 1959, wyd. 2 — 1964; W. Andrusiak, H. Karabin: *Z książką przez stulecia*. 1960; S. Melkowski: *Bolesław Prus (1847-1912)*. 1962, wyd. 2 — 1964; H. Michalak: *Rodzina współczesna*. 1963; R. Stupakowa: *Sport na wsi*. 1963; *Technika i wynalazki*. Oprac. zespolowo pod kier. J. Korpały. 1963; E. Duraczyński: *Narodziny Polski Ludowej*. 1964; Z. Macużanka: *O Leonie Kruczkowskim 1900-1962*. 1964.

ewidencję w postaci półrocznika pt. *Wykaz Tematyczny Ważniejszych Zestawień Bibliograficznych Wykonanych przez Biblioteki i Instytuty Naukowe* wydawanego przez Zakład Informacji Naukowej BN.

Analogicznie CIINTE publikuje półrocznie *Informacje Dokumentacyjne oraz Biuletyn Tłumaczeń. Wykaz Tłumaczeń Wykonanych przez Ośrodki Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej*.

Na osobne omówienie zasługują bibliografie sporządzane na użytek zagranicy oraz współpraca z międzynarodowymi poczynaniami bibliograficznymi.

O publikacjach naukowych (zwartych i ciągłych) PAN, instytutów, towarzystw naukowych oraz szkół wyższych informuje adnotowany *Quarterly Review of Scientific Publications* oraz jego wersja rosyjska *Kwartalny Obzor Naucznych Izdaniy*³⁴. Natomiast *Polish Scientific Periodicals. Current Contents*³⁵ przynosi (10 razy w roku) sporządzone metodą fotograficzną spisy rzeczy poszczególnych zeszytów ok. 500 naukowych czasopism i wydawnictw zbiorowych.

Wszechstronną informację o Polsce współczesnej, jej kulturze i przeszłości zawiera wydana przez Komisję Narodową Bibliograficzną przy Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich pod patronatem Polskiego Komitetu do Spraw Unesco *Bibliographie sur la Pologne* (wyd. 2 1964) — selekcyjna bibliografia krajoznawcza z francuskimi adnotacjami i tytułami tłumaczonymi na ten język.

W ramach współpracy z Międzynarodowym Komitetem Dokumentacji Nauk Społecznych opracowano pod red. W. Czachórskiego selekcyjną *Bibliographie juridique polonaise 1944-1956* (wyd. 1958); przewidziana jest jej kontynuacja.

Kwartalna adnotowana *Selected Bibliography of Polish Educational Materials* (R. 1: 1962) rejestruje materiały dotyczące organizacji szkolnictwa i metod nauczania na wszystkich szczeblach, akty prawne itp., mogące zainteresować obcokrajowców. Do kontynuowanego od 1951 r. kwartalnika *Obzor Polskoj Tiejchnicznej Litieratury — Polish Technical Abstracts* dołączany jest od 1964 *Obzor Polskoj Ekonomicznej Litieratury — Polish Economic Abstracts*.

Udział w międzynarodowych poczynaniach bibliograficznych polega na przesyłaniu materiałów polskich, m. in. do *Index translationum* — bibliografii przekładów wydawanej przez Unesco, do bibliografii historycznej *International Bibliography of Historical Sciences*, do bibliografii ekonomicznych: *International Bibliography of Economics* zainicjowanej przez Unesco oraz *International Bibliography of Income and Wealth* wydawanej przez International Association for Research in Income and Wealth. Inną formą współpracy jest publikowanie materiałów polskich według ustalonego wzorca, jak to ma miejsce z *Bibliografią Hydrologiczną* będącą jedną z części międzynarodowej bibliografii tej dziedziny.

³⁴ Za lata 1955-1957 pt. *Quarterly Review of Publications*; w 1958-1961 pt. *Quarterly Review of Scientific Publications of the Polish Academy of Sciences, the Ossolineum and the Polish Scientific Publishers* w 3 seriach tematycznych, połączonych ponownie razem w 1962. Podobnie wydawany był *Kwartalny Obzor Naucznych Izdaniy*; za 1961 r. — ze zmianą w 1962.

³⁵ W 1957 (w skromniejszym, co do zakresu i formy wydawniczej, kształcie) pt. *Biuletyn Treści Polskich Periodyków Naukowych (Nauki Przyrodnicze i Techniczne)*; z luką za 1958-1961. Od 1962 r. (za który wydano tylko 1 zeszyt) ukazuje się pod zacytowanym tytułem.

DOROBEK W ZAKRESIE TEORII, HISTORII I METODYKI BIBLIOGRAFII

Wszechstronnej działalności bibliograficznej, której wynikiem są liczne bibliografie różnego typu, nie dotrzymuje kroku piśmiennictwo poświęcone zagadnieniom teorii i historii bibliografii.

Teoretyczne, kontrowersyjne wypowiedzi na temat stosunku bibliografii do treści i wartości książki, a także rangi bibliografii spośród pozostałych dyscyplin humanistycznych (tj. przyznania jej autonomii lub jedynie roli pomocniczej) straciły w drugim dziesięcioleciu na aktualności. Problem ten dyskutowany na gruncie radzieckim zreferowała P. Girwic w artykule pt. *O teorii bibliografii na łamach czasopisma „Sowietskaja Bibliografija” (1957-1961)*³⁶. Pojawiło się natomiast zagadnienie stosunku bibliotekarstwa i bibliografii do dokumentacji, poruszone przez M. Dembowską³⁷.

Wszechstronnego oświetlenia doznała problematyka bibliografii narodowej, zwłaszcza retrospektywnej. Na Międzynarodowej Konferencji Bibliograficznej krajów socjalistycznych, zorganizowanej przez Instytut Bibliograficzny i Zakład Starych Druków Biblioteki Narodowej w 1957 r. w Warszawie, problem ten przedstawił reprezentanci 7 krajów, a w odniesieniu do bibliografii staropolskiej omówiła go wnikliwie A. Gryczowa³⁸. Temat ten ponownie podjęła M. Dembowska w referacie pt. *Ewolucja pojęcia bibliografii narodowej od Karola Estreichera do naszych czasów*³⁹; problem o węższym zasięgu retrospektywnej bibliografii śląskiej rozważyła M. Burbianka w artykule pt. *Problematyka bibliografii śląskiej (druki XV-XVIII w.)*.

Podstawowym opracowaniem z zakresu historii bibliografii polskiej pozostaje *Zarys dziejów bibliografii w Polsce* (1953 r.), którego niemiecki przekład ukazał się pt. *Abriss der Geschichte der Bibliographie in Polen* (Leipzig 1957). Z prac monograficznych w tym zakresie wysuwa się na czoło rozprawa W. Nowodworskiego pt. *„Bibliograficznych ksiąg dwoje” Joachima Lelewela. Studium historyczno-bibliograficzne na tle epoki* (wyd. 1959). 50-ta rocznica śmierci Karola Estreichera była okazją do opublikowania szeregu artykułów poświęconych twórcy *Bibliografii polskiej*, a także wydania w 1964 r. *Księgi pamiątkowej* ku jego czci.

Warto również wymienić przedmowę K. Estreichera, wnuka, do 2 wydania *Bibliografii polskiej XIX stulecia*, dotyczącą dziejów powstawania dzieła. Przyczynkiem do historii polskiej bibliografii jest praca J. Keckówny *„Bibliotheca poetarum Polonorum” Józefa Andrzeja Załuskiego*⁴⁰ oraz wymieniona już rozprawa E. Słodkowskiej o instytucie bibliograficznym w Polsce.

Najlichniesze są prace dotyczące metodyki bibliograficznej. W IB BN przygotowano podręcznik pt. *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych* (wyd. 2 w 1963, wyd. 1—1960) oraz zespół skryptów biblio-

³⁶ Prz. bibliot. R. 29 : 1961 z. 3/4 s. 293-300.

³⁷ Zob. art. pt. *Bibliotekarstwo i bibliografia a dokumentacja*. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci Józefa Grycza*. Wrocław 1961 s. 169-182.

³⁸ *Problèmes actuels de la bibliographie nationale rétrospective en Pologne*. W: *Conférence Internationale de Bibliographie sur les problèmes de la bibliographie nationale* Warszawa 19-21 IX 1957. Warszawa 1961 s. 49-63.

³⁹ W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827-1908)*. Kraków 1964 s. 98-113.

⁴⁰ Warszawa 1960. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 6 nr 4.

graficznych dla korespondencyjnego kursu bibliograficznego, zainicjowanego przez Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy (POKKB). W pracy zbiorowej pt. *Polska bibliografia osobowa 1944-1955* omówiono problemy teoretyczne i metodyczne tego typu bibliografii powojennych⁴¹. Osobne publikacje poświęcono charakterystyce metodyki i organizacji bibliografii narodowej francuskiej, niemieckiej, angielskiej, duńskiej oraz zalecającej bibliografii holenderskiej⁴². Z problematyką ostatniego typu bibliografii wiąże się przekłady popularyzujące doświadczenia radzieckie.

Także w pracach normalizacyjnych podjęto problemy metodyki bibliograficznej, kompozycji wydawniczej książek i czasopism oraz opracowania bibliograficznego i katalogowego mikrofilmów.

Problematykę normalizacji bibliograficznej oraz udział IB BN w międzynarodowej normalizacji (w ISO, TC 46 Dokumentacja) omówiła wszechstronnie J. Pelcowa w pracy pt. *Normalizacja w zakresie bibliografii i reprografii*⁴³.

Ogólnokrajowa Narada Bibliografów w 1956 r. była pierwszą powojenną szeroką dyskusją nad problemami organizacyjnymi bibliografii polskiej. Jednym z jej wyników było wspomniane na wstępie zlecenie Instytutowi Bibliograficznemu BN sporządzania centralnej ewidencji poczyniń bibliograficznych, służącej koordynacji bibliografii w skali krajowej⁴⁴.

Z tą szeroko pojętą koordynacją wiąże się upowszechnianie właściwych metod pracy. IB BN realizuje podjęte zadanie udzielając porad w zakresie metodyki bibliograficznej oraz biorąc udział w szkoleniu bibliograficznym — w kursach i seminariach organizowanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i inne instytucje.

*

Oceniając ogólnie stan polskiej bibliografii powojennej należy skonstatować jej wszechstronny rozwój, wyrażający się w zwiększeniu liczby dziedzin, dyscyplin oraz poszczególnych zagadnień objętych różnego rodzaju bibliografiami specjalnymi. Przy tym nierzadko służba bibliograficzna poszczególnych dziedzin ukształtowała się wielostopniowo, ukazując się bowiem równocześnie: bibliografia bieżąca, retrospektywna, przegląd dokumentacyjny analizujący piśmiennictwo zagraniczne, prócz tego — bibliografie wybranych zagadnień o specjalnym ciężarze gatunkowym (np. geologia).

W niektórych dziedzinach bibliografie zaspokajają potrzeby zróżnicowanych kręgów odbiorców: są odrębne bibliografie dla badaczy oraz odrębne dla mniej wyrobionych czytelników (np. liczne bibliografie literackie).

Do pozytywów należy zaliczyć podniesienie poziomu metodycznego opracowania powojennych spisów. Coraz powszechniej stosuje się normy bibliograficzne, a także ujednoliconą terminologię. Ale są też wyjątki świadczące, iż autorzy bibliografii nie dostrzegają pożytku, jaki odnoszą użytkownicy, gdy korzystają ze spisów sporządzonych według ogólnie przyjętych norm. Ponadto wciąż jeszcze nie wykonane

⁴¹ Warszawa 1956. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 5 nr 2.

⁴² Por. kolejno: E. Siódkowska *Biul. Inst. Bibliogr.* 1958 t. 6 nr 2; Z. Daszkowski, Tamże 1961 t. 7 nr 2; J. Keckówna, *Pr. Inst. Bibliogr.* 1965 nr 3; H. Grabowska, Tamże 1964 nr 2; w druku praca K. Ramlauskiej dotychczas dotycząca bibliografii duńskiej.

⁴³ Warszawa 1963. *Biul. Inst. Bibliogr.* t. 7 nr 3 oraz art. H. Sawoniaka: *IX Sesja Komitetu Technicznego ISO*. *Prz. bibliot.* R. 30: 1962 z. 3 s. 277-281.

⁴⁴ Zob. *Ogólnokrajowa Narada Bibliografów. Materiały*. 1956 s. 57-59.

są postulowane od dawna prace, że tu przypomnę niedokończoną cz. III *Bibliografii polskiej* K. Estreichera, której t. 34 z. 1 ogłoszono w 1951 r. (Z-Zał.). Mimo dążenia do skoordynowania poczynań bibliograficznych nie można pominąć faktów negatywnych: dublowania niektórych prac (np. bibliografia czasopism polskich) oraz zaniedbywania podjętych zobowiązań (np. bibliografie regionalne). Na karb trudności personalnych i niewydolności naszych warsztatów poligraficznych trzeba złożyć opóźnienia w publikowaniu bibliografii bieżących. Wreszcie, recepcja wydawnictw bibliograficznych nie jest dotychczas zadowalająco zbadana. Trudno jest mówić o znajomości stopnia wykorzystywania bibliografii przez czytelników. Dlatego też trzeba podnieść wartość popularyzatorskiej pracy J. Korpały *O bibliografiach dla wszystkich* (1964), wydanej z myślą o upowszechnianiu bibliografii wśród szerokiego rzesz czytelników i wdrażaniu ich do systematycznego korzystania z nich.

Toteż wolno zamknąć tę charakterystykę naszej powojennej bibliografii stwierdzeniem, iż przeważają pozytywy, co rokuje nadzieje jej dalszego rozwoju, niezbędnego dla życia nauki i społeczeństwa.

KATALOG RĘKOPISÓW BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE.
Tom 1 (Nr 1-262). Opracowały: Helena Kozerska i Wanda Stummer. War-
szawa 1963 ss. XVIII, 342 nlb 4, ilustr. 7.

Przed kilkunastu laty podjęte zostały dwie pozytywne inicjatywy. Jedną z nich było zorganizowanie w r. 1950 kursu rękopiśmienniczego w Bibliotece Jagiellońskiej, drugą przygotowanie i wydanie drukiem w r. 1955 *Wytucznych opracowania rękopisów w bibliotekach polskich*. Rezultaty obu tych inicjatyw są obecnie widoczne w postaci ukazujących się niemal co roku katalogów rękopiśmiennych zbiorów bibliotecznych. W latach 1955-1964 opublikowano ich więcej niż w całym okresie międzywojennym. Jedną z takich publikacji lat ostatnich jest I tom wyżej wymienionego *Katalogu*, obejmujący uratowaną część przedwojennych zasobów rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Zawartość zasobu objętego tym *Katalogiem* różni się od zasobów zawartych w większości opublikowanych w ostatnich latach katalogów innych bibliotek (Bibl. Narodowa, Bibl. PAN w Krakowie, Bibl. Jagiellońska, Bibl. Ossolineum). W tamtych przeważały korespondencje oraz materiały literackie z XIX i XX wieku, tu obok kodeksów średniowiecznych mamy znaczną ilość materiałów z XVI-XVIII w., częściowo o charakterze archiwalnym, autografy utworów literackich oraz rękopisy różnej treści, a nawet kilka dokumentów. Jest to więc materiał różnorodny i — trzeba przyznać — nasuwający rozmaite trudności w opracowaniu.

Wytuczne z r. 1955 przewidziane są raczej dla rękopisów typu bibliotecznego, instrukcje archiwalne zaś podchodzą inaczej do kwestii opracowania materiałów archiwalnych, liczonych w archiwach na metry bieżące. Autorki *Katalogu rękopisów BUW* musiały więc niejednokrotnie podejmować trudne decyzje wyboru właściwych metod opracowania katalogowego, jego dokładności, układu itd. Oczywiście podstawą stały się *Wytuczne* z r. 1955, a jedynie tam, gdzie one nie wystarczały, zastosowana została odpowiednia instrukcja archiwalna (np. w wypadku dokumentów). Czy we wszystkich wypadkach decyzje auterek *Katalogu* były słuszne, to rzecz mogąca podlegać dyskusji.

Omawiany *Katalog* zawiera na początku *Wstęp* p.óra Heleny Kozerskiej, jednej z współauterek. *Wstęp* informuje zwięźle o losach zbioru rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej podczas II wojny światowej, charakteryzuje zachowany fragment zasobu, mówi o tworzeniu się i historii zbioru, którego początki sięgają r. 1817, czyli daty założenia Uniwersytetu Warszawskiego. W opisie tym autorka *Wstępu* oparła się na własnej większej pracy¹. Ze *Wstępu* dowiadujemy się o nowym osygnowaniu zachowanego zasobu, co pozwoliło nadać mu równocześnie odpowiedni układ. Najpierw więc idą rękopisy średniowieczne począwszy od kodeksu z IX w., sygn. 1-19, oraz sporządzona w 1927 r. kopia rękopisu średniowiecznego, sygn. 20. Następnie rękopisy nowożytne od XVI do XX w., sygn. 21-249. Te ostatnie dzielą

¹ H. Kozerska: *Straty w zbiorze rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie w czasie I i II wojny światowej*. Warszawa 1960.

się na następujące grupy: a) źródła historyczne, b) rękopisy literackie, religijne oraz rozprawy naukowe, c) katalogi zbiorów i bibliografie, oraz d) dziewiętnastowieczne kopie i przerysy z druków. Sygnatury 250-257 obejmują luźne dokumenty z XV do XIX w., a 5 ostatnich sygnatur 258-262 — rękopisy orientalne. Wreszcie autorka *Wstępu* wyjaśnia ogólnie trudności występujące przy opracowaniu rękopisów średniowiecznych oraz podaje zasady przystępujące przy opracowaniu rękopisów typu miscellaneów.

Katalog zawiera w sumie 262 pozycje, wliczając w to i kilka dyplomów. Niektóre z tych pozycji (63, 115, 143, 168, 170, 171, 177, 199, 214 i 243) obejmują dwa i więcej woluminów, lecz ogólna ich liczba nie odpowiada ilości 292 ocalałych woluminów rękopisów, wymienionych w cytowanej pracy H. Kozerskiej².

Przejdźmy kolejno poszczególne grupy elementów opisu katalogowego.

Umieszczony na początku każdej pozycji opis zewnętrzny zawiera szczegóły w kolejności zaleconej przez *Wytyczne*. W kilku tylko wypadkach nastąpiły tu przeoczenia, np. brak wymiarów w poz. 154, 155, 177 i 180, brak określenia czasu powstania rękopisu w poz. 258 lub niejasna liczba 634 stron w poz. 222 przy równoczesnym podaniu w punkcie 3 stron 511-640.

Zasadniczą część opisu katalogowego to tytuł i spis zawartości rękopisu. Sformułowania niektórych tytułów, pochodzących od autorek *Katalogu*, budzą pewne wątpliwości. Chodzi tu szczególnie o pozycje zawierające różnorodne teksty z XVII-XVIII w. określane w katalogach rękopisów jako *miscellanea*. Ich tytuły w *Katalogu* są redagowane w różny sposób. Jedne są więc ujęte w cudzysłów, bo wzięte z rękopisu np. „Miscellanea historyczno-polityczne”, bardziej lub mniej uzupełnione przez autorki (poz. 50, 92, 94), a są także całkowicie odautorskie tytuły o takim brzmieniu jak np. *Miscellanea historyczno-polityczne* z lat 1676-1707 (46, 72, 125). Ale są również tytuły i słuszniej sformułowane i dosadniej określające zawartość rękopisu (56, 74, 112, 113, 115, 139). W niektórych wypadkach tytuł zapowiada co innego, niż wynika z opisu zewnętrznego. Np. sygn. 78 nosi tytuł *Zbiór listów i aktów politycznych* z lat 1696-1698, tymczasem opis zewnętrzny informuje, że są to tylko kopie. Podobnie sygn. 82 ma tytuł *Akta, korespondencja i mowy* w sprawach publicznych z wieku XVII-XVIII, a opis zewnętrzny również wyjaśnia, że to kopie. To samo w sygn. 83, 84, 87, 91, 95. W innym wypadku słowo „kopie” występuje w tytule, ale tu można mieć zastrzeżenie, czy tytuł ten (*Kopie akt i korespondencji* z lat 1622-1626) określa dostatecznie treść rękopisu, który zawiera i mowy, i projekt naprawy stosunków monetarnych, i suplikę (57). Można mieć wątpliwości, czy właściwy jest tytuł poz. 52 (*Kopiarz pism z kancelarii królewskiej*), ze względu na to, że termin *kopiarz* jest używany w innych wypadkach na oznaczenie innego rodzaju rękopisów (74). Trudno również zgodzić się z użyciem słowa *dokumenty* w tytule poz. 60 (*Różne dokumenty* z lat 1621-1824), obejmującej różnorodny materiał, m. in. *Zapowiedź* wydawniczą 3 tomu *Heraldyki* Wojciecha Wielądka, *Wyciąg* ze statutu wiślickiego Kazimierza Wielkiego, dwie kopie z XVIII w., *Mowę* ucznia kończącego nauki w szkole w Białymstoku w 1824 r. Użycie określenia „dokumenty” budzi zastrzeżenie, tym bardziej, że autorka używa słusznie tego terminu we *Wstępie* na oznaczenie właściwych dokumentów, których regesty są w pozycjach 250-257.

Za mało precyzyjny jest tytuł poz. 32 „*Księga przychodów i rozchodów...*”. Czytelnik nie wie dobrze, o jaką kasę sukienniczą chodzi. Indeks wymienia tę pozycję

² H. Kozerska, jw. s. 30.

pod hasłem sukiennictwo, można więc spodziewać się wiadomości np. o produkcji sukna, a w takim wypadku przydałaby się w tytule bliższa wiadomość o charakterze i miejscu tej instytucji.

Tytuły niektórych rękopisów mogą tylko ogólnie określić ich zawartość, potrzebne więc są w takich wypadkach dokładniejsze wyszczególnienia treści. Autorki *Katalogu* starały się dać czytelnikowi szczegółowe informacje pod tym względem, ale z obowiązku recenzenta musimy zwrócić uwagę na pewne niekonsekwencje.

Można wątpić, czy wobec szczegółowego sformułowania tytułu rękopisu 86 potrzebne było osobne wyszczególnienie treści, którego nowością w stosunku do tytułu jest tylko wymienienie kart trzech pozycji w tym cienkim, zaledwie osiemnastokartkowym rękopisie. W przeciwieństwie do tego punkt „a” pozycji 81 zbyt ogólnie określa zawartość ok. 350 stron, dotyczącą okresu 20 lat. Tytuł tego punktu brzmi: „Kopie korespondencji monarchów, papieża, ministrów i dygnitarzy, kopie aktów konfederacji, pism, mowy, uniwersały i manifesty”. Nie zaszkodziłoby wymienienie przynajmniej autorów tych listów i adresatów. Zbyt ogólnie jest również wymieniona zawartość poz. 52, 78, 83, 85, 87, 92ab, 96a, 111a, 113a-d, 114, 115, 116. Mimo że rękopisy te nie zawierają oryginalnych materiałów, lecz odpisy, to jednak czytelnik byłby wdzięczny za szczegółowsze informacje o nich. W wyniku tak ogólnie sformułowanych opisów nie zostały wymienione i nie weszły do indeksu nawet nazwy krajów, z którymi Polska utrzymywała stosunki dyplomatyczne (96a, 113, 114). Tu można mieć inne zdanie, niż autorka *Wstępu* (s. IX-X) opowiadająca się za niewykazywaniem „szczegółowo zawartości treści” w miscellaneach zawierających kopie listów, dokumentów i innych pism.

Niejednakowy sposób wyliczania zawartości zastosowały autorki w dwóch różnych kopiariuszach klasztornych. W kopiariuszu dokumentów klasztoru w Mstowie (27) podane są regesty nawet dokumentów z XVIII w., ale przy innym kopiariuszu nie uczyniono tego, poświęcając jednak sporo miejsca drukom ulotnym (35). Różny bywa również sposób redagowania regestów dokumentów z jednostek rękopiśmiennych: datę umieszcza się bądź na początku, bądź na końcu opisu (21, 22). Nasuwa się też pytanie, dlaczego chronologiczny układ przyjęty w opisie zawartości nie jest zachowany w niektórych wypadkach, np. w poz. 71c15, 16, 26-28, 31, e29, 30.

Omawiając opisy treści można nadto zwrócić uwagę na kilka drobnych uchybień. W poz. 66e 3 zostały w opisie podane strony 179-199 i 188-207. W poz. 71f 3 jest zapewne błąd w odpisie tytułu. W poz. 21 wydaje się zachodzić sprzeczność pomiędzy określeniem czasu powstania rękopisu a datami pierwszych wyliczonych aktów, prawdopodobnie oryginalnych. Dodajmy również, że poz. 21b można by podzielić na dwie części, zaliczając do jednej punkt 1, a do drugiej punkty 2-10. Wreszcie nie szkodziłoby uzupełnianie imion: np. w poz. 53b7 brak imienia Cieklińskiego, podanego przecież w indeksie.

Wśród elementów opisu bibliologicznego słusznie wprowadzona została nowa informacja, mianowicie numer mikrofilmu Biblioteki Narodowej.

Katalog zaopatrzony jest w cztery indeksy: 1. incipitów rękopisów średniowiecznych, 2. osób i nazw geograficznych, 3. rzeczowy i 4. proveniencji rękopisów. Indeks pierwszy odsyła do sygnatury i karty rękopisu, drugi i trzeci podają sygnaturę oznaczoną tłustym drukiem i ujętą w nawias stronę *Katalogu*, natomiast indeks proveniencji podaje tylko sygnaturę. Indeksowi osób i nazw geograficznych można postawić ogólny zarzut, że zawiera zbyt małą ilość podhasłał przy takich nazwach geograficznych, jak Kraków, Litwa, Lublin, Lwów, Warszawa, Wilno, wymienianych w większe ilości sygnatur. Np. pod hasłem Kraków są wyliczone liczne sygnatury

i strony *Katalogu*, przez które czytelnik musi przebrnąć, zanim przekona się, czy znajduje się tu potrzebny mu materiał. A są wśród nich wzmianki o aktach radzieckich, o klasztorze kapucynów, o inwentarzu Wawelu i inne, które mogłyby być wyodrębnione podobnie, jak krakowska diecezja, kanonia, kapituła itp. Podobnie i w innych wypadkach, gdzie wymieniane są nie tylko pozycje mówiące o miejscu powstania rękopisu czy wydania aktu, ale i zawierające wiadomości o klasztorach czy innych instytucjach w danej miejscowości, o urzędnikach lub godnościach kościelnych związanych z danym miastem lub okręgiem administracyjnym. Co do tych ostatnich, to w ogóle można zrobić zarzut, że urzędnicy nie są wymieniani pod odpowiednimi nazwami miejscowości z odsyłaczami do nazwisk, a jedynie tylko pod nazwiskami, np. J. Stokowski, podkomorzy łączycki (136a), wymieniony jest tylko pod Stokowski, a brak wzmianki pod hasłem Łęczycza.

To są uwagi natury ogólnej, ale są i szczegółowe. Nie znaleźliśmy w indeksach niektórych wiadomości występujących w opisach katalogowych, np. pod hasłem Moskwa brak sygnatury 48 (48d7), mówiącej o siłach moskiewskich w okolicach Kijowa, brak hasła Troki z podaniem sygn. 132a18 mówiącej o probostwie trockim. W indeksie rzeczowym pod hasłem rachunki gospodarce brak jest sygn. 47 s. 76, brak jest w ogóle hasła wskazującego na rękopis 126a o reformie gramatyki i ortografii polskiej, brak hasła mówiącego o „prawie płóciennym” (126b2), o jarmarku gólejewskim (126b4), o *Gazecie Warszawskiej* (129f2), o władzy cesarskiej (130d), choć jest równocześnie wymieniona władza papieska (papiestwo). Hasło Prognostikony znalazło się w niewłaściwym miejscu porządku alfabetycznego.

Wydawnictwo zawiera na końcu pożyteczne konkordancje dawnych numerów inwentarza i sygnatur topograficznych z numerami *Katalogu*. Siedem reprodukcji fotograficznych ciekawszych rękopisów zamyka tę pożyteczną książkę.

Na zakończenie parę słów na temat używanych w *Katalogu* rodzajów pisma. Tytuły pozycji są tu wydrukowane wersalikami petitowymi; ten rodzaj pisma nie odróżnia się niestety tak wyraźnie od pozostałego tekstu jak pismo wytłuszczone. Wytłuszczone są jedynie sygnatury i litery oznaczające częściej opisy treści. Trzeba przyznać, że wyraźniej wypadły tytuły oddane tłustym drukiem w takich publikacjach jak *Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej* (t. 4), *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej* (cz. 1) czy *Materiały do III tomu Inwentarza rękopisów Biblioteki Zakł. Nar. im. Ossolińskich* (Ze skarbcza kultury, zes. 8). W omawianym tu *Katalogu* użyto tłustego druku w opisach treści rękopisów średniowiecznych na oznaczenie prawdopodobnie liter i słów rubrowanych.

Kończąc omówienie tej wartościowej publikacji, należy wyrazić wdzięczność autorkom za opracowanie tego pierwszego katalogu zbiorów rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Pokażna ilość cennych pozycji rękopiśmiennych została w ten sposób udostępniona badaczom naukowym. Znaczenia tego faktu nie osłabiają nawet wymienione wyżej braki i usterki.

Ossolineum
Wrocław

Adam Fastnacht

EDWARD ASSBURY, JADWIGA CZARNECKA: *Biblioteka fachowa*. Wyd. 3 popr. i uzup. Warszawa 1965 Wydawnictwa Naukowo-Techniczne 8° ss. 311 Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej.

Pierwsze wydanie tej książki pt. *Jak prowadzić bibliotekę fachową w zakładzie produkcyjnym* wydane w r. 1952 w nakładzie 10 000 egz. w niedługim czasie zniknęło z półek księgarskich, wykupione przez bibliotekarzy powstających wówczas licznych bibliotek fachowych.

Podobnie wydanie drugie z r. 1956 o nieco zmienionym tytule *Jak prowadzić bibliotekę w zakładzie pracy* w nakładzie 5 000 egz. rozeszło się szybko.

Dalsza znaczna rozbudowa sieci bibliotek fachowych, jak i nowa sytuacja organizacyjna tych bibliotek związana z uchwałą Rządu w sprawie organizacji i rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej spowodowała społeczną potrzebę ponownego wydania. Piśze o tym w przedmowie do omawianej książki W. Piróg, dyrektor Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej.

Instytut ten, doceniając wagę bibliotek fachowych dla sprawnego funkcjonowania ośrodków informacji, patronuje nowemu wydaniu książki Assburego i Czarneckiej, podobnie jak wydaniom poprzednim.

Trzecie wydanie *Biblioteki fachowej* w porównaniu z poprzednimi jest znacznie rozszerzone, a przede wszystkim dostosowane do obecnej sytuacji, zadań i warunków bibliotek fachowych.

Wydanie pierwsze obejmowało 6 rozdziałów na 126 stronicach, zawierało 8 ilustracji i 28 wzorów katalogowania i wzorów druków bibliotecznych; wydanie drugie — 12 rozdziałów na 240 stronicach, 32 ilustracje i 51 wzorów; wydanie obecne autorzy powiększyli do 14 rozdziałów na 311 stronicach, liczba ilustracji wzrosła do 69, liczba wzorów — do 54.

Liczby te świadczą o poważnym wzbogaceniu treści książki, o dostosowaniu jej do wzrastających potrzeb odbiorców — pracowników bibliotek fachowych, których nowe wydanie pełniej i wszechstronnie informuje, jak zorganizować i jak prowadzić bibliotekę fachową.

Nową organizację bibliotek fachowych w ramach ośrodków informacji technicznej i ekonomicznej, ich rozwój i zadania na tle rozwoju piśmiennictwa technicznego i jego znaczenia dla potrzeb gospodarki narodowej omawiają autorzy w pierwszym rozdziale książki.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 16 maja 1960 r. w sprawie organizacji informacji technicznej i ekonomicznej przekształciła istniejące sieci bibliotek fachowych i ośrodków dokumentacji naukowo-technicznej i połączyła je w sieci informacji technicznej i ekonomicznej. Wprowadzając pojęcie informacji technicznej i ekonomicznej, uchwała podporządkowała działalności informacyjnej działalność biblioteczną i dokumentacyjną, łączność informacyjną, rozpowszechnianie materiałów informacyjnych oraz upowszechnianie i popularyzowanie osiągnięć nauki, techniki, ekonomiki i organizacji.

Ogólnokrajowa sieć informacji technicznej i ekonomicznej składa się obecnie z ośrodków zakładowych, branżowych i resortowych oraz z nowopowstających (jak np. w Szczecinie) wojewódzkich ośrodków informacji.

Podstawą wszelkiej działalności informacyjnej, bazą, na której opiera się ta działalność jest zbiór odpowiednich dokumentów i materiałów informacyjnych. Stąd w organizacji sieci informacji, niepoślednie miejsce zajmują biblioteki fachowe —

zakładowe, branżowe i resortowe, które te dokumenty i materiały gromadzą, opracowują i udostępniają.

Tym trzem zasadniczym funkcjom biblioteki poświęcona jest znaczna część książki. Ponadto zawiera ona rozdziały na temat organizacji i administracji biblioteki fachowej, krzewienia czytelnictwa piśmiennictwa fachowego, kontroli zbiorów, usuwania wydawnictw zbędnych, planowania i sprawozdawczości.

Nowy, zamieszczony w tym wydaniu rozdział omawia kartotekę dokumentacyjną i zapoznaje z prowadzeniem tego podstawowego narzędzia informacji.

Takie wprowadzenie w metody dokumentacyjnych i informacyjnych ma zasadnicze znaczenie dla pracowników bibliotek związanych ściśle z ośrodkami informacji, tym bardziej, że wiele bibliotek prowadzi działalność informacyjną w zakładach pracy, w których ośrodki informacji jeszcze nie powstały.

Charakterystyczne cechy bibliotek fachowych, wynikające z ich powiązania z informacją techniczną i ekonomiczną, występujące w rodzajach gromadzonych zbiorów, w metodach ich opracowania i udostępniania — zostały w książce odpowiednio uwzględnione.

Wiele uwagi poświęcają autorzy zbiorom szczególnie ważnym dla bibliotek fachowych jako źródła informacji. Należą do nich czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe oraz zbiory specjalne: normy, opisy patentowe, opisy projektów wynalazczych, katalogi, prospekty i cenniki przemysłowo-handlowe, warunki techniczne, normatywy, sprawozdania z wyjazdów za granicę w ramach współpracy naukowo-technicznej, wydawnictwa kartograficzne, tłumaczenia, streszczenia, zestawienia tematyczne oraz dokumenty inne, jak mikrofilmy, fotokopie, filmy, płyty itp.

Duże znaczenie ma omówienie w podręczniku sposobu opracowania wymienionych zbiorów specjalnych, nie uwzględnione dotychczas w obowiązujących przepisach katalogowania i sprawiające wiele kłopotu bibliotekom fachowym.

Autorzy słusznie zrezygnowali z zamieszczenia w nowym wydaniu skrótu tablic klasyfikacji dziesiętnej, które nie miały chyba praktycznego zastosowania w wydaniach poprzednich, a rozszerzyli rozdział o klasyfikacji i sporządzaniu katalogu rzeczowego. Na uznanie zasługuje zwłaszcza omówienie sposobu klasyfikowania poparte przykładową analizą klasyfikacji specjalnie dobranych książek.

Poważnym obciążeniem zbiorów bibliotecznych są wydawnictwa zbędne, zdezaktualizowane lub nieodpowiadające potrzebom zakładu. Problem usuwania druków zbędnych, zajmujących cenne miejsce na półkach bibliotecznych, omawia wprowadzony w tym wydaniu rozdział „Usuwanie wydawnictw”.

Proponowany przez autorów sposób postępowania przy usuwaniu druków zbędnych czyni współodpowiedzialną za dokonanie selekcji komisję wyznaczoną przez kierownika zakładu pracy. Komisja ta, składająca się z kierownika ośrodka informacji, kierownika biblioteki fachowej i przedstawiciela zakładowej komisji krzewienia czytelnictwa oraz informacji technicznej i ekonomicznej, dokonuje przeglądu zawartości księgozbiorów i kwalifikuje wydawnictwa do wyłączenia. Listę wydawnictw usuniętych analizuje i opiniuje najpierw komisja krzewienia czytelnictwa, a następnie biblioteka wyższego szczebla organizacyjnego.

Na podstawie tych opinii sporządza się protokół usunięcia wydawnictw zbędnych, który podpisuje komisja, a zatwierdza kierownik zakładu.

Ponieważ brak urzędowych przepisów regulujących sprawy selekcji księgozbiorów, ten praktyczny sposób postępowania z drukami zbędnymi wart jest rozpowszechnienia.

Trudne, a jednocześnie niezmiernie ważne zagadnienie czytelnictwa piśmien-

nictwa fachowego oparli autorzy na książce T. Zamoyskiego *Propaganda masowego czytelnictwa technicznego* (Warszawa 1955) oraz na pracy Z. Daniłowicza *Upowszechnienie czytelnictwa literatury fachowej* stanowiącej jeden z rozdziałów poprzedniego wydania omawianej książki. Nie ujmując wartości obu wymienionych prac wydaje się, że rozdział w opracowaniu Assburego i Czarneckiej naświetla zagadnienie krzewienia czytelnictwa w sposób bliższy bibliotekarzowi i ujmuje je lepiej pod kątem widzenia praktycznego zastosowania opisanych metod pracy z czytelnikiem. Ważną rolę w tym rozdziale pełni ciekawy materiał ilustracyjny.

Nowością, nie tylko w omawianej książce, ale także w polskich podręcznikach bibliotekarskich jest omówienie sposobu ewidencji księgowej zbiorów bibliotecznych prowadzonej przez komórke finansowo-księgową zakładu.

Oddzielnie wypada zwrócić uwagę na bogaty materiał ilustracyjny w podręczniku. Dobór przykładów katalogowania różnego rodzaju wydawnictw oraz wzorów druków bibliotecznych używanych w bibliotekach fachowych i ilustracji został dokonany z wielką starannością i doskonale uzupełnia tekst.

Abym dopełnić obowiązków recenzenta, muszę wytknąć autorom błąd (s. 74), popełniony przez nich przy omawianiu *Bibliografii Zawartości Czasopism*, która zawiera wybór ważniejszych artykułów z około 800 czasopism, a nie jak podano w książce — około 88.

Drugą omyłką jest stwierdzenie (s. 211), że symbole klasyfikacji dziesiętniej umieszczone są na karcie dokumentacyjnej u góry z prawej strony, gdy w rzeczywistości znajdują się z lewej strony.

Omówione zalety książki, a zwłaszcza jasność wykładu i przejrzystość układu treści sprawiają, że jest ona doskonałym, wszechstronnym podręcznikiem dla pracowników bibliotek fachowych, odpowiadającym na wszelkie pytania związane z organizacją i prowadzeniem biblioteki fachowej.

B-ka Główna
Politechniki Warszawskiej

Edward Kossuth

SPROSTOWANIE

W sprawozdaniu J. Pelcovej pt. *X Sesja Komitetu Technicznego ISO do spraw dokumentacji* (Przegląd Biblioteczny 1965 z. 1 s. 56-60) w dwu tabelkach transliteracji zostały — na skutek niedostatecznego wyposażenia drukarni — popełnione następujące odstępstwa od tekstu oryginalnego:

1. litery cyrylicie wydrukowano w obu tabelkach wersalikami zamiast czcionkami tekstowymi (oprócz litery „i” w tab. 2),
2. w tab. 2 w kolumnie: Litery łacińskie w tablicy transliteracyjnej — przedostatnia litera powinna mieć postać dwu kreseczek w górnej frakcji, a ostatnia — dwu takich samych kreseczek z kropką między nimi u dołu.

Z Ż Y C I A

ODZNACZENIA

Mgr JANINA FELIKSIAKOWA, st. kust. dyplomowany Biblioteki Instytutu Zoologicznego PAN, otrzymała Złoty Krzyż Zasługi w dn. 22 lipca 1964 r. z okazji XX-lecia PRL.

Mgr EWA PAWLIKOWSKA, redaktor *Bibliotekarza*, otrzymała z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy 1965 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Z RUCHU SŁUŻBOWEGO

Od dnia 1 sierpnia 1965 r. p. o. Zastępcy Dyrektora do spraw Książnicy w Bibliotece Narodowej został mgr ZBIGNIEW DASZKOWSKI, dotychczasowy kierownik Zakładu Czasopism BN.

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Jan GOYSKI, mgr filozofii w zakresie historii, uczestnik Pierwszego Doksztalującego Kursu Wakacyjnego Bibliotekarskiego w Werkach pod Wilnem (1938), długoletni pracownik Biblioteki Jagiellońskiej (1931-1935, 1936-1939, 1945), bibliotekarz w klasztorze O. O. Cystersów w Mogile (1940-1942), dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rzeszowie (1945-1947), pracownik Bibliotek Głównych Akademii Medycznej w Warszawie (1952-1956) oraz Politechniki Warszawskiej (1956-1959), kierownik Biblioteki Głównej NOT (1959-1960), kustosz Biblioteki Narodowej (1962-1965), członek Związku Bibliotekarzy Polskich od 1934 r. — urodzony dnia 29 kwietnia 1911 r. w Krakowie, zmarł dnia 7 sierpnia 1965 r. w Warszawie.

BIBLIOTEKA PUBLICZNA m. st. WARSZAWY w XX-leciu PRL

26 maja 1965 r., w 20 rocznicę otwarcia po wojnie Biblioteki Głównej, odbyło się spotkanie przyjaciół i pracowników Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy.

Dyrektor Biblioteki mgr Feliksa Bursowa serdecznie powitała przybyłych na uroczystość przedstawicieli władz, zaprzyjaźnionych instytucji i organizacji oraz bibliotekarzy, a następnie w krótkim referacie przedstawiła rozwój Biblioteki w okresie XX-lecia. Odbudowana i rozbudowana sieć biblioteczna obejmuje obecnie 129 placówek. Księgozbiory z ocalałych po wojnie 99 tys. wzrosły do 1 600 tys. tomów. Wzrost usług Biblioteki najlepiej charakteryzuje zestawienie frekwencji: 69 tys. odwiedzin w r. 1945 i prawie 4 mil. w r. 1964, a w Bibliotece Głównej odpowiednio 18 tys. i 250 tys. odwiedzin. Najlepszym świadectwem szerokiej służby społecznej Biblioteki dla mieszkańców stolicy jest liczba 46 milionów książek i czasopism udostępnionych czytelnikom w okresie dwudziestolecia.

Następnie zabrał głos wiceminister Kultury i Sztuki Zygmunt Garstecki, który podkreślił rolę i znaczenie Biblioteki oraz złożył gratulacje zespołowi pracowników. Wiceminister Garstecki wręczył też nagrody za wieloletnią pracę 5 kustoszom Biblioteki: Jadwidze Szemplińskiej, Kazimierze Wilczyńskiej, Stefanii Osmólskiej, Irenie Gawinkowej i Agnieszce Stepnowskiej.

Z kolei wiceprzewodniczący Stołecznej Rady Narodowej dr Jerzy Wołczyk w imieniu władz partyjnych i miejskich wyraził uznanie dla Biblioteki oraz podziękował zespołowi Biblioteki za ofiarną pracę.

Nagrody Stołecznej Rady Narodowej otrzymało 24 pracowników Biblioteki, którzy w 1945 r. podjęli trud jej odbudowy oraz 42 wyróżniających się bibliotekarzy.

Jako literat-czytelnik zabrała głos znana pisarka Zofia Kossak.

Po części oficjalnej odbyło się spotkanie towarzyskie.

BIBLIOTEKA NARODOWA W XX-LECIU PRL

Otwarta w Pałacu Krasieńskich (w kwietniu 1965 r.) wystawa *Biblioteka Narodowa w dwudziestoleciu PRL. Jej prace i klejnoty* miała za cel nie tylko podsumowanie osiągnięć zespołu pracowników Biblioteki w latach 1945-1965, ale także popularyzację działalności tej placówki w szerokich kręgach społeczeństwa, które o pracy bibliotek w ogóle, a o wielostronnej działalności polskiej *bibliotheca patria* w szczególności wie dotychczas zbyt mało. Udana i wyrazista pod względem plastycznym wystawa była przedsięwzięciem bardzo celowym.

Ekspozycja składała się w 2 odrębnych części: w pierwszej zobrazowano — głównie środkami propagandy wizualnej — różne kierunki działalności Biblioteki, część drugą poświęcono wyselekcjonowanym ciałom bibliotecznym. Całość odznaczała się walorami estetycznymi: w przekonujący sposób pokazano wzrost zbiorów bibliotecznych, łącząc tekst komentarza z dobrze dobraną oprawą plastyczną. Wystawa nie była przeładowana i nie nużyła jednostajnością metod ekspozycji, co było niewątpliwie zasługą artysty plastyka M. Stryjeckiego. Białe stelaże w salach parterowych, chociaż można mieć zastrzeżenia co do ich kształtu, funkcjonalnie nadawały się doskonale do swej roli.

Dolny hall Pałacu poświęcono Bibliotece jako warsztatowi pracy kontrastując ze sobą dane z 1945 i 1965 r. Powiększenia na ścianach ukazywały rozsypane karty katalogowe przed 20 laty i dzisiejszy katalog alfabetyczny Biblioteki; nieuporządkowane stosy książek sprzed lat i obecny magazyn. Zniszczenia wojenne symbolizowała urna z prochami spalonych w gmachu na ul. Okólnik 9 zbiorów specjalnych. Garstkę tych popiołów wydobyla grupa pracowników tuż po rozpoczęciu działalności Biblioteki w zimie 1945 r.

Wiele miejsca na parterze poświęcono podstawowym informacjom o Bibliotece: daty, fakty, cyfry przeżyły rolę i miejsce Biblioteki Narodowej w całokształcie życia kulturalnego Polski, m. in. dzięki prowadzeniu przez Bibliotekę badań czytelniczych czy statystyki polskiego ruchu wydawniczego.

Równie starannie zobrazowano międzynarodowe kontakty Biblioteki (komentarze słowne, mapa z podświetlonymi punktami wyznaczającymi te miejscowości na świecie, które utrzymują kontakt z Biblioteką Narodową i wiele in.).

Globalne cyfry: wielkości zbiorów (ok. 2 000 000), jednostek organizacyjnych (34), liczby personelu (560 osób) pozwoliły widzowi zorientować się, jak wielkim i jak skomplikowanym organizmem jest Biblioteka Narodowa.

Pomieszczenie następne zajmowała makieta przyszłego budynku Biblioteki na Polu Mokotowskim, projektu inż. arch. St. Fijałkowskiego. Projekt ten jak wiadomo uzyskał I nagrodę na konkursie SARP w r. 1963. Zakończenie realizacji jest przewidziane na 1971 r., czyli za 6 lat. Dobrym pomysłem było umieszczenie na bocznych ekranach powiększeń frontonów budynków zajmowanych obecnie przez Bibliotekę Narodową.

Dość szczegółowo zobrazowano w dwu sąsiednich pokojach działalność bibliograficzno-informacyjną i udostępnianie zbiorów we wszystkich jego formach, od tradycyjnych czytelnicy do mikrofilmu. Szeroko potraktowano także prace naukowe, prowadzone w Bibliotece akcentując ich specjalizację w zakresie bibliotekoznawstwa, nauki o książce i bibliografii. Niektóre z prowadzonych w Bibliotece prac zdemonstrowano w sposób bardzo pomysłowy, np. poglądowo ukazując proces powstawania zeszytów *Polonia Typographica*. Słusznie także podkreślono, że znaczny odsetek pracowników Biblioteki to wyjątkowo wykwalifikowana kadra bibliotekarska, że wielu z nich to autorzy podstawowych podręczników z tych dziedzin, w których Biblioteka się specjalizuje. Fakt ten rzutuje na ogólnopolską rolę Biblioteki Narodowej w zakresie kształcenia młodej kadry bibliotekarzy. Przypomniano także o kursach i skryptach przez Bibliotekę wydawanych.

Pobieżnie potraktowano pracę pomocniczych agend Biblioteki: drukarni i intro-ligatarni, aparatu kserograficznego. Ta baza poligraficzna oczywiście dziś jeszcze jest bardzo skromna, należałoby zatem życzyć jak najszybciej jej rozbudowy. Działalności Stacji Mikrofilmowej poświęcono natomiast sporo miejsca podkreślając jej zadania w skali ogólnopolskiej (mikrofilmowanie najcenniejszych obiektów bibliotek naukowych, średniowiecznych kodeksów, tworzenie idealnych ciągów czasopism na podstawie zasobów kilku bibliotek i in.).

Sala na piętrze — odmienna także pod względem kompozycji plastycznej — poświęcona była całkowicie „clenodim” Biblioteki. Wiele z nich eksponowano już niejednokrotnie, zawsze jednak ogląda się je z równą przyjemnością. Wystawiono m. in. obce rękopisy średniowieczne, literaturę staropolską, autografy wielkich pisarzy, najpiękniejsze druki XV-XVIII w., cymelia graficzne, teatralne, kartograficzne. Szczególnie interesujące były eksponaty zgrupowane w gablotach p. n. „Wielcy pisarze właściciele książek”, które wykryto dzięki prowadzonemu w Bibliotece badaniom proweniencyjnym: egzemplarz dzieła Husa i Hieronima z Pragi, który ongi stanowił własność Mikołaja Reja, więcej mówi o dziejach polskiej reformacji niż jeden długi komentarz, choćby jak najwymowniejszy. Oprócz książek, pochodzących z prywatnych bibliotek Szymona Szymonowicza, Biernata z Lublina, I. Krasickiego, mogliśmy też zobaczyć bardziej współczesne „zabytki”: np. książkę z księgozbioru Gałczyńskiego — starodruk z XVII w. na temat angelo-logii ofiarowany pocie przez J. Tuwima.

Wśród starodruków eksponowano sporo unikatów, jak np. Fiola *Triod cwietajna*, pierwsze wydanie Rejowskiej *Krótkiej Rozprawy*, nieznanne do niedawna roczniki *Monitora* odkryte przez dr J. Rudnicką itd. Wśród najwcześniejszych rękopisów obcych zwraca uwagę śliczna *Livre d'heures* z XIV w., a z polskich *Kodeks Zamoycki* z kroniką Galla, *Żywoty Arcybiskupów* Długosza z miniaturami Stanisława Samostrzelnika i wiele in.

Wielką literaturę romantyczną reprezentowały autografy Mickiewicza (*Majtek* z albumu L. Kostrowickiej), Słowackiego (*Kruk*) i Norwida (wiersz *Nad Capuletlich i Montechich domem*). Z pisarzy drugiej połowy XIX w. prawie wszyscy wybitniejsi są reprezentowani w zbiorze rękopiśmiennym Biblioteki. Z twórców nam współ-

czesnych — Gałczyński oraz K. Baczyński (autograf wiersza *W żalu najczystszy* z dedykacją dla żony).

Ekspozycja najciekawszych druków XIX-XX w. była z konieczności dość sumaryczna i można by się zastanowić, czy istotnie dla każdego z okresów chronologicznych wybrano najcenniejsze i najbardziej charakterystyczne eksponaty. Np. z okresu powstania styczniowego Biblioteka Narodowa posiada wiele ulotek cenniejszych i ciekawszych niż dyktatorska odezwa Langiewicza z Goszczy względnie odezwa Wysockiego. Można było także pokazać unikaty z powstańczej prasy tajnej. Podobnie też okres okupacji i powstania warszawskiego potraktowano nieco zdawkowo. Bardziej interesująco wypadły tu pozycje z pierwszych dni Polski Ludowej, nie zapomniano m. i. o najwcześniejszych lubelskich zbiorach poetyckich. Książka i prasa polska za granicą zostały ledwo zamarkowane. W sumie jednak wystawa była bardzo interesująca.

B-ka Uniwersytecka
w Warszawie

Halina Chamerska

DWIE WYSTAWY EKSLIBRISÓW W WARSZAWIE I W MALBORKU

W dniu 8 maja 1965 r. otwarto I Wystawę Polskiego Ekslibrisu Wojskowego urządzoną pod egidą Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego dla uczczenia 20 rocznicy Dnia Zwycięstwa. Zespół organizacyjny tworzyli architekci płk Narczy Szwedziński, inż. Stefan Pagowski i inż. Tadeusz Kłós z Wojskowej Inspekcji Architektoniczno-Budowlanej, gdyż w tej właśnie komórce znalazły się osoby odczuwające potrzebę zwrócenia uwagi na rolę kulturalno-estetyczną i wychowawczą własnościowego znaku książkowego.

Już w 1919 r. Centralna Biblioteka Wojskowa poleciła kpt. Stanisławowi Bieńkowskiemu wykonać projekt ekslibrisu nawiązujący do polskich tradycji historycznych. Wówczas to powstał ów znak, którego głównym motywem stał się rycerz w zbroję zakuty, dzierzący tom z archaizowanym napisem: „*Xyęgy o rickerskich rzeczach a prawach woyennych pilnością zebrane a porządkem dobrem spysane*”. Ten wzór wielokrotnie później powtarzany na ekslibrisach różnych formacji zapoczątkował ogromną akcję ozdabiania księgozbiorów wojskowych znakami własnościowymi. Ponieważ wykonanie tego rozkazu dowódcy zlecali zazwyczaj któremuś oficerowi oświatowemu lub podchorążemu, nie zawsze więc ówczesne ekslibrisy zadowalały nasz zmysł estetyczny. Dzisiaj jednak z perspektywy czasu są one znacznikiem epoki. Ale czasami zamawiano ekslibrisy u dobrych grafików zawodowych. Np. pokazany na okładce katalogu wystawy znak z 1922 r. biblioteki 4 pułku piechoty, wyobrażający starego wiarusa i nasuwający nam wspomnienia sławnej roli Solskiego w *Warszawiance* Wyspiańskiego — jest niewątpliwie jednym z najpiękniejszych polskich ekslibrisów, nie tylko dzięki wspaniałemu rylcowi Edwarda Bartłomiejczyka, ale przede wszystkim dzięki zwięzłości symbolu. Podobnie Stanisław Ostoja-Chrostowski, Janusz Tomakowski czy Stanisław Dąbrowski lub Rudolf Męklicki niejednokrotnie poświęcali swój talent zapotrzebowaniu wojskowemu.

Mamy podstawy sądzić, że w Ludowym Wojsku Polskim znajdują się obecnie fundusze na powierzenie tej pracy tym polskim drzeworytnikom i miedziorytnikom, którzy poszczycić się mogą w swej twórczości niejednym prawdziwie pięknym ekslibrisem.

Wychodząc z tych samych założeń estetycznych i artystycznych, należałoby uniknąć eksponowania banalnych pieczętek anilinowych, które — jak wiemy — książkę niszczą i szpecą, są w samej swej istocie zaprzeczeniem pojęcia ekslibrisu, wyraźnie występującego przecież w tytule wystawy. Wydaje się również, że niejasny układ eksponatów na wystawie nie pomógł w należytej orientacji: nie był on bowiem ani historyczny, ani geograficzny, nie zachowywał porządku alfabetycznego autorów ani tematycznego treści.

Nie wątpimy jednak, że I Wystawa Polskiego Ekslibrisu Wojskowego spełni swoje zadania i ożywi piękne tradycje.

*

Należy z pełnym uznaniem stwierdzić, że podjęta w r. 1963 inicjatywa okresowego organizowania wystaw książkowego znaku własnościowego na zamku malborskim jest konsekwentnie kontynuowana. Otwarte mianowicie 6 czerwca 1965 r. II Biennale Ekslibrisu Współczesnego zgromadziło o wiele większą niż poprzednio liczbę wystawców, zwłaszcza zagranicznych. W 1963 r. widzieliśmy 31 autorów, w 1965 r. — 47 autorów, nie licząc 20 grafików japońskich pokazanych w pojedynczych okazach.

Z dużym zadowoleniem nareszcie zobaczyliśmy dobrych plastyków węgierskich; nade wszystko ucieszył nas miedziorytnik Franciszek Gall, a także pochodzący ze znanej rodziny artystów Arystydes Nagy i bardzo płodny drzeworytnik Antoni Fery. Pokazano nam również paru Francuzów, z których wart wspomnienia jest chyba jedynie Jocelyn Mercier. Zbyt mało u nas propagowane oryginalne, subtelne i uroczo barwne japońskie cięcia w drzewie pokazano niestety tylko w nielicznych przykładach. Między trzema świetnymi Włochami uderzyło nas nowe nazwisko Lorenzo Alessandri, który ulegając modzie udziwniania pokazał nader ciekawe kształty potworów fantastycznych, mające jednak zawsze jakiś istotny związek z właścicielem księgozbioru. Związek Radziecki reprezentowała prawdziwa czołówka: bardzo przyjemne zwierzątka i dzieciinne znaki Wadima Frołowa z Moskwy, nieco tradycyjne ekslibrisy Konstantego Kozłowskiego z Ukrainy, Piotra Upitisa z Łotwy oraz Eugeniusza Goliachowskiego, który jest uczniem sławnego u nas Aleksęgo Krawczenki.

Pośród 25 grafików polskich naliczyliśmy tylko 10 wystawiających powtórnie. Z prawdziwą przyjemnością obejrzelśmy jedno- i dwubarwne prace dra Jana Kruszyńskiego, lekarza z Liverpoolu, miłe w pomysłach i w powiązaniach z przyrodą. Natomiast nieporozumieniem było zawieszenie prymitywnych płacht Jerzego Panka obok dzieł artystów tej klasy, co Jerzy Jarnuszkiewicz, Adam Młodzianowski, Krystyna Wróblewska, Wojciech Jakubowski, Jerzy Bandura i młodszych w rodzaju Zbigniewa Dolatowskiego, Andrzeja Bortowskiego czy Aliny Kalczyńskiej.

Wzorem I Biennale wydano starannie katalog wystawy¹ o takiej samej objętości i takiej samej dużej liczbie ilustracji, co poprzednio, a większym na szczęście nakładzie. Jedynym minusem tego pięknego wydawnictwa jest układ nazwisk utrzymany w porządku alfabetycznym jedynie do litery O.

Koło Miłośników Ekslibrisu w Warszawie podobnie jak w r. 1963 przyznało dyplomy dwóm grafikom zagranicznym i trzem polskim. Tym razem nagrodzeni zostali: Lou Strik z Amsterdamu, Konstanty Kozłowski z Kijowa ze szczególnym

¹ Muzeum Zamkowe w Malborku. *II Biennale Ekslibrisu Współczesnego. Katalog.* Malbork 1965 ss. 178, ilustr. 220.

podkreśleniem zasług na polu artystycznego zbliżenia polsko-ukraińskiego, Jerzy Jarnuszkiewicz z Warszawy za eleganckie drzeworyty i nowoczesne suche igły, Adam Młodzianowski z Krakowa za umiejętne przechodzenie od form tradycyjnych do nowoczesnych, smacznych i nieszkujących oraz pomysłowy, lekki i wesoły Zbigniew Dolatowski z Warszawy specjalizujący się w linorycie.

Polska Akademia Nauk

Stefan Kotarski

SIEDEM WIEKÓW OPRAWY KSIĄŻKOWEJ W ZBIORACH BIBLIOTEKI STRAHOVSKIEJ

Niedaleko praskiego zamku Hradczany na Strahovie wznoszą się barokowe zabudowania dawnego klasztoru norbertanów, którego stara biblioteka, znana jako Biblioteka Strahovska, dzięki bogatym zasobom rękopisów i starodruków stanowi podstawową część Muzeum Piśmiennictwa Czeskiego (Památník Národního Pisemnictví). W stylowych salach tej biblioteki otwarto 8 czerwca 1965 r. wystawę obrazującą jej skarby w zakresie starej oprawy książkowej. Wystawa stała się okazją do zorganizowanego przez Muzeum Piśmiennictwa kilkudniowego zjazdu miłośników zabytkowej oprawy (m. in. z NRD, Polski i Węgier), mającego w swym programie referaty i wycieczkę do Muzeum Książki w Żdarze nad Sazawą.

Otwarcie zjazdu zainicjował wykład dyr. dr Jaroslavy Vaclavkovej o skarbach Biblioteki Strahovskiej. Po kilku jeszcze przemówieniach (m. in. dyr. dra Prawosława Kneidla) nastąpiła część artystyczna zebrania. Był nią przepiękny koncert pieśni staroczeskich z XII i XVI-XIX wieku oraz pieśni włoskich, francuskich i niemieckich z czasów Renesansu, wykonane przez chór mieszany przy akompaniamencie oryginalnych zabytkowych instrumentów pod batutą Mirosława Venhody.

Po koncercie nastąpiło otwarcie i zwiedzanie wystawy, którą przygotowali dr Paulina Hamanova i dyplomowany historyk Bogumił Nuska¹. W przestronnej, jasnej sali dawnego refektarza klasztornego, zdobionej rokokowymi stiukami i freskami, w kilkunastu witrynach szklanych ustawionych poziomo i pionowo (te ostatnie umożliwiają obejrzenie oprawy z każdej strony) oraz na otwartych pulpitych zgromadzono około 200 opraw z XII-XVIII wieku. Całość ekspozycji wywierała bardzo korzystne wrażenie i dostarczyła zwiedzającym wielu artystycznych wzruszeń.

Okazy ułożono w porządku chronologiczno-geograficznym ze szczególnym uwzględnieniem oprawy rodzimej. Na pierwszym naczelnym miejscu znalazła się najstarsza, kosztowna oprawa *Ewangeliarza Strahovskiego* z końca X wieku, na której nawarstwiały się ozdoby dodawane od XII do XVII wieku. Na czerwonym niegdyś, dziś nieco spłowiałym aksamicie wyróżniają się w dekoracji tarcze z kolorowej emalii żłobkowanej, złocone postacie świętych i kryształy pochodzące z około r. 1180. Z przepychem *Ewangeliarza* kontrastuje skromna oprawa *Kroniki Jarlochovej* z r. 1220. Pokryta resztkami nieozdobionej skóry miała niegdyś narożniki i klamry. Obok gotyckiej ślepo tłoczonej oprawy, opatrzonej długim łańcuchem, widać w rogu sali posąg św. Jana Ewangelisty z księgą sakwową w ręce.

¹ P. Hamanova jest autorką podręcznika: *Z dějin knižni vazby od nejstarších dob do konce XIX stol.* Praha 1959, zaś B. Nuska autorem artykułów o oprawach renesansowych m. in. artykulu pt. *Polski wpływ na formowanie się czeskiej renesansowej oprawy książkowej* w czasopiśmie *Ze Skarba Kultury*, zes. 16. Wrocław 1964 s. 132-186.

W Czechach, podobnie jak w Polsce, księgi sakwowe nie zachowały się w oryginale, mimo iż były w użyciu, jak świadczą zachowane rzeźby i malowidła z XIV i XV w. W grupie opraw gotyckich tłoczonych ślepym wyciskiem zwracają uwagę: oprawa pochodząca z celestyńskiego klasztoru ojwińskiego w Górnych Łużycach, zdobiona charakterystycznym tłokiem litery *S* z krzyżem i kilka przykładów z anonimowych warsztatów introligatorów praskich. Nieco dalej oprawa z lat trzydziestych XVI w. znanego z imienia i nazwiska introligatora Bartosza Trnki, kaznodziei z Krumlowa. Trnka używał tłoka z cierniową koroną w czteroliściu gotyckim z inicjałami *B. T.* Sporządzał sam tłoki introligatorskie, był również malarzem. Osobną grupę tworzą oprawy późno-gotyckie, obce. Wśród francuskich, niderlandzkich i angielskich z przełomu XV/XVI w., zdobionych dużymi plaketami, spotykamy oprawy z warsztatów krakowskich, używających tłoków z inicjałami *I L* i *H A.* Na oprawach włoskich lat osiemdziesiątych XV wieku (poz. 25 i 26) możemy oglądać wyciski renesansowych tłoków, przypominające do złudzenia wzory tłoczne na oprawach profesorów krakowskich: Macieja z Łabiszyna i Mikołaja Czepla.

Początek renesansowej oprawy w środkowej Europie i w Czechach ilustrują przykłady w osobnej witrynie. Objaśniający ją napis należałoby jednak skorygować. Mowa tam bowiem „o pierwszych oprawach renesansowych w Polsce z pocz. XVI w.”. A tymczasem oprawa *par excellence* renesansowa, typu islamskiego, występuje w Polsce już w latach osiemdziesiątych XV wieku (np. na druku krakowskim Plateana z r. 1475 — BJ Inc. 1984). W Czechach natomiast — jak słusznie stwierdzają autorzy wystawy — oprawa renesansowa pojawia się około 1520 r. i utrzymuje do końca XVI w. Zbieżność identycznych lub prawie identycznych tłoków, znanych dobrze z opraw krakowskich, jest uderzająca. Nic w tym dziwnego, skoro ze źródeł czeskich wiadomo, że introligatorzy polscy przywozili narzędzia swoje do Pragi, tu się osiedlali i tu wykonywali swe rzemiosło.

Oprawy czeskie od lat dwudziestych do połowy XVI w. (poz. 29 i nast.), wykonywane przez mistrzów Pragi i Pilzna, charakteryzuje użycie plakiety w środku zwierciadła oraz małych tłoków o kroju renesansowym, wyciskanych najczęściej w narożach i wypełniających bordiury oraz płaszczyznę grzbietu. Z drugiej połowy XVI wieku pochodzą oprawy introligatorów praskich, znanych z imienia i nazwiska. Byli to Sykst Stanhauer, Jan Komor, Jan Horovník, Krzysztof Meyšner (poz. 44-48). W ich oprawach przeważa biała skóra świńska, zdobiona ornamentem wykonanym zazwyczaj radełkiem, gęsto, prawie bez światła. Do wyjątków należą oprawy w brązową skórę cielęcą, zdobione pojedynczymi wyciskami złotymi, jak np. oprawa z warsztatu Krzysztofa Meyšnera po roku 1596 (poz. 50). Wśród opraw zdobionych superekslibrisami do najpiękniejszych należą książki z biblioteki Piotra Voka z Rosenberga (poz. 56 i 57 z r. 1586 i około 1600).

Ostatnie trzydziestolecie XVI wieku i początek XVII w. przyniosły niebawoma rozkwit renesansowych, złożonych opraw czeskich. Z tego okresu pochodzi mnóstwo przykładów z warsztatów praskich, pracujących dla bibliofilów, magnatów, zarówno świeckich jak duchownych oraz dla dworu cesarskiego. Ulubionym motywem zdobniczym jest w tym czasie portret lub herb właściciela, tłoczony w środku zwierciadła. Typową dla tego okresu jest oprawa dla Tychona de Brahe, sporządzona po roku 1596 (poz. 68).

Wśród białych opraw czeskich wyróżniają się ciemną plamą brązowych lub wiśniowych okładzin oprawy Braci Czeskich powstałe w warsztatach Mladobolewskich, w południowych Morawach, przede wszystkim zaś w Ołomuńcu. Zdobione plaketami lub ornamentem z pojedynczych tłoków w kompozycji renesanso-

wej żywo przypominają nasze oprawy krakowskie tego okresu. Na uwagę zasługują złocone, cyzelowane obcięcia kart, które w XVI, XVII i XVIII wieku stały się zdobą opaw czeskich, wykazując wysoki poziom artystyczny (poz. 38, 110 i in.).

Z okresu baroku i rokoka pokazano piękne wyroby introligatorstwa obcego. Efektownie prezentują się oprawy w stylu *à l'eventail* francuskie, włoskie, szwajcarskie i niemieckie (poz. 79-83). Postępy Kontrreformacji i wzrost wpływów jezuickich uwidocznił się na oprawie czeskiej, m. in. w postaci emblematów *IHS* i *Maria* wytłaczanych w pośrodku zwierciadła. Osiemnastowieczna oprawa jezuicka w Tyrnawie na Słowacji ma swój własny styl. Brunatną skórę zdobi marmurowane zwierciadło obwiedzione falistą linią złoconą oraz koronkowa, również złocona bordiura (poz. 108). Ostatnie gabloty prezentują bogactwo opaw czeskich w stylu rokoka. Imponuje rozmiarami, piękną skórą i wykwintnym ornamentem oprawa *Katalogu Biblioteki Strahovskiej* z r. 1756, obok kilka innych opaw z superexlibrisami właścicieli-bibliofilów zachwyca oko delikatnym ornamentem o motywach koronki, muszli i girland. Oryginalną kompozycją odznacza się oprawa z klasztoru norbertanów w Teple, zdobiona emblematami śmierci, podobnie jak w XVI wieku oprawy Towarzystwa Braci Śmierci, założonego w Luvrze przez Henryka Walezego. Rozmaitość i barwność osiemnastowiecznych opaw czeskich podkreśla na zakończenie kilka książek w okładzinach z wzorzystego brokatu oraz z kolorowych, ozdobnych papierów z wielobarwnymi, gustownymi wyklejkami.

Dzień drugi uczestnicy zjazdu spędzili na wycieczce do Muzeum Książki w Żdarze, oddalonym na południowy wschód od Pragi o trzy godziny jazdy autokarem. Po drodze zatrzymano się w Kutnej Horze, gdzie obejrzano klejnot architektury gotyckiej kościół św. Barbary. Wewnątrz tej wspaniałej budowli wśród fresków i malowideł ilustrujących m. in. prace tamtejszych górników w XIV i XV wieku zwraca uwagę ogromnych rozmiarów herb miasta z około r. 1490 z literą W nad tarczą. Ów herb miasta z majuskułą W symbolizująca okres panowania króla Władysława Jagiellończyka występuje jako sygnet drukarski na Kutnohorskiej *Biblii* Marcina z Tišnova z r. 1489, trzecim, chronologicznie najstarszym druku czeskim.

Z Kutnej Hory drogą przez piękny las, w którym początek bierze uroczą rzeką Szawa, przybyli wycieczkowicze do Żdaru. Tam w murach dawnego klasztoru cystersów, w obszernych pomieszczeniach urządzono w r. 1957 Muzeum Książki, które następnie w r. 1963 rozszerzono do dzisiejszych rozmiarów. Według relacji naszych kolegów czeskich jest to trzecie co do wielkości muzeum książki na świecie. Założył je dr Bohumir Lifka, a współpracował z nim dr P. Kneidel, obecny dyrektor Biblioteki Strahovskiej. Tu w siedzibie dawnego opactwa zobrazowano dzieje książki od czasów najdawniejszych do chwili obecnej, oparte w większości na oryginalnych dokumentach wszystkich epok. Począwszy od zwoju papirusowego, babilońskich tabliczek z pismem klinowym, średniowiecznych rękopisów, pierwszych druków, narzędzi pisarskich i drukarskich wszystkich czasów, poprzez przegląd rozwoju techniki zdobnictwa i ilustracji książkowej, ewolucji sposobów oprawy, aż do najnowszych form książki dzisiejszej — ekspozycja ilustruje plastycznie całokształt zagadnień związanych z produkcją książki, a także z jej obiegiem, gromadzeniem i udostępnianiem².

Oczywiście jednodniowa wycieczka do Żdaru pozwoliła zaledwie pobieżnie zorientować się w ogólnej problematyce, a wśród mnóstwa eksponatów zauważyć

² *Museum knihy ve státním zámku a klasteře Ždar nad Sázavou*. Katalog, Praha 1958.

niektóre z nich. Przy pokazie wynalazku Gutenberga dostrzegamy, że nie uwzględniono najnowszej literatury dotyczącej chronologii najstarszych druków mounckich w czcionce *Donata i Kalendarza*, których jedyne egzemplarze znajdują się w Bibliotece Jagiellońskiej. Z zainteresowaniem oglądamy oryginalne czcionki z szesnastowiecznej drukarni krakowskiej, znalezione niedawno (w r. 1957) w Kralicach przy budowie gmachu tamtejszego muzeum. Wśród czeskich starodruków wyróżniają się artystyczną kompozycją kart tytułowych wytwory tłoczony Mladoboleslavskiej (tłp. druk Jerzego Štyrsa z r. 1523). Zaciekawia gazeta z r. 1618 ozdobiona drzeworytem przedstawiającym słynną ówczesną defenestrację praską. Do poloników zaliczyć trzeba *Modlitevník* w czeskim języku, tłoczony w r. 1745 w Brzegu oraz polskie piosenki pt. *Krakoviaký, polské narodní spevký*, wydane w r. 1851 w Pradze. Oglądamy głośny *Rukopis Kralodvorský* Wacława Hanki w wydaniu praskim z r. 1843, dziś uznany za falsyfikat. Nieco dalej w księżce Wilhelma Mrštíka *Pohaňka majé* z r. 1897 podziwiamy pionierstwo Zdenki Braunerovej (1862-1934), które zdecydowało o odrodzeniu pięknej książki czeskiej na przełomie XIX i XX wieku³. Szata zewnętrzna tej książki, a więc dobór czcionek, ilustracyj, układ graficzny, a także oprawa wszystkich egzemplarzy — są dziełem tej artystki. Zaryzykowała ona wówczas pokrycie znacznych kosztów produkcji własnymi funduszami, nie bacząc na ewentualny brak popytu na to drogie w sprzedaży dzieło. Ale, o dziwo, wszystkie egzemplarze mimo wysokiej ceny rozkupiono, a przedsięwzięcie nie spowodowało żadnych strat.

Jakkolwiek Muzeum w Zdarze pomyślane jest jako stała wystawa dla szerokiego kręgu odbiorców, jest ono również interesujące i pouczające dla specjalisty. Sprawia to niewątpliwie dobór oryginalnych obiektów, a także przestronne ich rozmieszczenie, możliwe dzięki niezliczonym salom, salkom i korytarzom rozległego budynku opactwa, jak również przejrzyste objaśnienia i szarmonizowana z całością oprawa plastyczna.

W drodze powrotnej do Pragi szczerze gratulowaliśmy kolegom czeskim stworzenia w Zdarze dzieła, na które w Polsce zapewne nie prędko potrafimy się zdobyć. Nie tylko dlatego, że finansowo nie stać nas na taką imprezę, lecz przede wszystkim dlatego, że w wyniku różnych klęsk i wojen daleko nam do obfitości zasobów książkowych Czechosłowacji.

Trzeci dzień zjazdu wypełniła konferencja poświęcona problematyce zabytkowych opraw. W czytelni Biblioteki Strahovskiej dr Ilse Schunke z Drezna wygłosiła referat *O znaczeniu stylów w rozwoju artystycznej oprawy książkowej*, ilustrowany i objaśniany zrzucanymi na ekran zdjęciami opraw różnych stylów. Referat wygłoszony po niemiecku tłumaczyła równocześnie dr Hamanova na język czeski. Tematyka dotyczyła spraw raczej ogólnych i znanych, toteż dyskusja po skończonym referacie ograniczyła się do kilku wypowiedzi. Rozważano problem tzw. opraw nakładowych XV i XVI wieku (A. Kobergera w Norymberdze i Alda Manucjusza w Wenecji), który — jak wiadomo — jest wciąż dyskusyjny. Prelegentka wypowiedziała się zdecydowanie przeciw istnieniu opraw nakładowych w tym okresie, twierdząc, iż były to oprawy księgarskie. Opinia referentki stwierdzająca, że introligatorzy klasztorni podpisywali się na oprawach imieniem a nieraz i nazwiskiem, natomiast introligatorzy miejscy tylko inicjałami, nie przekonała dyskutantów. Przypomniano bowiem, że są znani introligatorzy miejscy, którzy zamiast inicjałów

³ W tym samym czasie w Polsce — jak wiadomo — Stanisław Wyspiański waleńnie przyczynił się do odrodzenia szaty graficznej książki i uwolnienia jej z dotychczasowej komercyjnej sztampy.

tłoczyli na oprawach swe imiona i nazwiska, np. Franciszek Steindorffer w Norymberdze i Maciej Hadeber w Toruniu.

Po przerwie obiadowej Bogumił Nuska przedstawił referat: *O konserwacji zabytkowych opraw w bibliotekach naukowych*. Prelegent omówił sposoby konserwacji i restauracji opraw stosowane w bibliotekach Czechosłowacji, podkreślił palące potrzeby i konieczność żywszej troski o stan i zabezpieczenie książek w oprawach zabytkowych. Wiele uwagi poświęcił sprawie tzw. dubletów starodruków, które ze względu na różnorodność opraw wielu egzemplarzy jednego druku — nie są dubletami, lecz tylko dalszymi egzemplarzami⁴. Temat prelekcji ogromnie aktualny wywołał ożywioną dyskusję, w której wymieniono poglądy i dzielono się doświadczeniami w zakresie konserwacji i restauracji starych ksiąg. Koledzy czeszy zademonstrowali przykłady restaurowanych opraw, pieczołowicie wykonanych przez Józefa Vyskočila, niezrównanego artystę w tej dziedzinie. Dla tymczasowego zabezpieczenia starej książki służą w Czechach podobnie jak w Polsce teczki z tektury i płótna. W dyskusji podzielono się również wieloletnimi doświadczeniami Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie zwraca się baczna uwaga na zachowanie autentyczności zabytkowej oprawy. W tym celu przed oddaniem do restauracji sporządza się dokładny opis oddawanej książki łącznie z techniką oprawy, aby restaurator zastosował dawny sposób szycia, wykonania i wpuszczania związków tak, by grzbięt zachował swój właściwy kształt wypukły względnie płaski. Zwraca się uwagę na zapiski na wyklejkach i kartach, aby nie zblakły, notuje wszelkie nalepki z tytułem i sygnaturą dla sprawdzenia po powrocie, czy wszystko jest w porządku i czy zgadza się kolejność składek. Na wyklejce lub karcie ochronnej odebranej od intrologatora książki bibliotekarz opisuje zabieg restauracji i zaznacza dokładnie wszystkie nowe elementy dodane do starej oprawy.

Na zakończenie z wdzięcznością wspomnieć trzeba gościnność Gospodarzy, którzy ponadto przygotowali nam przemiłe spotkania towarzyskie: najpierw uroczystą kolację w przeszlicznie położonym nad Wełtawą z widokiem na panoramę Pragi szklanym Pawilonie Brukselskim, a następnie niezapomniany wieczór w zacisznej willi dr Hamanowej wśród drzew i zieleni.

B-ka Jagiellońska
w Krakowie

Anna Lewicka-Kamińska

KONFERENCJA KOORDYNACYJNA W ZAKRESIE BIBLIOGRAFII ZALECAJĄCEJ

W dn. 2 kwietnia 1965 r. w gmachu głównym Biblioteki Narodowej odbyła się krajowa konferencja poświęcona koordynacji prac w zakresie bibliografii zalecającej. Organizatorem spotkania był Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Zakład Bibliografii Zalecającej Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, spełniający w coraz większym stopniu rolę placówki koordynującej, inspirującej i udzielającej porad metodycznych w skali krajowej w omawianym dziale bibliografii. Oprócz gospodarzy w konferencji wzięli udział przedstawiciele 23 bibliotek wojewódzkich i miejskich oraz pracownicy instytucji zainteresowanych popularyzowaniem książki wśród masowego

⁴ Podobne stanowisko zajęli w Polsce referenci i uczestnicy *Konferencji bibliotek PAN poświęconej polityce dubletów w dn. 16 i 17 maja 1963 we Wrocławiu*, por. *Prz. bibliot.* R. 32 : 1964 s. 132.

czytelnika. Dodać tu należy, że była to już trzecia tego typu impreza, a przewidywane jest jej powtarzanie co roku.

Cele konferencji koordynacyjnej określili w zagajeniu dyr. Czesław Kozioł. Wskazał on na fakt, iż odpowiedni „podział pracy” przy opracowywaniu bibliografii zalecających wyeliminuje dublowanie pochłaniających mnóstwo wysiłków zestawień zalecających, pozwoli bardziej celowo typować tematy i lepiej zaspokajać zamówienie społeczne. W następstwie współdziałania będzie można przy zmniejszonym wysiłku zwiększyć efektywność i poziom prac.

Wzrastającym zadaniom społecznym i potrzebom ilościowym towarzyszy konieczność przemian jakościowych. Podkreślono to w referacie wstępnym Zakładu Bibliografii Zalecającej wygłoszonym przez kustosz Helenę Grabowską. Równocześnie dokonano analizy planu oraz podsumowania dotychczasowego stanu koordynacji zwracając także uwagę na konieczność doskonalenia metodyki pracy nad zestawieniami o charakterze zalecającym, a także podnoszenia ich rzetelności naukowej. Nasuwa to myśl o potrzebie zorganizowania seminarium poświęconego tym problemom, a zwłaszcza roli bibliografii zalecającej w dziele upowszechnienia wiedzy i jej zadaniom w służbie informacyjnej. Również w dyskusji wielokrotnie podejmowano problem planowego i przemyślanego ustalania tematyki kierunków wykorzystania oraz rozwoju różnych form bibliografii zalecających i ich szaty zewnętrznej.

Omówiono również podział zadań w skali krajowej. Poszczególne biblioteki podjęły się opracowania zestawień na określone, aktualne i społecznie pozytywne tematy, wydania ich w formie drukowanej lub powielonej i przesłania sobie wzajemnie gotowych prac. Część z tych zestawień będzie publikować Biblioteka Narodowa, a mniejsze objętościowo — czasopismo *Poradnik Bibliotekarza*. Istnieje pilna potrzeba zbadania recepcji dotychczas publikowanych bibliografii zalecających (roczna produkcja wynosi ok. 40 pozycji samodzielnych i wiele innych umieszczanych w biuletynach, czasopismach, bądź rozpowszechnianych lokalnie w innej formie), co pozwoli lepiej zaspokoić potrzeby odbiorców. Należy też usprawnić informację na temat bibliografii zalecającej.

Najmocniej odczuwanym obecnie brakiem bibliografii zalecających w kraju — jak podkreślił w podsumowaniu dyr. Czesław Kozioł — jest jednokierunkowość tematyczna zestawień. Są to przeważnie prace związane z rocznicami (przy czym rzadko „zdążają” na rocznice), w przeważającej części skupione wokół literatury pięknej. Natomiast odczuwa się poważny brak podejmowania tematów z dziedziny techniki, przyrodznawstwa, ekonomii.

JZB

SPRAWOZDANIE

z działalności SBP w okresie 1 I - 20 V 1965 r. złożone przez Sekretarza Generalnego Janinę Cygańską na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego w dn. 12 VI 1965 r. w Krakowie

SPRAWY ORGANIZACYJNE

Prezydium Zarządu Głównego w okresie sprawozdawczym odbyło 6 zebrań, w tym 4 w składzie warszawskim.

Zgodnie z postanowieniami nowego Statutu Stowarzyszenia przesłano Okręgom uchwały Zarządu Głównego z dn. 29 I 1965 r., dotyczące: a) wskaźnika liczbowego

delegatów na najbliższy Ogólnokrajowy Zjazd, b) przekazania Zarządom Okręgów uprawnień do tworzenia, łączenia lub likwidacji oddziałów powiatowych.

DZIAŁALNOŚĆ FREZYDIUM

W związku z wejściem pod obrady Sejmu ustaw o szkołach wyższych, o Polskiej Akademii Nauk i o instytutach naukowo-badawczych, zawierających przepisy dotyczące bibliotek i bibliotekarzy, Stowarzyszenie w porozumieniu z przedstawicielami ZNP opracowało szereg dezyderatów w sprawie bibliotekarzy dyplomowanych i przedstawiło je przewodniczącemu Komisji Sejmowej Nauki i Oświaty, posłowi Andrzejowi Werblanowi. Wysunięte przez Stowarzyszenie postulaty dotyczyły:

a) włączenia w ustawach o PAN i o instytutach naukowo-badawczych bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji do grupy pracowników naukowo-badawczych, analogicznie jak w ustawie o szkołach wyższych, gdzie bibliotekarze dyplomowani zaliczeni zostali do grupy pracowników naukowo-dydaktycznych,

b) wyodrębnienia bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji w oddzielną grupę w kategorii pracowników naukowo-dydaktycznych w ustawie o szkołach wyższych,

c) wprowadzenia do ustaw o szkołach wyższych i PAN wymogu egzaminacyjnego dla kandydatów na stanowiska dyplomowanych pracowników dokumentacji,

d) przyznania bibliotekarzom dyplomowanym i dyplomowanym pracownikom dokumentacji jako pracownikom naukowo-dydaktycznym (naukowo-badawczym) przywilejów tej kategorii pracowników w zakresie dodatku naukowego do renty, przedłużenia wieku emerytalnego oraz płatnych urlopów i stypendiów dla prowadzenia prac naukowych i podnoszenia kwalifikacji.

Poseł Werblan ustosunkował się do postulatów Stowarzyszenia z pełnym zrozumieniem, chociaż przewidywał pewne trudności w ich realizacji. Uwagi i postulaty Stowarzyszenia dotyczące wymienionych spraw Prezydium przedstawiło również posłom: Władysławowi Bieńkowskiemu i Kazimierzowi Majowi, którzy poparli stanowisko Stowarzyszenia na terenie Sejmu. Musimy zaznaczyć, że tylko dzięki posłowi Majowi otrzymaliśmy teksty projektów ustaw, gdyż Stowarzyszenie mimo starań nie mogło uprzednio uzyskać wglądu w przygotowywane projekty.

Uchwalone przez Sejm zmiany do wspomnianych Ustaw zostały ogłoszone w *Dzienniku Ustaw* 1965 nr 14. W ustawach, zwłaszcza w ustawie o szkołach wyższych nastąpiło podniesienie rangi i stanowiska bibliotek i bibliotekarzy. Dyrektorom bibliotek głównych szkół wyższych przyznano pełnoprawny udział w senacie, bibliotekarzy dyplomowanych zaliczono do pracowników naukowo-dydaktycznych, wydzielając ich wraz z dyplomowanymi pracownikami dokumentacji w oddzielną grupę (dezyderat Stowarzyszenia). We wszystkich ustawach przewidziano możliwość mianowania bibliotekarzy dyplomowanych, co zwiększa stabilizację zawodową oraz nadaje szereg przywilejów (m. in. przedłużenie wieku emerytalnego). Natomiast w wyliczeniu pracowników uprawnionych do dodatku naukowego do renty nie zamieszczono niestety bibliotekarzy dyplomowanych. (zmiana art. 58 dekretu o zaopatrzeniu emerytalnym). Mamy jednak zaprotokółowaną przez Komisję Sejmową obietnicę załatwienia tej sprawy oddzielnym zarządzeniem dla dwóch najwyższych grup bibliotekarzy dyplomowanych (kustosz i starszy kustosz).

Wybory do Sejmu i rad narodowych są okazją do zapoznania społeczeństwa z działalnością, zamierzeniami i potrzebami naszych placówek oraz do przedsta-

wienia roli bibliotek jako instytucji krzewiących oświatę, upowszechniających kulturę, a także służących informacją oświatową i naukową.

W związku z przygotowaniem do kampanii przedwyborczej Prezydium zgłosiło do Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu dezyderaty, których realizacja może przyczynić się do dalszego rozwoju i skuteczniejszej działalności bibliotek.

Do postulatów tych włączyliśmy:

- a) konieczność nowelizacji Dekretu o bibliotekach,
- b) uwzględnienie w planach inwestycyjnych i budowlanych poszczególnych rad i instytucji lokali i budynków bibliotecznych dla bibliotek publicznych, szkolnych i fachowych,
- c) włączenie do planów inwestycyjnych SFOS pomieszczeń dla bibliotek publicznych,
- d) zapewnienie odpowiedniego wyposażenia bibliotek,
- e) zobowiązanie rad narodowych do właściwego finansowania podległych im bibliotek,
- f) zabezpieczenie właściwego zaopatrzenia bibliotek w książki i czasopisma,
- g) zapewnienie odpowiedniej puli dewizowej dla bibliotek naukowych na zakup wydawnictw zagranicznych,
- h) rozbudowanie szkolnictwa bibliotecznego, zwłaszcza zaocznego,
- i) zapewnienie odpowiednich warunków szkolenia (stypendia, urlopy szkoleniowe, internaty itp.).

Postulaty Stowarzyszenia przekazane do Komitetu F. J. N. rozesłane do wszystkich Okręgów, aby posłużyły jako materiał orientacyjny dla zgłaszania własnych pilnych potrzeb lokalnych do Komitetów Wojewódzkich F. J. N.

Prezydium wystąpiło do Ogólnopolskiego Komitetu SFOS, który został połączony z Komitetem Funduszu Budowy Szkół 1000-lecia, o włączenie do planów inwestycyjnych Komitetu budowy bibliotek publicznych. Jak wiadomo, w wielu przypadkach trudna sytuacja lokalowa hamuje pracę bibliotek, naraża cenne, niekiedy unikalne zbiory na niebezpieczeństwo zniszczenia. Dotychczas pierwszeństwo słusznie przysługiwało budowie szkół 1000-lecia, obecnie powinna by się już znaleźć możliwość stopniowego zaspokajania palących potrzeb instytucji kulturalno-oświatowych, jako tych, które służą sprawie podnoszenia poziomu wykształcenia i kultury społeczeństwa.

Na dorocznej IX krajowej naradzie ośrodków informacji, która odbyła się w dniu 12 kwietnia 1965 r., Prezydium reprezentowane przez kol. E. Assburego zgłosiło wniosek w sprawie odbycia w najbliższym czasie konferencji dysekcji CIINTE z przedstawicielami Stowarzyszenia w celu omówienia najpilniejszych spraw dotyczących bibliotek fachowych. Konferencja odbyła się w dniu 5 maja 1965 r. Stowarzyszenie uzasadniało potrzebę zorganizowania przy CIINTE specjalnej komórki instrukcyjno-metodycznej dla spraw bibliotek fachowych oraz proponowało przygotowanie i rozesłanie do bibliotek fachowych ankiety, która by umożliwiła zorientowanie się w aktualnym stanie i potrzebach tych placówek. Chodzi o zdobycie podstawy do wniosków i propozycji usprawnienia działalności bibliotek fachowych. W wyniku dyskusji postanowiono powołać komisję dla spraw bibliotek fachowych przy CIINTE z udziałem przedstawiciela Stowarzyszenia. Przewodnictwo powierzono kol. Edwardowi Assburemu. Pierwszym zadaniem Komisji jest przygotowanie i zredagowanie projektu ankiety oraz sposobu jej przeprowadzenia i opracowania.

Z inicjatywy Prezydium SBP odbyło się spotkanie z sekretarzem Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Kultury kol. W. Malinowskim i prze-

wodniczącą Sekcji Bibliotekarskiej Związku kol. F. Bursową. Z ramienia Prezydium w naradzie wzięli udział kol. kol. B. Horodyski, J. Czarnecka, J. Podgóreczny, i J. Cygańska. Przedmiotem narady były wysunięte przez Prezydium problemy związane ze sprawami bytowymi bibliotekarzy sieci bibliotek publicznych.

Wiele trudności i nieporozumień powstaje w dziedzinie płac pracowników bibliotek publicznych. W niedostatecznym stopniu wysykiwane są szanse, jakie daje obecnie obowiązująca tabela płac. Nie wykorzystuje się możliwości przyznawania dodatków specjalnych, co zazwyczaj motywuje się trudnościami finansowymi prezydiów rad narodowych; nawet dodatki uznane za obligatoryjne nie zawsze są wypłacane. Nie wszędzie wprowadzono w życie nowe zarządzenie o premiowaniu kierowników punktów bibliotecznych. Ten stan rzeczy wywołał wśród bibliotekarzy poczucie niedoceniaenia ich pracy oraz braku należytej uwagi ze strony rad narodowych. Kol. Malinowski wskazał, że sprawy płac są przedmiotem szczególnej troski Związku Zawodowego. Napływające w tym zakresie materiały z terenu są podstawą dla wystąpień Związku u właściwych czynników. Jednak wiele spraw dotyczących płac daje się niejednokrotnie załatwić pozytywnie przez interwencję terenowych ogniw Związku jako najlepiej zorientowanych w miejscowych warunkach i sytuacji. Dla skutecznego działania wskazana jest wspólna akcja obu naszych organizacji w terenie.

Wyjaśniono wzajemnie stanowisko Związku i Stowarzyszenia w stosunku do zagadnień bieżących: zmiany tabeli płac, sprawy materialnej odpowiedzialności bibliotekarzy za księgozbiór oraz rozciągnięcia przepisów o bibliotekarzach dyplomowanych na niektóre biblioteki resortu kultury.

Omówiono wysunięty przez Okręgi projekt udostępniania bibliotekarzom wczasów w zamian za ich pracę w bibliotece wczasowej. Kol. Malinowski podjął się przedstawienia tej sprawy w dyrekcji Funduszu Wczasów Pracowniczych.

Sprawę projektu Stowarzyszenia organizowania międzyzwiązkowych rad zakładowych, które umożliwiłyby pracującym samotnie w rozproszeniu bibliotekarzom właściwą opiekę związkową, postanowiono odłożyć do czasu zebrania dokładniejszych informacji oraz konsultacji z CRZZ.

W wyniku narady postanowiono utrzymywać bliższe kontakty w celu obustronnej informacji i porozumienia oraz postanowiono wzajemnie konsultować się przy opiniowaniu spraw wchodzących w zakres działalności Stowarzyszenia i Związku.

W dniach 26-27 kwietnia 1965 r. odbyła się w Szczecinie Sesja problemowa zorganizowana przez Bibliotekę Główną Politechniki Szczecińskiej. Jej wynikiem było podjęcie uchwały w sprawie utworzenia stałej Komisji koordynacyjnej do spraw bibliotek politechnicznych. Prezydium Komisji stanowią: kol. kol. M. Wielopolska (przewodn.), B. Mielcarzewicz (wiceprzewodn.) oraz J. Czerni (sekretarz). W konferencji szczecińskiej z ramienia Stowarzyszenia wziął udział wiceprzewodniczący Prezydium kol. E. Assbury.

W związku z przypadającym na rok 1967 jubileuszem 50-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich zespół pod kierownictwem kol. M. Dembowskiej (kol. kol. H. Chamera, J. Cygańska, E. Pawlikowska) przygotował ramowy projekt programu obchodu, który przewiduje:

1. Zorganizowanie VI Ogólnopolskiego Zjazdu Bibliotekarzy w Warszawie z udziałem gości zagranicznych. Główny referat na Zjeździe powinien omówić rolę SBP w rozwoju bibliotek i kształtowaniu zawodu bibliotekarskiego.

2. Opublikowanie wydawnictw okolicznościowych, jak:

- a) Informator o SBP (chronologia dziejów, działalność poszczególnych okręgów, sylwetki aktywistów, bibliografia dotycząca SBP, udział w pracach IFLA itp.).
 - b) Specjalne numery jubileuszowe czasopism SBP.
 - c) Monografie *Przeglądu Bibliotecznego* i *Bibliotekarza* oraz bibliografie ich zawartości.
 - d) Druki bibliofilskie (w porozumieniu z Towarzystwem Miłośników Książki).
 - e) Album bibliotek polskich.
 - f) Prace o działalności niektórych agend naszej organizacji, np. szkic o Poradni Bibliotecznej.
3. Odznaczenia państwowe dla długoletnich aktywistów SBP.
 4. Ustanowienie odznaki honorowej SBP.
 5. Ustanowienie stałej nagrody za prace w dziedzinie bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa.

Uroczystości centralne powinny być uzupełnione przez obchody w Okręgach zorganizowane przez ich Zarządy.

Prezydium przesłało do Sekretariatu Obchodów Dni Oświaty, Książki i Prasy program organizowanych z tej okazji imprez. Program został opracowany na podstawie materiałów nadesłanych przez Zarządy Okręgów i m. in. obejmował:

- a) Sesje i odczyty naukowe (jak sesja z okazji 60-lecia założenia Biblioteki Publicznej Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego im. Mickiewicza w Krakowie),
- b) Zjazdy przedstawicieli Kół Przyjaciół Bibliotek (Bydgoszcz i Zielona Góra) i absolwentów Wojew. Punktu Konsultacyjnego POKKB (Bydgoszcz),
- c) Uroczyste spotkania bibliotekarzy w poszczególnych Okręgach,
- d) Spotkania z redakcjami wydawnictw (w Opolu, Koszalinie, Zielonej Górze) podjęte z inicjatywy i przy pomocy Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Książki, Prasy i Radia,
- e) Opracowanie jednodniówki poświęconej osiągnięciom bibliotekarstwa i księgarstwa na terenie Opolszczyzny (wspólnie ze Stowarzyszeniem Księgarzy Polskich i TRZZ),
- f) Przygotowanie specjalnych artykułów do miesięczników fachowych uwzględniających tematykę głównych założeń programowych „Dni”,
- g) Udział Stowarzyszenia w kiermaszu książkowym w Warszawie.

Z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy Prezydium wystąpiło do Ministerstwa Kultury i Sztuki z wnioskami o odznaczenia dla zasłużonych i wieloletnich aktywistów Stowarzyszenia. Rada Państwa przyznała Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski kol. Ewie Pawlikowskiej, redaktorce *Bibliotekarza* i wieloletniemu członkowi Prezydium Zarządu Głównego, a Minister Kultury i Sztuki nadał odznakę Zasłużonego Działacza Kultury kol. kol. B. Horodyskiemu, Wł. Borkowskiej, R. Fleszarowej i H. Handelsman.

Inna inicjatywa Stowarzyszenia też uwieńczona została pomyślnym rezultatem. Na uroczystym spotkaniu z okazji Dnia Działacza Kultury, zorganizowanym przez Prezydium Stołecznej Rady Narodowej, Przewodniczący Rady Janusz Zarzycki wręczył Złote i Srebrne Odznaki Honorowe „Za zasługi dla Warszawy” 14 osobom, głównie bibliotekarzom, którzy po Powstaniu Warszawskim działając w ramach Komisji Zabezpieczenia Mienia Kulturalnego Warszawy ratowali księgo-

zbiory bibliotek warszawskich. Odnaczenia otrzymali: kol. kol. E. Assbury, W. Dąbrowski, M. Dembowska, H. Drzażdżyńska, A. Gryczowa, Cz. Gutry, S. Herbst, J. Kossonoga, I. Łodyńska, M. Łodyński, J. Piasecki, R. Przelaskowski, K. Świerkowski, M. Toporowski.

DZIAŁALNOŚĆ SEKCJI, KOMISJI I REFERATÓW

Praca Sekcji Bibliotek Naukowych w dalszym ciągu koncentrowała się na problemach statusu prawnego bibliotekarza dyplomowanego w związku z nowelizacją wspomnianych na wstępie ustaw. Sekcja ściśle współpracowała z Prezydium, przygotowując szereg wniosków i dezyderatów, które zostały przekazane Komisji Sejmowej.

Sekcja Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych opracowała memoriał, który ma być złożony na ręce Ministra Oświaty.

Przewodnicząca Sekcji Bibliotek Powszechnych kol. Jadwiga Czarnecka uczestniczyła w naradach organizowanych przez Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek. Przedmiotem zebrań były:

1. zasady oceny wyników współzawodnictwa bibliotek,
2. zasady przyjęte jako podstawy projektowanej regulacji płac w nowej tabeli uposażeń pracowników bibliotek powszechnych,
3. nowelizacja przepisów o ewidencji wartości zbiorów bibliotecznych.

Sekcja Bibliotek Muzycznych przystąpiła do prac nad organizacją Ogólnopolskiej Konferencji bibliotekarzy muzycznych w Katowicach, która ma się odbyć w dn. 27-29 IX 1965 r.

Na program konferencji złożą się wybrane problemy dotyczące warsztatu pracy bibliotek muzycznych oraz zagadnienia związane z historią wydawnictw muzycznych. Przewidziane są też referaty z zakresu bibliotekoznawstwa i muzykologii.

Zgłoszono już następujące tematy:

1. Stefan Burhardt (Bibl. Uniw., Toruń): *System szeregowania kart w katalogu alfabetycznym nut*;
2. Władysław Horodyński (Bibl. Jagiellońska): *Ustalenie chronologii wydawnictw muzycznych*;
3. Krzysztof Mazur (Bibl. PWSM, Warszawa): *Polskie drukarstwo muzyczne w latach między Powstaniem Listopadowym a I wojną światową*;
4. Janina Mendysowa (Bibl. Uniw., Warszawa): *Współpraca międzynarodowa w zakresie bibliografii źródeł muzycznych* (tytuł prowizoryczny);
5. Kornel Michałowski (Bibl. Uniw., Poznań): *Uwagi o bibliografii muzycznej w Polsce*;
6. Karol Musioł (Bibl. PWSM, Katowice): *Katalogi specjalne w bibliotece muzycznej*;
7. Maria Prokopowicz (Bibl. Narodowa): *Wydawcy i księgarze muzycni w Warszawie w latach 1800-1831*;
8. Bożena Zielińska (Szczecin): *Opracowanie rzeczowe płytoteki*.

W dniu 14 maja 1965 r. odbyło się w Łodzi pierwsze zorganizowane przez Sekcję spotkanie bibliotekarzy bibliotek muzycznych. W zebraniu wzięli udział przedstawiciele bibliotek PWSM oraz działów muzycznych bibliotek uniwersyteckich i Biblioteki Narodowej. Uczestnicy wysłuchali referatu kol. Prokopowicz pt. *Międzynarodowe Stowarzyszenia Bibliotekarzy Muzycznych*, omówili szereg spraw związanych z organizacją Konferencji w Katowicach oraz zwiedzili wystawę muzykaliów ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

Aktywny i stosunkowo liczny udział bibliotekarzy tej specjalności w podejmowanych dotychczas pracach Sekcji jest wyraźnym dowodem słuszności powołania Sekcji Bibliotek Muzycznych przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia.

Sekcja Bibliotek Fachowych opiniowała następujące projekty opracowane przez CIINTE:

1. program zaocznego kursu korespondencyjnego w zakresie informacji technicznej i ekonomicznej,

2. wnioski programowe w zakresie problematyki bibliotek fachowych dla Państwowego Ośrodka Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie oraz Państwowego Studium Kulturalno-Oświatowego i Bibliotekarskiego we Wrocławiu i Łodzi,

3. wytyczne w sprawie wyłączenia druków zbędnych z bibliotek fachowych ośrodków informacji oraz bibliotek fachowych w zakładach pracy,

4. Skrypt Anny Lech pt. *Biblioteka fachowa i jej organizacja*.

W celu zorientowania się w obecnym stanie organizacji i działalności bibliotek fachowych w zakładach pracy Sekcja opracowała szereg wersji ankiety, która po ostatecznym zaakceptowaniu będzie rozesłana do zakładów pracy. Wnioski, opracowane na podstawie materiałów zebranych tą drogą, posłużą jako dane wyjściowe do opracowania postulatów w tej dziedzinie i przedłożenia ich odpowiednim władzom.

- Projektowane przez Komisję Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek seminarium poświęcone budownictwu małych i średnich bibliotek zostało odłożone, ponieważ Biblioteka Narodowa w październiku 1965 r. ma na ten sam temat zorganizować konferencję specjalistów z krajów socjalistycznych. Członkowie Prezydium Komisji na zaproszenie Biblioteki Narodowej weszli do komitetu organizacyjnego konferencji, biorąc udział w naradach w celu omówienia spraw organizacyjnych i programowych.

Komisja była konsultowana w zakresie programu pracy organizowanego przy Bibliotece Narodowej ośrodka do spraw racjonalizacji pracy bibliotecznej obejmującego również problemy budownictwa i wyposażenia bibliotek.

Realizując postulat wysunięte na Zjeździe w Koszalinie, Komisja podjęła prace nad zagadnieniami związanymi z konserwacją zbiorów bibliotecznych: 1. wysłano pismo do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z prośbą o rozpatrzenie możliwości zorganizowania laboratorium, które zajęłoby się zabezpieczeniem zniszczonych zbiorów oraz opracowaniem odpowiednich metod konserwacji książek, 2. zaplanowano specjalne zebranie Komisji z referatem znanej specjalistki w zakresie konserwacji zbiorów mgr inż. M. Husarskiej, 3. wysłano do Okręgów wiadomość o możliwościach zamówienia komór próżniowych do dezynsekcji zbiorów.

Zakreślony plan pracy Komisji do Spraw Katalogowania Alfabetycznego jest systematycznie realizowany. W okresie sprawozdawczym zespół Komisji odbył 8 zebrań, na których omówiono kolejne zagadnienia opracowania alfabetycznego zbiorów dotyczące: 1. wyboru hasła (przygotowane przez kol. kol. Z. Czaykowską i A. Gawinową); 2. formy hasła autorskiego i tytułowego (opracowane przez kol. kol. J. Czarnecką, I. Gawinkową i H. Ilmurzyńską).

Komisja Statystyczna w okresie sprawozdawczym (w składzie kol. kol. J. Cygańska, J. Czarnecka, M. Czarnowska, A. Łuczyńska, J. Morsztynkiewiczowa, T. Zarzębski i W. Żukowska) powróciła do przerwanych w 1961 r. prac nad zagadnieniami statystyki bibliotecznej:

1. Zwrócono się do Komisji Wydawniczej z prośbą o wstawienie do planu wydawniczego na rok 1966 poradnika pod roboczym tytułem *Statystyka dla bibliotekarzy*.

2. Zorganizowano zebranie Komisji dla omówienia referowanego przez kol. T. Zarzębskiego projektu publikacji poświęconej bibliotekom w XX-leciu PRL. W zebraniu poza członkami zespołu wzięli udział przedstawiciel GUS nac. Ka-

niewski oraz kol. kol. E. Białkowska, St. Draczko i B. Horodyski. Przewidziane są dalsze narady i konsultacje w tej sprawie.

3. Postanowiono rozpatrzyć dotychczas stosowane formularze statystyki bibliotecznej GUS i porównać je z postulatami Komisji z września 1961 r.

W związku z uchwałą Zgromadzenia Ogólnego UNESCO dotyczącą normalizacji statystyki wydawnictw, Komisja na zebraniu w dniu 14 maja 1965 r. postanowiła, że po wyjaśnieniu niektórych problemów należy przystąpić do stosowania w polskiej statystyce wydawniczej zaleceń UNESCO. Przy wprowadzaniu zaleceń dotyczących notowania statystycznego roczników i atlasów geograficznych, wymagających zmian w dotychczasowej naszej praktyce, Komisja Statystyczna opowiedziała się za oddzielnym opracowywaniem tych dwóch grup przynajmniej przez 2 lata.

Działalność Komisji do spraw współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów koncentruje się już od dłuższego czasu na opracowywaniu koncepcji i planu specjalizacji bibliotek.

Po przyjęciu przygotowywanych przez kol. B. Swiderskiego głównych założeń planu specjalizacji i organizacji pracy w tym zakresie Komisja postanowiła urządzić w drugiej połowie czerwca 1965 r. ogólnokrajową konferencję przedstawicieli bibliotek tzw. „wiodących”. Ponadto w ramach prac Komisji przygotowuje się do publikacji materiały zawierające analizę bieżących czasopism zagranicznych, napływających do bibliotek polskich.

W okresie sprawozdawczym Komisja Wydawnicza odbyła 1 posiedzenie (dn. 8 IV 1965) poświęcone ustalaniu planu tematycznego wydawnictw zwartych na r. 1966 i omówieniu stanu bieżącego produkcji.

Komisja Wydawnicza po rozpatrzeniu wniosków nadesłanych przez Okręgi SBP, niektóre biblioteki oraz przez zainteresowanych autorów postanowiła wstawić do planu na r. 1966 i 1967:

a) 3 pozycje stałe (*Informator Bibliotekarza i Księgarza* na r. 1967, *Literatura piękna 1965* oraz *Literatura piękna dla dzieci i młodzieży 1965*),

b) 2 wznowienia (*Baśń w literaturze i w życiu dziecka* S. Wortman oraz *Bibliografia dla wszystkich* J. Korpały),

c) 9 nowych pozycji oraz 3 pozycje zgłaszane do planu 1964, które nie zostały dostarczone wydawnictwu.

Ze względu na zbyt specjalistyczny charakter postanowiono zrezygnować z 5 zgłoszonych propozycji.

Pozostałe wnioski tematyczne, zgłoszone przez Okręgi i biblioteki bez wskazania nazwisk ewentualnych autorów, postanowiono udostępnić — w celu odpowiedniego wykorzystania — przyszłemu autorowi referatu na przygotowywaną konferencję w sprawie potrzeb i stanu wydawnictw bibliotekarskich.

Komisja Centralnych Katalogów zorganizowała naradę poświęconą aktualnym problemom centralnego katalogu książek zagranicznych. Narada odbyła się 17 maja 1965 r. przy udziale około 60 osób z bibliotecznych ośrodków informacyjnych oraz przedstawicieli zainteresowanych resortów i instytucji. Celem zebrania było wszechstronne przedyskutowanie zagadnienia najbardziej właściwej formy centralnego katalogu książek zagranicznych wpływających bieżąco do bibliotek. Tezy przygotowane przez kol. B. Swiderskiego (wcześniej rozesłane uczestnikom narady) dały krótką informację o stanie obecnym katalogu, jego krytykę oraz przedstawienie prób rozwiązania tego zagadnienia. Większość dyskutantów opowiedziała się za publikowaniem katalogu ze względu na jego poważną wartość

informacyjną. Postulowano jednak konieczność wprowadzenia pewnych zmian i usprawnień, jak np. zwiększenie częstotliwości, terminowości wydawania i liczby serii, zastosowania różnego typu indeksów (m. in. indeksów kumulowanych), usprawnienia organizacji wpływu kart z bibliotek, aktualizacji kartoteki alfabetycznej.

DZIAŁALNOŚĆ OKRĘGÓW SBP W DRUGIM POŁROCZU 1964 R. *

Dane liczbowe zawarte w sprawozdaniach Okręgów wykazują na dzień 31 XII 1964 r. 8 229¹ członków, a więc niewielki wzrost w stosunku do liczby 8 164 członków wykazanych w sprawozdaniu za I półrocze.

W skali porównawczej pierwsze miejsce pod względem liczby członków zajął tym razem Okręg Katowicki (775 członków), po nim następują: Okręg Stołeczny (772 członków) i Kraków (687) członków).

Najmniejszymi liczbowo okręgami są: Poznań-miasto (150 członków) i Wrocław-miasto (157 członków). Okręg Olsztyński zwiększył znacznie liczbę członków (z 151 do 264).

We wszystkich Okręgach odbyły się zebrania plenarne zarządów i po kilka zebrań prezydiów zarządów. Tematem zebrań były sprawy bieżące związane z działalnością Okręgów, weryfikacja i akcja werbowania nowych członków, pomoc dla oddziałów, zagadnienia organizacyjne. W wielu Okręgach dużo uwagi poświęcono pracy kolporterów wydawnictw Stowarzyszenia i organizacji prenumeraty czasopism zawodowych na nowych warunkach.

Zebranie sprawozdawczo-wyborcze odbyło się tylko jedno — w Okręgu Katowickim.

Wśród prac organizacyjnych na pierwsze miejsce wysuwa się w dalszym ciągu praca nad ożywieniem działalności oddziałów. Szczególnie dużo wysiłku i energii poświęcili tej sprawie Okręgi: Gdańsk, Bydgoszcz, Katowice, Kraków, Olsztyn, Szczecin i Warszawa-województwo. Organizowano prelekcje i odczyty popularno-naukowe, imprezy o charakterze kulturalno-towarzyskim, wycieczki częściowo turystyczno-krajoznawcze, głównie jednak mające na celu zacieśnienie kontaktów zawodowych i wymianę doświadczeń oraz szkolenie.

Drugim kierunkiem działalności Okręgów w okresie sprawozdawczym była praca nad pozyskaniem nowych członków dla Stowarzyszenia wśród bibliotekarzy dotychczas niezrzeszonych. Wymienić tu należy przede wszystkim Okręgi: Bydgoszcz, Kraków, Lublin, Łódź, Olsztyn i Wrocław.

Kilka Okręgów zorganizowało krótkofalowe akcje szkoleniowe, a mianowicie: Okręg Łódź-miasto zorganizował 4 konferencje szkoleniowe dla bibliotekarzy bibliotek fachowych, Poznań-województwo — 3-dniowe seminarium w Jarocinie dla uczestników VI Kursu POKKB, Koszalin — 13 kursokonferencji dla nauczycieli prowadzących biblioteki szkolne w szkołach podstawowych, Warszawa-województwo — 3 wycieczki szkoleniowe (m. in. do Francuskiego Ośrodka Dokumentacji N—T). Okręg Zielona Góra rozwijał wśród swoich członków ruch samokształceniowy.

Prawie wszystkie Okręgi wzięły czynny udział w konkursach p. n. „Najlepiej pracujące koło przyjaciół biblioteki” i „Biblioteka w środowisku”. Okręg Katowicki zorganizował w Chorzowie wojewódzką konferencję kół przyjaciół bibliotek, która okazała się bardzo poważną imprezą kulturalną, a Okręg Zielona Góra podjął na własną rękę akcję organizowania kół przyjaciół biblioteki.

* Opracowała kol. Józefa Kornecka.

¹ Dane liczbowe Rzeszowa i Zielonej Góry z poprzednich okresów.

Niektóre Okręgi wzięły aktywny udział w dniach Książki Technicznej.

Dużym powodzeniem cieszy się we wszystkich Okręgach rozwijająca się coraz bardziej akcja wycieczkowa, wykraczająca nawet poza granice kraju (np. do Czechosłowacji). Okręgi: Białystok, Katowice, Kielce, Lublin, Łódź-województwo, Olsztyn, Poznań-miasto, Rzeszów, Szczecin, Wrocław-miasto i Warszawa-województwo organizowały wycieczki własnych członków i podejmowały wzajemnie u siebie wycieczki z innych Okręgów i miast.

W okresie sprawozdawczym Okręgi rozwinęły bardzo intensywną propagandę czasopism zawodowych i wydawnictw SBP. Wszystkie Okręgi informowały pisemnie zarówno swoich członków jak i biblioteki o nowych warunkach prenumeraty czasopism zawodowych.

Sekcje, referaty, zespoły działały we wszystkich Okręgach w różnym stopniu aktywności. Wśród nowych, ciekawie zapowiadających się inicjatyw drugiego półrocza 1964 r. wymienić należy: Zespół pamiętnikarsko-historyczny w Okręgu Stołecznym, Sekcję bibliotek wojskowych w Warszawie i w Bydgoszczy, Punkt poradnictwa zawodowego we Wrocławiu, Zespół bibliotekarzy bibliotek muzycznych w Łodzi.

Tematyka zebrań i referatów była różnorodna, bogata i interesująca. W przeważającej mierze dotyczyła zagadnień zawodowych, ale obejmowała i dziedziny pokrewne, jak księgarstwo, drukarstwo i literaturę. Z ciekawszych referatów wymienić można: 1. *Wpływ lektur na postępowanie młodzieży* — dr K. Czarniecki (Katowice); 2. *Książka w pionącej Warszawie* — doc. K. Swierkowski (Warszawa); 3. *Biblioteka Jagiellońska przeszłość i teraźniejszość* — dr J. Baumgart (Kraków); 4. *Biblioteki naukowe w Szczecinie w XVI i XVII wieku* — doc. dr Stanisław Schwann (Szczecin); 5. *Biblioteki wojskowe, ich organizacja, zasady pracy i zadania* (Warszawa); 6. *Problemy racjonalizacji pracy w bibliotekach* — J. Filipkowska-Szemplińska (Warszawa); 7. *Historia drukarstwa kieleckiego* — Z. Nosal (Kielce); 8. *Ruch wydawniczy w podziemiu w latach 1944-1945* — W. Bartoszewski (Poznań).

Dużą grupę referatów stanowiły sprawozdania z podróży zagranicznych, a mianowicie: 1. Biblioteki publiczne w Holandii — mgr E. Hatko (Katowice); 2. Biblioteki NRD — Zofia Wcisło i J. Pirożyński (Kraków); 3. Biblioteki w NRF — mgr M. Kuna (Lublin); 4. Biblioteki dziecięce w Danii — L. Pawlaczyk (Poznań); 5. Wrażenie z podróży do Włoch i Maroka — Stanisław Badoń (Szczecin) i Maria Szymańska (Poznań).

Ponadto Władysław Piasecki złożył w Krakowie sprawozdanie z Międzynarodowego Zjazdu poświęconego budownictwu bibliotecznemu, a prof. H. Więckowska w Łodzi sprawozdanie z XXX Sesji IFLA.

Z akcji o charakterze specjalnym wymienić należy imprezy kulturalno-oświatowe zorganizowane przy udziale Okręgu w Zielonej Górze dla uczczenia 20-lecia PRL i 20-lecia powrotu Ziemi Lubuskiej do Macierzy.

W zakresie prac naukowych 4 Okręgi: Białystok, Łódź-miasto, Szczecin i Wrocław-miasto kontynuowały prace nad katalogiem centralnym czasopism na terenie swojego miasta. Okręg Białystok prowadził nadal pracę nad bibliografią regionalną oraz — wspólnie z Biblioteką Akademii Medycznej — nad słownikiem biograficznym lekarzy białostockich. Okręg Stołeczny pracuje nad problematyką postępu technicznego w bibliotekach, co znalazło swój wyraz w artykule J. Filipkowskiej-Szemplińskiej w *Bibliotekarzu*. Okręg Szczeciński wydaje w dalszym ciągu pismo regionalne pt. *Bibliotekarz Zachodnio-Pomorski* (ukazał się nr 10).

Najpomyślniej układa się współpraca Okręgów ze Związkiem Zawodowym Pracowników Kultury i Sztuki. Poza tym Okręgi współpracują aktywnie z terenowymi instytucjami i towarzystwami kulturalno-oświatowymi, np. Okręg Szczeciński ze Szczecińskim Towarzystwem Naukowym i Szczecińskim Towarzystwem Kultury, Okręg Wrocławski z Wojewódzką Komisją Upowszechniania Książki i Prasy Technicznej. Kontakty i współpraca z władzami administracyjnymi we wszystkich Okręgach układa się pomyślnie.

Niektóre Okręgi mają pewne osiągnięcia w zakresie spraw bytowych, stypendiów i odznaczeń. Okręg Koszaliński uzyskał od władz administracyjnych 35 dodatków specjalnych w wysokości od 15% do 30% uposażenia zasadniczego dla długoletnich i dobrze pracujących bibliotekarzy. Tenże Okręg przy pomocy dotacji Zarządu Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki ufundował 6 stypendiów w wysokości od 300 do 500 zł dla bibliotekarzy przebywających na kursie w Jarocinie. Okręg Poznań-miasto ufundował 1 stypendium w wysokości 210 zł dla uczestnika w międzywojewódzkim kursie bibliotecznej służby informacyjnej.

Kilka Okręgów wystąpiło o odznaczenia dla zasłużonych bibliotekarzy, przy czym część wniosków została przez władze uwzględniona.

Prawie wszystkie Okręgi postulują konieczność znalezienia bardziej atrakcyjnych form pracy oraz odpowiednich środków finansowych na cele organizacyjne.

Istnieją nadal trudności z włączeniem do życia organizacyjnego pewnych grup bibliotekarzy (np. w Katowicach — bibliotekarzy bibliotek fachowych, w Opolu — bibliotekarzy Biblioteki WSP). Niektóre Okręgi domagają się większej samodzielności dla sekcji i referatów. Odczuwa się również potrzebę ściślejszej współpracy i kontaktów z członkami Zarządu Głównego.

Dane liczbowe nadesłane przez Okręgi wykazują, że w Stowarzyszeniu istnieje i działa ok. 171 Oddziałów. 4 Okręgi (Łódź-województwo, Opole, Rzeszów i Zielona Góra) nie podały liczby oddziałów.

Poniższa charakterystyka działalności oddziałów jest raczej wrywkowa, opiera się bowiem na obszerniejszych sprawozdaniach tylko 6 Okręgów (Bydgoszcz, Koszalin, Kraków, Olsztyn, Szczecin i Warszawa-województwo). Nie mniej przeto rzuca ona światło na kierunki działalności, osiągnięcia i trudności pracy oddziałów i w pewnym sensie może mieć znaczenie ogólniejsze, orientujące w aktualnym stanie organizacyjnym oddziałów we wszystkich Okręgach.

W Okręgu Bydgoskim większość oddziałów jest ciągle w stadium organizacyjnym. Ale działalność takich oddziałów, jak Toruń, Włocławek, Inowrocław, Grudziądz, w których znajdują się bibliotekarze różnych typów bibliotek, jest systematyczna, żywa i aktywna. Zarządy oddziałów organizują prelekcje wybitnych bibliotekarzy z innych miast (m. in. doc. K. Swierkowskiego i dr Józefa Korpały), spotkania z pisarzami, działaczami i naukowcami oraz wycieczki i seminaria wyjazdowe (Trójmiasto, Kórnik, Kalisz). Na dni Oświaty i Dni Książki Technicznej zorganizowano okolicznościowe wystawy. Poza tym niektóre oddziały współpracują aktywnie z instytucjami i towarzystwami kulturalno-oświatowymi działającymi na terenie województwa (np. oddział w Grudziądzu współpracuje czynnie z Kujawsko-Pomorskim Towarzystwem Kulturalnym). Pozostałe oddziały (m. in. w Sępólnie, Chełmży i Wyrzysku) nie wykazują szerszej działalności własnej, ale biorą dość aktywny udział oddziału w życiu kulturalnym swoich środowisk.

Liczba członków w oddziałach waha się od 15 (Radziejów) do 104 (Toruń) i 95 (Bydgoszcz).

W Okręgu Koszalińskim działa 13 oddziałów w powiatowych i miejskich bibliotekach publicznych. Liczba członków waha się od 14 (Białogard) do 70 (Koszalin) i 65 (Słupsk). Członkami są głównie bibliotekarze bibliotek publicznych.

W Słupsku, Koszalinie i Białogardzie istnieją: sekcja bibliotek publicznych z podsekcją bibliotek wiejskich i sekcja bibliotek szkolnych.

Działalność oddziałów idzie w dwu kierunkach: organizowania wraz z innymi instytucjami imprez o charakterze kulturalno-oświatowym na własnym terenie oraz czynne włączanie się w akcje szkoleniowe organizowane przez powiatowe i miejskie biblioteki publiczne i prowadzenie szkolenia wewnątrzzakładowego. Ponadto zarządy oddziałów organizowały prelekcje o różnorodnej tematyce, spotkania z pisarzami ziemi koszalińskiej i podejmowały doraźne akcje okolicznościowe w związku z rocznicami kulturalnymi.

W okręgu Krakowskim działa 6 oddziałów, z których każdy skupia bibliotekarzy z kilku powiatów. Zbyt duże odległości i znaczne rozproszenie członków w terenie powoduje pewne trudności w życiu organizacyjnym oddziałów.

Liczba członków w oddziałach, przeważnie bibliotekarzy bibliotek publicznych, waha się od dwudziestu kilku do 131 (Wadowice); największy oddział krakowski ma 279 członków.

W oddziałach istnieją po 2-3 sekcje, które wypracowują dopiero metody pracy.

Oddziały zajmują się głównie szkoleniem w formie akcji wzajemnej wymiany doświadczeń i konsultacji, organizowania zebrań dyskusyjnych, spotkań z autorami i redaktorami czasopism oraz działaczami społecznymi.

W Okręgu Szczecińskim są 3 oddziały obejmujące również po kilka powiatów. Oddziały podobnie jak i w Okręgu Krakowskim zajmują się przede wszystkim szkoleniem. Oddział Kamień Pomorski zorganizował 2 seminaria wyjazdowe dla bibliotekarzy bibliotek publicznych małomiejskich i gromadzkich. Ponadto zarządy oddziałów współpracują z regionalnymi towarzystwami kulturalnymi.

Okręg Warszawski liczy 22 oddziały i 477 członków, rekrutujących się głównie z bibliotekarzy bibliotek publicznych. Z tego względu sekcje i referaty nie rozwijają działalności. Oddziały włączyły się w ogólnopolską akcję rozwijania czytelnictwa („Złoty kłós” i inne konkursy). Zajmują się także współzawodnictwem bibliotek i współpracą między bibliotekami publicznymi i związkowymi w zakresie doskonalenia kadr oraz urządzaniem wspólnych imprez kulturalno-oświatowych. Poza tym zarządy powiatowe współdziałają z bibliotekami w organizowaniu pracy oświatowej i inicjowaniu spotkań z pisarzami i naukowcami, w prowadzeniu konkursów czytelniczych.

Podstawową trudnością organizacyjną jest rozproszenie członków i bibliotekarzy na terenie całego województwa.

PROTOKOŁ

POSIEDZENIA PLENARNEGO ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

w dniu 12 czerwca 1965 r. w Krakowie

Posiedzenie otworzył Wiceprzewodniczący kol. E. Assbury witając przedstawicieli: Ministerstwa Kultury i Sztuki — kol. St. Bzdęę, Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego — kol. St. Draczkę, dyrektora Biblioteki Narodowej — kol. W. Stan-kiewicza oraz przewodniczącą Sekcji Bibliotekarskiej Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki — kol. F. Bursową. W imieniu Okręgu Krakowskiego SBP i Miejskiej Biblioteki Publicznej powitał zebranych kol. J. Korpała.

Dłuższe przemówienie poświęcone pamięci zmarłego dnia 24 maja 1965 przewodniczącego Bogdana Horodyskiego wygłosił kol. E. Assbury¹, Sekretarz Generalny kol. J. Cygańska odczytała depesze kondolencyjne od bratnich stowarzyszeń i od IFLA. W późniejszej dyskusji wielokrotnie wracało nazwisko zmarłego Przewodniczącego SBP jako osobistości wiążącej w doskonały sposób Stowarzyszenie z centralną biblioteką państwa, Biblioteką Narodową (kol. Stankiewicz), jako niezastąpionego redaktora *Przeglądu Bibliotecznego* (kol. Daszkowski).

Na wstępie uczczono również pamięć zmarłych w okresie sprawozdawczym bibliotekarzy: kol. kol. Golianowej, Millerowej i Zarańskiego.

Zaproponowany przez Przewodniczącego porządek obrad został przyjęty jak następuje:

1. Przyjęcie protokołu posiedzenia plenarnego w dniu 29 I 1965 r.²,
2. Sprawozdanie z pracy Prezydium Zarządu Głównego SBP,
3. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej,
4. Program jubileuszu 50-lecia SBP,
5. Sprawy organizacyjne,
6. Dyskusja,
7. Informacja o udziale Stowarzyszenia w akcji przedwyborczej,
8. Sprawy bieżące,
9. Wolne wnioski.

Protokół posiedzenia w dniu 29 I 1965 r. został przez zebranych zaaprobowany.

Następnie Sekretarz Generalny kol. J. Cygańska zreferowała główne punkty rozesłanego uprzednio wszystkim sprawozdania Prezydium za okres 5 miesięcy, podkreślając, że działalnością tą kierował Bogdan Horodyski, który do końca życia brał czynny udział w pracach Prezydium³. Zebrani otrzymali również sprawozdanie z działalności Okręgów przez kol. J. Kornecką⁴.

Z kolei kol. E. Pawlikowska, Zast. Skarbnika, złożyła sprawozdanie finansowe za okres od 1 I do 30 IV 1965 r. Sprawozdanie z wykonania dochodów i wydatków w 1964 r. oraz skrócony bilans na dzień 31 grudnia 1964 r. przedstawił Przewodniczący Komisji Rewizyjnej kol. W. Dąbrowski.

Sprawozdanie Referatu Wydawniczego poinformowało, że w okresie od 1 I do 15 V 1965 wydano 4 pozycje o łącznej objętości 41,25 ark. druku (46,4 ark. wydawniczych) i nakładzie 18 900 egz. Są to: 1. *Księgozbiór podręczny biblioteki gromadzkiej*; 2. *Księgozbiór podręczny biblioteki miejskiej oraz powiatowej i miejskiej*; 3. *Literatura piękna 1963. Adnotowany rocznik bibliograficzny*; 4. J. Makaruk: *Książka na wsi. Czytelnicy mówią*.

W produkcji drukarskiej znajduje się dalszych 9 prac, z czego 5 jest już w stadium końcowym.

W przygotowaniu redakcyjnym do druku są dwie prace, a maszynopisy dwu dalszych mają wkrótce wypłynąć. Pięć prac z planu 1965 r., których opracowanie autorskie opóźniło się, trzeba będzie przesunąć do planu 1966 r.

Wartość rewanentów wydawnictw zwartych zmalała, mimo ukazania się 4 nowych pozycji, z 1 526 357 zł na 1 I do 1 474 045 zł na 30 IV 1965 r.

W ramach prac nad przygotowaniem planu wydawniczego na 1966 r. odbyło się

¹ Druk. w niniejszym numerze na s. 129-130 (przyp. Red.).

² Druk. w *Przeglądzie Bibliotecznym* R. 33 : 1965 z. 2 s. 120-124 (przyp. Red.).

³ Druk. w niniejszym numerze na s. 175-183 (przyp. Red.).

⁴ Druk. na s. 183-186 (przyp. Red.).

w dniu 8 kwietnia 1965 posiedzenie Komisji Wydawniczej. Rozpatrywano wnioski nadesłane przez Zarządy Okręgów SBP (Poznań-miasto, Kraków, Kielce, Gdańsk, Zielona Góra, Lublin), przez Komisje Zarządu Głównego (Statystyczną oraz do Spraw Współpracy Bibliotek), przez dyrekcje niektórych większych bibliotek (Bibl. Narodowa i Inst. Bibliograficzny oraz Instytut Książki i Czytelnictwa, Bibl. Uniw. w Łodzi, Bibl. Miejskie w Krakowie, w Elblągu, im. Raczyńskich w Poznaniu, Bibl. Wojewódzka w Toruniu) oraz przez członków indywidualnych. Po posiedzeniu Komisji wpłynęły jeszcze do Referatu Wydawniczego dalsze 4 wnioski.

W wykonaniu postanowień Komisji Wydawniczej Referat przesłał do Departamentu Wydawnictw Ministerstwa Kultury i Sztuki plan wydawniczy na rok 1966 zawierający 12 pozycji. Zwrócono się również o zezwolenie na zawarcie umów autorskich na 4 prace, które jednak będą mogły wejść dopiero do planu 1967 r.

Prenumerata i nakłady czasopism SBP w roku 1966 kształtują się następująco:

Prenumerata				
	pełnopłatna	ulgowa	razem	Nakład
<i>Poradnik Bibliotekarza</i>	8 479	336	8 815	9 300
<i>Bibliotekarz</i>	4 412	356	4 768	5 100
<i>Przegląd Biblioteczny</i>	1 202	285	1 487	1 800

Do dnia 15 maja 1965 r. ukazały się po trzy numery *Poradnika Bibliotekarza* i *Bibliotekarza* za rok 1965 oraz ostatni zeszyt *Przeglądu Bibliotecznego* za rok 1964. Niestety w dalszym ciągu z powodu trudności z drukiem wszystkie czasopisma wychodzą z opóźnieniem. Redakcje miesięczników mają jednak w produkcji drukarskiej po 3 dalsze numery, redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* 2 numery rocznika 1965.

W związku z projektem obchodów 50-lecia SBP kol. J. Cygańska w imieniu nieobecnej kol. M. Dembowskiej poinformowała, że zgłoszono dodatkowo propozycję połączenia tego jubileuszu z 200 rocznicą istnienia bibliotek wojaskowych oraz wniosek o opracowanie i wydanie rocznika statystycznego bibliotek. Ze względu na to, że uroczystości jubileuszowe przypadną na okres kadencji następnego Zarządu SBP, kol. E. Assbury powołując się na ostatnie swe rozmowy z Przewodniczącym B. Horodyskim zaproponował w imieniu Prezydium powołanie Komitetu przygotowawczego (w składzie: kol. kol. E. Assbury, H. Chamerska, J. Cygańska, J. Czarnecka, M. Dembowska, Cz. Kozioł, E. Pawlikowska) celem szczegółowego opracowania ramowego projektu oraz podjęcia wstępnych kroków dla jego realizacji.

W związku ze śmiercią Przewodniczącego Zarządu Głównego SBP kol. E. Assbury poddał pod rozwagę zebranych sprawę dalszego funkcjonowania władz Stowarzyszenia. Istnieją dwie następujące możliwości: 1. przyspieszenie zwołania Zjazdu Delegatów i wybór nowych władz lub 2. dokończenie kadencji pod przewodnictwem Wiceprezesa i zwołanie Zjazdu Delegatów w przewidzianym terminie na wiosnę 1966 r. Przeciwko pierwszej koncepcji przemawiają następujące argumenty: a) Zjazd mógłby być przygotowany najwcześniej na koniec 1965 r., b) zahamowany tok przygotowań do trzech poważnych imprez zaplanowanych na ostatni kwartał 1965 r. (konferencja na temat służby informacyjnej, zjazd pracowników bibliotek muzycznych, konferencja na temat pracy Okręgów), c) zwołanie Zjazdu pociągnęłoby za sobą wydatki ok. 60 tysięcy złotych, których nie przewidziano w preliminarzu na

rok 1965. W tej sytuacji Prezydium opowiada się za drugą alternatywą, tj. kontynuowaniem działalności obecnego Zarządu do czasu Walnego Zjazdu w projektowanym terminie na wiosnę 1966 r. W dyskusji opowiedziano się za wnioskiem w sprawie doprowadzenia kadencji Zarządu Głównego SBP do statutowego terminu (kol. kol. Pawlikowski, Szmiczek, Kelles-Krauz, Kempka).

Zebrani poświęcili wiele uwagi sprawie realizacji wniosków zgłaszanych na posiedzeniach plenarnych. Pewne trudne problemy powtarzają się podczas kolejnych zebrań, są odnotowywane w protokółach, ale nie widać postępu w ich rozwiązywaniu. Chodzi więc o większą skuteczność działania Zarządu Głównego (kol. Kempka), o systematyczne informowanie plenum Zarządu o staraniach podejmowanych przez Prezydium w celu realizacji wniosków i dezyderatów (kol. Hryniewicz). Dla uniknięcia rozproszenia w dyskusji i wielokrotnego powtarzania tych samych tematów zaproponowano, aby w przyszłości sprawozdania Prezydium stawiały kolejno pod obrady szczególnie pilne, węzłowe problemy bibliotekarskie, co umożliwiłoby ich wszechstronne omówienie i wyciągnięcie odpowiednich wniosków w dalszej pracy Prezydium (kol. Korpała). Wiceprzewodniczący kol. Assbury ustosunkowując się do tych wypowiedzi stwierdził, że wszystkie kwestie wysuwane w toku posiedzeń plenarnych są przez Prezydium starannie analizowane i w miarę możliwości realizowane, co zawsze znajduje swój wyraz w sprawozdaniach. Inna rzecz, że nie wszystko jest w mocy Stowarzyszenia.

Dyskutanci wskazywali na konieczność zapraszania na zebranie plenarne przedstawicieli resortów dla udzielania informacji o aktualnie prowadzonych pracach w zakresie spraw bibliotekarskich (kol. Korpała) oraz przedstawicieli Związku Nauczycielstwa Polskiego i Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki dla omówienia wspólnych spraw bytowych (kol. Marcolla) i akcji, np. w odniesieniu do bibliotekarzy dyplomowanych lub w sprawie powierzenia bibliotekarzom pieczy nad księgozbiorami w ośrodkach Funduszu Wczasów Pracowniczych przy zapewnieniu im bezpłatnego pobytu (kol. Kelles-Krauz). Pożądanym byłoby również udział w obradach przedstawicieli stowarzyszeń księgarzy, dziennikarzy, drukarzy (kol. Hryniewicz). Pełną gotowość współpracy ze Stowarzyszeniem zadeklarował w imieniu Biblioteki Narodowej dyr. W. Stankiewicz.

Kol. Draczkó poinformowała zebranych o aktualnych pracach Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w zakresie spraw bibliotecznych. Należą do nich: 1. opracowanie zarządzeń wykonawczych w związku z wejściem w życie znowej ustawy o szkołach wyższych, 2. opracowanie nowego zakresu wymagań egzaminacyjnych dla kandydatów na stanowisku bibliotekarzy dyplomowanych, z uwzględnieniem potrzeb bibliotekarzy bibliotek wojskowych i instytutów naukowobadawczych, 3. powołanie nowej Komisji egzaminacyjnej dla bibliotekarzy dyplomowanych z udziałem przedstawicieli instytutów resortowych, 4. podjęcie pracy nad zasadami inwentaryzacji zbiorów oraz usuwania materiałów zbędnych.

Jak poinformował kol. Bzdęga, Ministerstwo Kultury i Sztuki poświęca ostatnio wiele uwagi sprawom budownictwa bibliotecznego oraz uposażenia bibliotekarzy.

Poruszono również wiele kwestii omawianych już na poprzednich posiedzeniach plenarnych Zarządu Głównego, jak np. przygotowywanej ustawy bibliotecznej (kol. kol. Marcolla, Assbury) oraz możliwości rozciągnięcia jej działania na sieć bibliotek PAN (kol. Kempka), nadal trudnej sytuacji bibliotek fachowych (kol. kol. Kempka, Assbury) i szkolnych (kol. Kempka), organizowania bibliotek dla młodzieży po szkole podstawowej (kol. Kelles-Krauz). Wskazywano na

trudności w pracy bibliotek powszechnych, zwłaszcza tam gdzie Rady Narodowe nie doceniają ich roli i zadań (kol. kol. Lankajtes, Marcolla). Duże zainteresowanie działalnością historyczno-pamiętnikarską wykazuje Okręg Wrocławski (kol. Kelles-Krauz).

Wszelstronnie omawiano sprawę współpracy między bibliotekami powszechnymi i szkolnymi, współpracy, która nie wszędzie układa się pomyślnie (kol. Lankajtes). Postulowano podjęcie analizy sytuacji w bibliotekach szkolnych przez Okręgi SBP (kol. Hudymowa), organizowanie wspólnych narad przedstawicieli SBP, ZNP i Ministerstwa Oświaty (kol. kol. Tatjewska, Hudymowa), zwołanie konferencji w sprawie czytelnictwa dzieci i młodzieży szkolnej (kol. kol. Bursowa, Tatjewska, Hudymowa). Należy dążyć do pełniejszego włączenia pracowników bibliotek szkolnych do SBP (kol. Hudymowa), które może zapewnić najwłaściwszą płaszczyznę dla rozwiązywania wspólnych trudności; wymagać to będzie reorganizacji Sekcji Bibliotek Szkolnych (kol. Bursowa).

W związku z likwidacją referatów w sprawach bibliotek w wydziałach kultury Rad Narodowych i z przekazywaniem ich problematyki bibliotekom wojewódzkim i powiatowym postulowano, by towarzyszyło temu naświetlenie tym bibliotekom odpowiednich uprawnień w stosunkach z władzami administracji terenowej (kol. kol. Kempka, Bursowa).

W sprawach wydawniczych mówiono o znacznych opóźnieniach w ukazywaniu się czasopism SBP, zwłaszcza *Przeglądu Bibliotecznego*, co utrudnia też propagowanie prenumeraty (kol. Kelles-Krauz). Przedstawiciel Redakcji *Przeglądu* (kol. Daszkowski) zobrazował trudności drukarskie i zaapelował do delegatów, by w swoich Okręgach zbadali możliwości tamtejszych drukarni. Dyr. Stankiewicz obiecał przeanalizować ponownie sprawę terminowego druku *Przeglądu* w Zakładzie Graficznym Biblioteki Narodowej. Postulowano przyspieszenie wydania przepisów klasyfikacji dziesiętnej i zwiększenie liczby wydawnictw o charakterze informacyjno-szkoleniowym (kol. Kołacz).

Kol. Pasierski podniósł kwestię zaopatrywania bibliotek naukowych w czasopisma zagraniczne. Ograniczone środki dewizowe na ten cel są rozdzielane między biblioteki i instytuty naukowe oraz branżowe ośrodki informacji. Wobec szybkiego rozwoju tych ośrodków rośnie szybko zapotrzebowanie na czasopisma zagraniczne, co pociąga za sobą zmniejszanie przydziału dewiz dla bibliotek naukowych. Interwencje w tej sprawie nie dają rezultatu. Stan ten doprowadza do redukcji prenumeraty i powstawaniu luk w ciągach czasopism naukowych w bibliotekach, podczas gdy instytuty i ośrodki wykorzystując czasopisma dla potrzeb bieżących często nie troszczą się o ich przechowywanie.

Po zamknięciu dyskusji Wiceprzewodniczący poddał pod głosowanie dwa wnioski: 1. w sprawie zwołania Zjazdu Delegatów w 1966 r., 2. w sprawie zatwierdzenia bilansu za 1964 r. Oba wnioski zostały jednomyślnie przyjęte.

Kol. Kornecka poinformowała zebranych o aktywnym udziale bibliotekarzy w wyborach do Sejmu i Rad Narodowych. Do Sejmu weszło dwu bibliotekarzy (kol. kol. Kaczmarek i Koraszewski), wielu bibliotekarzy wybrano do Rad Narodowych różnych stopni.

Wiceprzewodniczący kol. Assbury zakomunikował, że w dorocznej Sesji Rady IFLA w Helsinkach z ramienia SBP wezmą udział kol. kol. Więckowska i Koziół.

Zamykając obrady kol. Assbury w imieniu wszystkich uczestników podziękował Dyrekcji Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie za gościnę.

JÓZEF KORPAŁA: Les bibliothèques de lecture publique en Pologne après la seconde guerre mondiale 1944—1964.

On peut distinguer quatre périodes dans l'histoire des bibliothèques publiques après la 2e guerre:

1. 1945-47. Protection des fonds sauvés. Organisation du réseau des bibliothèques d'après la première loi sur les bibliothèques (acte de 1946) qui a chargé les autorités d'administration locale de créer les bibliothèques de lecture publique dans tout le pays. Ce sont les bibliothèques d'arrondissements qui furent établies en premier lieu.
2. 1948-51. Organisation du réseau des bibliothèques départementales et des centres à la campagne (filiales communales). Les maisons d'édition se sont chargées de fournir à ces bibliothèques des livres à bon marché.
3. 1952-55. Un grand effort a été fait par les bibliothécaires pour attirer le nouveau lecteur surtout dans les petites villes et villages, et à l'habituer à une lecture systématique (on a organisé p.ex. des concours parmi les lecteurs).
4. 1956-64. Développement accru des bibliothèques de lecture publique aussi bien dans le domaine des fonds que dans celui de la lecture. En 1964 ces bibliothèques comptaient au total presque 40 million de volumes et presque 5 millions de lecteurs (ce qui fait 15,8% des habitants du pays), qui avaient empruntés 91 496.030 volumes.

MARIA MAGDALENA BIERNACKA: Vingt ans de la bibliographie polonaise 1944—1964.

La bibliographie polonaise fut totalement reconstruite après les désastres de la seconde guerre mondiale. C'est l'Institut Bibliographique à la Bibliothèque Nationale qui a repris les tâches principales dans ce domaine. Il continue à élaborer la bibliographie nationale courante sous forme de quatre périodiques enregistrant: a) les ouvrages indépendants, b) les titres des publications en cours, c) le dépouillement des périodiques, d) les polonica étrangers. En outre, il publie: l'annuaire statistique de la production littéraire et une bibliographie des bibliographies et de la bibliothéconomie. C'est aussi à l'Institut que sont organisés les travaux concernant la bibliographie rétrospective — continuation de l'oeuvre fameux de Estreicher pour les années 1901-1955.

Les libraires publient trois genres des bibliographies: une bibliographie prospective, une liste des nouveautés parues et des catalogues de leurs dépôts. Les nombreuses bibliographies spéciales des différentes disciplines, domaines et problèmes appartiennent aux tâches des instituts scientifiques, leur coordination étant entre les mains du Comité de la Science et de la Technique, et de l'Académie Polonaise des Sciences. Mais le registre central de toutes ces bibliographies est entretenu par l'Institut Bibliographique, qui s'occupe en plus de la coordination

des bibliographies régionales et des bibliographies de livres recommandés de plus en plus nombreuses qui répondent aux besoins du grand public.

Les bibliographies analytiques et les fiches de documentation qui déservent la technique et la vie économique du pays sont rédigées par l'Institut Central de l'Information Technique et Economique.

Ce grand développement de tout genre de bibliographies est à peine suivi par les travaux sur la théorie et l'histoire de la bibliographie. Pourtant, dans ce domaine on peut citer quelques ouvrages importants comme p.ex. les normes bibliographiques, le manuel de la méthode bibliographique et autres.

TREŚĆ — TABLE DES MATIÈRES

Pamięci Bogdana Horodyskiego (<i>Edward Assbury</i>)	129
BOGDAN HORODYSKI: O „Przeglądzie Bibliotecznym”	130

Artykuły — Articles:

JÓZEF KORPAŁA: Biblioteki powszechne w dwudziestoleciu Polski Ludowej — Les bibliothèques de lecture publique en Po- logne après la seconde guerre mondiale 1944-1964	131
MARIA MAGDALENA BIERNACKA: Dwadzieścia lat polskiej bibliografii 1944-1964 — Vingt ans de la bibliographie polonaise 1944-1964	143

Recenzje i sprawozdania — Comptes-rendus:

KATALOG REKOPISÓW BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE. Oprac. H. Kozerska i W. Stummer. War- szawa 1963 (<i>Adam Fastnacht</i>)	158
EDWARD ASSBURY, JADWIGA CZARNECKA: Biblioteka fa- chowa. Wyd. 3. Warszawa 1965 (<i>Edward Kossuth</i>)	162
Sprostowanie	164

Z życia — Actualités:

Odnaczenia	165
Z ruchu służbowego	165
Z żałobnej karty	165
Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy w XX-leciu PRL	165
Biblioteka Narodowa w XX-leciu PRL (<i>Halina Chamerańska</i>)	166
Dwie wystawy ekslibrisów w Warszawie i w Malborku (<i>Stefan Kotarski</i>)	168
Siedem wieków oprawy książkowej w zbiorach Biblioteki Stra- howskiej (<i>Anna Lewicka-Kamińska</i>)	170
Konferencja koordynacyjna w zakresie bibliografii zalecającej	174
Sprawozdanie z działalności SBP w okresie I I—20 V 1965 r.	175
Działalność Okręgów SBP w II półroczu 1964 r.	183
Protokół posiedzenia plenarnego Zarządu Gł. SBP 12 VI 1965 r.	186

Résumés	191
-------------------	-----

U W A G A ! P R E N U M E R A T O R Z Y P R Z E G L Ą D U B I B L I O T E C Z N E G O

Administracja Wydawnictw Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
z a w i a d a m i a u p r z e j m i e

o warunkach prenumeraty na rok 1966 fachowych czasopism bibliotekarskich
wydawanych przez Stowarzyszenie.

Prenumerata roczna kwartalnika *PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY* (wraz z dodatkami *Przeгляд Piśmiennictwa o Książce*) — zł 96.— (cena jednostkowa numeru zł 24.—).

Prenumerata roczna miesięcznika *Bibliotekarz* — zł 60.— (cena jednostkowa numeru zł 5.—).

Prenumerata roczna *Poradnika Bibliotekarza* — zł 48.— (cena jednostkowa numeru zł 4.—).

Członkowie SBP mają prawo do prenumeraty ulgowej.

Wpłaty dokonywać należy na konto czekowe **PKO I-9-120056** lub Narodowy Bank Polski **IV O/M 1528-9-4205**. Administracja Wydawnictw SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty).

Drukarnia Związkowa w Krakowie, ulica Mikołajska 13

Nakład 1800 egz. Oddano do składu 5 VIII 1965 r., druk ukończono w grudniu 1965 roku. Obj. ark. druk. 4 + 1,25 + 1 wkł., ark. wyd. 6,21 + 2,22 + 0,04.
Zam. 4565/65 W-29